يگانتر

ڪھاڻيون

Yugantar

(Short Stories)

سندري اُتمچنداڻي

Sundri Uttamchandani

www.sundriuttam.com

www.sindhisangat.com

Download free Sindhi movies from

www.sindhisangat.tv

سنڌي ساهت هينئر ڪافي ڪنن دور مان لنگهي رهيو آهي. ٻانڪن جو قحط ته پهريائين کان آهي جنهن سنڌي ساهت کي ڪاچاري ڏک هنيو آهي. هينئر پني جا ڳاٽي ڀڳا اگهه، ڇپائي، جا چوٽي چڙهندڙ اگهه هڪ طرف، ته ڇپيندڙ پريس وارن جي تڪليف ٻئي طرف. مشڪل سان ڪو ڪتاب يا رسالو وقت سر نڪري سگهي ٿو. نتيجي ۾ ڪيترائي رسالا نڪرنديئي بند ٿي ويا. جيڪي ٿورا رسالا ۽ ڪتاب هن وقت نڪري رهيا آهن، لاشڪ دياوان دانوين ۽ سرڪاري ادارن جا محتاج ٿي رهيا آهن. ليڪن اهو سڀ ڪيستائين؟ آخر گهڻا پبلشر هنن حالتن هيٺ سينو سهسائي، ساهس رکي، سنڌي ساهت کي زنده رکي سگهندا؟ هيءُ هڪ اهڙو گنڀير مسئلو آهي جنهن لاءِ اسان سڀني کي ليکڪن کي، پبلشرن کي ٻغولي ۾ ساهت جي گهٽگهرن کي ۽ سڀ کان وڌيڪ نئين ٽهيءَ جي پاڻکن کي، گڏجي سوچڻو آهي. مسئلو ڏکيو ۽ گنڀير ضرور آهي ليڪن ان جو حل هرويرو ناممڪن ڪونه آهي. سوال اهو آهي ته ڪير، ڪٿان ۽ ڪيئن شروعات ڪري؟

اسان سنگيتا طرفان پنهنجي سر ڪوشش ڪري رهيا آهيون. سال ۾ پنج، ڇهه سنگيتا جا انڪ نڪري رهيا آهن. از انسواءِ سال ۾ هڪ ٻه ڪتاب به سنگيتا شايع ڪري ٿي.

گذريل ٻن سالن کان سنگيتا کي پبلڪيشن طرفان "هجن هوت حيات" جي ڪڙي شروع ڪئي آهي، جنهن جي تحت هڪ ليکڪ جو سنمان ڪيو وڃي ٿو جنتي سندس ادبي شيوائن جو قدر ٿئي ٿو ۽ هن جي ادبي ڪاريه جي ڪلي اوک-دوک ٿئي ٿي جا ڪتابي صورت ۾ "هجن هوت حيرات" جي نالي سان ظاهر ٿئي ٿي. شري هري دلگير ۽ ڪرشن کٽواڻيءَ کي هن مهل تائين ٻن ڪڙين ۾ جڙيو ويو آهي. هن سال نئين ٽهيءَ جو ليکڪ هن ڪڙيءَ ۾ شامل ٿي رهيو آهي.

هن ڪتاب بابت

سنگيتا طرفان هن وقت اوهان جي هٿن ۾ شريمتي سندري اتمچند اڻيءَ جي ڪهاڻين جو مجموعو آهي. سڀئي ڪهاڻيون (ليکڪا جي چوڻ موجب) گهٽي ياگي نيون آهن ۽ ڪٿي ڪونہ ڇپيون آهن. سندري پانڪن لاءِ ڪا نئين ڪانهي. تن ڏهاڪن کانبہ مٿي عرصي تائين هن سنڌي ساهت کي پئي سينگاريو آهي. هن جا هن مهل تائين ڏهاڪو ڪتاب مختلف شاخن تي شايع ٿي چڪا آهن. 1984ع ۾، ڪيس سندس ڪهاڻين جي مجموعي "وڇوڙو" تي ساهتيہ اڪاديمي، دهلي طرفان انعام پڻ ملي چڪو آهي.

سندريءَ پنهنجي ڪهاڻين ۾، اڪثر سنڌي جيوت جي گوناگون پهلن تي لکيو آهي. ان ۾ بہ خاص استري ڪردار کي اپاريو آهي. استري- پرش جي رشتن، اُستريءَ جي جذبات ۽ احساسن جو منو وگيانڪ چيد، گهرو ماحول ۾ ان جو درجو ۽ حالت، سماجڪ اوڻايون وغيره سندس ڪهاڻين جا وشيہ رهيا آهن. ان کان سواءِ هن ناٽڪ ۽ ڪويتائون پڻ رچيون آهن. هن جي ٻولي گهريچي ۽ اصطلاحي آهي جيڪا پڙهندڙ جي دلين تي ڪافي اثر ڇڏي ٿي. هرهڪ ڪهاڻي وشيہ، ڪردار نگاري ٻوليءَ ۽ ڪهاڻي ڪلا جي نقط نظر کان لاثاني آهي.

هيءَ ڪهاڻيون سندريءَ جون آهن. اوهان جون ۽ اوهان لاءِ آهن. اوهين خود پڙهي امين ٿيو. بس.

پبلشر

ليکڪا جلہيا ڪتاب

1ٻہنڌن (ڪهاڻيون)

2. پوري (ڪهاڻيون)

3. ڪرنڊڙ ديوارون (ناول)

4. پريت پراڻي، ريت نرالي (ناول)

. اچا وار، ڳاڙها گل (ڪهاڻيون)

6. تو جنين جي تات (ڪهاڻيون)

7. يارت روسہہٻانهنہيلي (مضمون)

8.نئين سيپتا جو درشن (روسي شعرنامہ)

9. وڇوڙو (ڪهاڻيون)

10. امن سڏي پيو (روسي شعر)

فهرست

1. ماڻهوءَ مٿجي ويا
2. عقل جو انڌو
3. اصولي
4. گڏيش جنم
5. يگانتر
6. ستيءَ جو چبوترو
7. ٻمبئيءَ واري
8. وڃان هو وڃان ڪيڏانهن
9. مڇو
10. اڻاسي آزادي
11. سئو مان..... ايمان

ماڻهو مٽجي ويا

نهالي ٻڙودي جي اسٽيشن تي لهي، ڪن گهڙين لاءِ هيڏانهن هوڏانهن نهاري ٻئگ کڻي اسٽيشن کان ٻاهر هلي آئي. ڪوبه ڪيس وٺڻ ڪين آيو هو. سندس نراڙ ۾ گهنج پئجي ويو. هڪ رڪشا هلائيندڙ سندس اڳيان اچي بيٺو. نهاليءَ کيس ائڊريس ڏيکاري ته رڪشا واري ڏنئي پاسي واري رستي ڏي اشارو ڪري چيو، "هلو، رڪشا ۾ وهو ته وٺي هلائون." چوندي چوندي رڪشا واري کي کنگهه جو دورو پئجي ويو ۽ نهالي سٽ سٽ ڪندي هلي وئي. ٿورن منٽن ۾ ئي وري رڪشا واري اچي چيو، "دادي چڙهو نه رڪشا ۾."

نهاليءَ ڀيڪ ڏني، "چيم نه ڪانه کپي رڪشا. مئا گهر ويجهو هوندو پوءِ به رڪشائن کي ويٺا ڀاڙا ڏينداسين ڇا؟"

رڪشا واري نهاليءَ جي ٻئگ ۾ هٿ وجهي چيو، "دادي، مان گورڌن آهيان. توهين سڃاڻو نٿا ڇا؟"

نهاليءَ جي هٿن مان ٻئگ ڇڏائجي وئي. پر پاڻ رڪشا ۾ پير نه پيئي رکي وسمئيءَ ۾ پئجي گورڌن کي ڏسڻ بيهي رهي ٻه سال اڳ وارو گورڌن ۽ هي گورڌن ڏسي نهاليءَ کان ڇرڪ نڪري ويو، مگر الاجي ڪهڙي خيال اچڻ تي آواز ۾ ٿوري هڏي پري چيائين،

"مون ته سڃاتو ماڻئي ڪين."

گورڌن خاموش بيٺو رهيو. نهاليءَ چيو، "ٻابا، مان پنڌئي ڇڱي آهيان."

گورڌن منهن تي ڪوبه ڀاءُ آڻڻ کان سواءِ چيو، "ليڪن ڪيئن ٿيندو."

نهالي رڪشا ۾ چڙهي ويٺي. شام ٿي چڪي هئي چوسول جون ٻتيون ٻري چڪيون هيون ڏنئي پاسي واري رستي تي جتي ٻتين جي روشني جهڪي ٿي پيئي اتي هڪ وڏو

وڻ هو. جنهن جي چوڌاري سيمينٽ جو ٿلو نهيل هو. گورڌن ان ڏي اشارو ڪري چيو، ”دادي، هندستان پاڪستان جي ورهاڱي مهل اسين هتي اچي رهيا هئاسين هن وڻ هيٺان....“
نهاليءَ چيو، ”انصاف ڇئبا توهان جلبہ حق تي پاڄانءَ کي ٿڌ وني ويئي نہ.“
ٿورو اڳتي هلي هڪ اونداهيءَ گهٽيءَ جي منهن وٽ رڪشلبهاري گورڌن چيو، ”هلو دادي“ ۽ سندس‌مبئگ هٿ ۾ کڻي ورتئين. نهالي رڪشا مان لهي، جنهن اونداهي گهر ۾ گورڌن داخل ٿيو هو ان جي دڪين تيہبيهي رهي اندران گورڌن جي ماءُ گوبندي تڪڙو اچي دڪيءَ تيءئي کٽي نهاليءَ کي پاڪر پاتو. اوچتو هڪبار نهاليءَ کي رنگ جي پچڪاري هٽي پچي ويو. نهاليءَ گوبنديءَ کي پاڪربہ ڪين ورايو پنهنجي گرم چادر جي پلئہ کي ڏسي چيلئين، ”ڪهڙا جانور آهن هتي جلبار، چوري، مئي ڪيئن هٽي منهنجي شال جي ستياناس ڪري وڌي.“
گوبندي نهاليءَ کي ڇڪي اندر وني ويئي. لالٽين جي جهڪي روشنيءَ ۾ گهر جي موڳئي ڪلئڻ تيءلئي نهاليءَ چيو، ”ڪهڙي پڳل پاندي ۾ اچي ويني آهين.“
گوبنديءَ جواب ڪين ڏنو. نهاليءَ کي کٽ تي ويهاري گلاس ملي ان ۾ پاڻي کٽيءلئي ۽ پيتي ڪولي هڪ ٿوپن ڏنل وٺو ڪيي ڏنلئين نهالي کي.
نهاليءَ چيو، ”ٿڌڪار پيئي پوي. چا ڪنديس؟“
گوبنديءَ ڪچيو پچيو ڪين اچي نهالي جي پير ۾ کٽ تي ويهي رهي. ڪجهہ دير تمبئي چپ وينيون رهيون گوبنديءَ تہ خيالنئي خيالن ۾ وچي سنڌ جي سهني شهر حيدرملآباد ۾ پهتي. ساڳي نهالي تڌهن سيني کي گلال سان سنان ڪرملئيندي هئي. گوبندي جي چوٽ تي منگهہ ۾، دري اهڙي سهنج واري نهيل هئي جوہبارمبہ اندر لهي سگهي. نهالي هر هولي تي منگهہ مان وچي گوبنديءَ جا هنڌ رنگ سان پچلئي ڇڏيندي هئي. اتيئي هيٺ اچي چوندي: گوبندي، هي تنهنجو گهر ڪنهن گونهہ ڪيو آهي؟ مان تہملئي آهيان توڪان ٿپاتو

ديڳڙو ونڻ. گوبندي سندس چالاڪيءَ کي تاڙي هٿ ۾ ديڳڙو پڪڙڻڪي مٿان پاڻيءَ جو ڏول ليٽڻڪي وجهندي هئس. نهالي وري ڪٽنديءَئي دلو گوبنديءَ کي پسڻڪي پورو ڪندي هئي پوءِ ٻئي جٽيون ڪلنديون، ٺهڪ ڏينديون اڱڻ ۾ اچي دلو وجهڪينديون. چي، ”هو جمالو منهنجو ڪٽي ايندو خير سان“ اوڙي پاڙي جون ننڍيون وڏيون زالون نڪري اينديون اڱڻ ۾ ڏمچڪر مچي ويندو. نچڻ ٻڪڻ گلال ٺڦڻ ۽ ٺهڪڙن جو.... گوبندي هن نهاليءَ ڏي نهارڻ لڳي، جلبار جي پچڪاري لڳڻ تي خفي ٿي پيئي هئي.

نهاليءَ آخر چپ چوريا، ”توکي چني لکيم ته جواب نه ڪانه ڏنمٻئي مهني موهنيءَ جي وهانءَ جي پکبهاري اٿم.“ سندس چوڻ جو لهجو اهڙو هو جنهن مان ڪلبه خوشي ڪانه ٿيبکي. گوبنديءَ ان جي تهن ۾ ڇپيل راز کي خوب ٿي سمجهيو اٽي لالٽين جي وٽ تيز ڪيڪين ۽ چيڪين، ”گرو پنهنجا ڪارج ضرور اچي سڌ ڪندو.“

نهاليءَ ڏڏکي سان چيو، ”چو نه؟ پلا گرو لهي ايندو آسمان تان منهنجا ڪارج سڌ ڪرڻ، ڪيسبيو ڪمئي ڪينهي ۽ توهينبس چنيءَ جو جوابه نه ڏجو.“

گوبندي جواب لاءِ سوچيئي رهي هئي جو گورڌن اچي چيو، ”اما داديءَ جو پير سياڳو آهي تڏهن ته اڄ رڪشا جي مالڪ کي پيسا ڏيڻ ڪان پوءِبه هيترا رپيلبچيا آهن.“

”ته داديءَ لاءِ ڪو ٿولهپوپل ته وني اڄ ماريا“

مگر اتيئي اچي گورڌن کي ڪنگهه چڙي. تڪڙ ۾ گلاس ڪٽي پاڻي پري هڪئي ٻيت سان پي ويو. ماءُ چيو، ”ڪٿورو ڪٽي ڏڏ پاءُ ته وني اچ. داديءَ لاءِ ڪچڻي چاڙهي ٿي وٺان. پاپڙ چار ڇهبه وني اچجانءِ. لال کيبه ڏسينس اجان ڪونه آيو آهي.

نهالي سڄو وقت ڪنهن ويچار ۾ٻڌل هئي. اٽي پنهنجيبئگ مان هڪڙو پڙو ڪڍي، گوبندي ڏانهن وڌڪيندي چيڪين، ”هي ٿول اتيئي.“

”هي ٿول اتيئي.“ چوڻ جي انداز ۾ اهڙي رڪلٽي هئي جو گوبندي اداس نهار نهاليءَ تي وجهي ٿول جو پڙو وٺي ڪٽي ڪٽ تي رکيو.

گورڌن ڏڏ لاءِ ڪٽورو ڪٽيءَ ٻاهر هليو ويو ته ماءُ چيو، ”پيڻ، تو ڇو ويهي ٿول جي تڪليف ڪئي آهي.“

”تڪليف وري ڪهڙي ڪئي اٿم.“ سونڌ ٻلٽي نهالي چيو، ”دل پيئي آهي ڪاڏي. جيئن نياڻيءَ جي شادي جا ڏينهن پيا ويجها ايندا وڃن، تئين وجي ٿي دل وهندي. دين دنيا ۾ هڪڙي ڌيءَ سلبه ڳري ٿي پيئي آهي. دادسبه نوڪري ڇڏي ويهي رهيو آهي. اڳئين سال جيڪا اڌ رنگ جي چپيٽ سني اٿس ان مان پورو ڇٽيءَ ئي نٿو. جاءِ وڪٽي ڪٽيءَ به گهٽو ٺئي آياسين پر اها لکي ڪانه لڏيسين ته ڪٽيندي ڪوهبه ڪٿي ويندا.“

گوبنديءَ ڪان شوڪارو پرجي ويو چيلٽين، ”تبرا حال ته اسان جلبه آهن. ديس مان ڏڪجي اچي اسٽيشن ڪان پرپرو وڻ هيٺان رهياسين.“ نهاليءَ ڪڪ ٿيندي چيو، ”هيئربه وري ڪهڙي محل ۾ ويٺي آهين مان ته سمجهان ٿي مسواڙبه الاجي پريندي آهين الاجي نه.“

هن هڏيءَ جو جواب گوبنديءَ بلڪل ساڌارڻ لهجي ۾ ڏنو، ”امان، وريبه اسٽيشن جي ڇٽوسول ڪان تبهتر آهي هيءَ جاءِ ڇت ٺڪري ته آهي. چار مهينا ته ڇٽوسول تي وڻ هيٺان پيا هئاسين ڪلاونتيءَ ڪيبه اتيئي ته جهاتوءَ جهٽيو. ٿڌ لڳي ويس پوءِ ته پرلٽي جلٽي ڪي اهڙو اچي نگريءَ بيماريءَ گهٽيو جو پرديسي جي اچڻ ڪان اڳئي وجي اگم ديس ڪي پهتي.“

نهاليءَ نرڙ ۾ گهنج وجهي چيو، ”جي اهڙي حالت ٿئيس ته مون ڪان ته وڌيڪ پئسا نه گهرلٽين ها. نڪرڻ مهلبه هزار ڪيي ڏنومانءِ، اجان اهوئي ڪونه واپس ڏنو هوءِ ته....“

گوبندسيءَ آواز ۾ گهٽي ۾ گهٽي نهنلٽي پري چيو، ”ڇا ڪريان؟ ان مهل ولٽتي پٽ جي امانت هئي مون وٽ.... مون ته سمجهيو اچي پٽ منهنجيبه سار لهندو. پر اها هڪڙي

ڏک جي چٽي لڪيرئين ولهٽ مان وري، تہ اسين ڏھ چنيون لکيہيناسين. پربوڌ نکو ڦوٽ.“

ڏاڍيہبي پرواهيءَ سان نهاليءَ چيو، ”پوءِبہ توکي تہمہ پٺ آهن. هک تي نہ تہمئي تي اکيوپن ٺمڪڪيندينءَ مان تہ.....“

گوبنديءَ کان چرک نکري ويو. هوءَ چپ چاپ نهاليءَ ڏي ڏسڻ ويهي رهي سندس من چيو: ڇا نهاليءَ اهو ڪين ڏٺو تہ گورڏن کي رکشا گھليندي گھليندي ڏامر جي روڊن رستن جي اس، خون چٽي لکڙي ڪٽي ڪيو آهي..... سندس ڪنگھ ڇا نهاليءَ ڪينہڏي؟ هيءَ اها نهالي آهي، جنهن جي ڏيءَ کي جڏهن مدي جوبخار ٿيو تڏهن مانئي سندس ساٿ سهارو ٿيہبيني هئس اکين ۾ راتيون ڪاٽيون هيم موهنيءَ جي مٿي تيہرف جون پٽيون رکندي..... سنڌ مان نکرڻ مهل جنهن نهاليءَ مڙس کانہ لکئي مون کي اچي هزار رپيا ڏنا هئا چي: ڪنوار ۾ پٽن کي وني تون تہ نکري هل پاڪستان مان، ان وقت گوبنسديءَ ڪيس پاڪر پلئي چيو هو: منهنجي چٽيھ لکٽي سرتي، شل سلئين سکي رهندينءَ..... هينئر هن گهڙي گهڙي ڪک ٿيندڙ رکو ڳالهئيندڙ نهاليءَ ۾ نهاريندي گوبندي ڏري پيئي.

”منهنجي چٽيھ لکٽي پيڻ، ڪهڙا توکي غمن جا داستانہڏايان. تو تہ مون سان پال پلا يا جو اوکي ويل هڙ ڪدي ڏنئہ پر الاجي ڪڏهن پنهنجا پال پلا ٿيندا جو تنهنجا رپيا موٽئي سگهنديس.“

نهاليءَ تيز ٿي چيو، ”گرو پنهنجا پال جڏهن وٽيس تڏهن پلا ڪريئي. مون کي هينئر پنهنجا رپيا گهرجن. کي مٿيءَ جا ڪين هئا منهنجا پئسا...“

گوبنديءَ کي جڻ ڏنگ لڳو مگر سنڌ مان نکري گھٽا ڏنگ سهي چڪي هئي، سو ڳچيءَ ۾ پلئہ پلئي چيئين، ”نہ مني، رپيا تنهنجا سون جهڙا پر مان ڪٿان آڻيان.“ ”سو ڪٿانہ

وڃي آڻ، مان ڇا ڏيءَ جي ملڪيتي ڦٽڪي وهان ڇا؟ ڪو سڪٽيٻانهن ته ڪونه وٺندو مون کان؟ توکانٻه پنهنجا پئسا نه گهران ته پنان وڃي ڇا؟

لال ماءُ جو پتو ٿي ڦٽو. پوءِبه نهاليءَ کي ڳراٽڙيءَ پائي چيائين، ”مون وٽ ته ڪوڙي ڪوڏيبه ڪانهي ڇا ڪريان مان نهالي.“

نهاليءَ پڪي منهن سان چيو، ”جتان وٺيئي تتان آڻ. مان نه ته تنهنجي در تي پاٽيءَ چڪي ٻه ڪانه پيئنديس.“

لال ماءُ ڳوڙهن سان ٿمٿار اکيون مٿي ڪٽي حسرت مان نهالي کي ڏسندي رهي.

ڏمڪائيندي نهالي پڇيو، ”تو جو لکيو گورڌن جي رڪشا جي ڪمائي مان الڳ رکندي ويندس. حال مون کي ڪلاونتيءَ جيٻيماريءَ لاءِبه سئو موڪل سو ڪٿي آهي اها ڪمائي؟“

لال ماءُ (ڳوٻندي) ٿاهه ٿاهه ڳوڙها ڳاريندي چيو، ”ڪمائي ته پيئيٻن ۾ مرڳو ڇوڪري کي ٻه اڇي نگريٻيماري لڳي آهي. سندس ڇاتيءَ جي تنتين جو فوٽو ڇا ڏٺو اٿم اسپتال ۾، ٻس سا ماءُ شخص اندرئي اندر مري پوري ٿي آهي.“ چوندي چوندي لال ماءُ پنهنجي ڇاتيءَ تيٻه ٿي ڏک هٽي ڪيا.

نهاليءَ ٻم وانگر ڦاٽندي چيو، ”اهي ترڪ تال مون کي نه ڏيکار. هان هي ڏس حساب جو پنو مور ۽ وياج گهٽي رقم ٿي ويئي آهي، پر مون کي رڳو مور ڏي وياج رک پنهنجي هن پڳل پونگي ۾.“

نهاليءَ کي شانت ڪرڻ لاءِ لال ماءُ پنو وٺي چيو، ”اڇن گورڌن ۽ موهن ته ڏيکاريان ٿي. تيسين تون هٿ منهن ته ڌوءِ.“

جهڙو تهڙو ڪچٽيءَ گرهه پاپڙ ڪچريءَ سان ڪائي جڏهنٻئي جٽيون ساڳي کٽ تي ليٽي پيون تڏهن مٿاري واري کٽ تي گورڌن ۽ موهنٻه وڃي گڏ سمهيا. نهاليءَ هڪ وارٻنهي

کي گڏ سمهيل ڏٺو ته دل ۾ آيس ته چوانس: ڇو لال ماءُ هڪڙو ته سلهه جو شڪاربڻايو اٿيئي ۽ ٻيئي کي ٻه ساڻس گڏ سمهاري اماڻڻ ٿي چاهين ڇا؟ مگر منهنجو ڇا وڃي پنهنجا ته سور ڏسان، اهو سوچي چپ رهي.

پر لال ماءُ اٿي گروڏن کي چيو، پٽ، تون پريان پٽ پر منهن ڪري سمهه. توکي ٿڌڪار ٿي مٿي نه رات جو اجايو داديءَ جي ننڊ ڦٽندي.“

ياڪرن پلڪڻ واري نهاليءَ ۾ ٻئي پاسي منهن ڪري چپ چاپ ليٽي پيئي هئي. لال ماءُ جي اکين ۾ اها رات لهي ٿي آئي جڏهن مٿان ورهيءَ ڪٿ تي موهني مدي جي پوڄتا ٿي پوڄي ۽ هي ٻئي ساهيڙيون وري وٺيءَ سان اٿي ڪيس هر هر مٿي تي پٽي رکڻ ٿي لڳيون. نهالي پاڻ ٻه بيمار ٿي پيئي ته لال ماءُ موهنيءَ کي سڄيون راتيون هنجن ۾ وهاري اکين ۾ ڪاٽيون هيون.... پر اڄ نهاليءَ ايترو به نٿي پڇيو ته گورڏن کي ٿيو ڇا آهي. وري به پنهنجي ۽ ٿي من کي سمجهائڻ لڳي: ڀلا نهالي ڇو پڇي.... مون ڀلا نهاليءَ جي هڪ به ڳالهه جو جواب ڇو نه ڏنو هو. ٻه ڀيرا ته ڪو نه موٽايا هئم. ته پوءِ ڇو پڇي هوءَ؟.....

مگر من مڃيس ٿي نه پيو. چوي پيئي: ٻه ڀيرا موٽڻ جي سمر ٿي هجيم ها ته ڇنين جلبه ڇو نه جواب ڏيانس ها. پر ان ۾ گورڏن ڪهڙو گناهه ڪيو.... ڪافي رات گذري ٿي گورڏن جي ٿونڪار تي نهاليءَ جي اک کلي پيئي. ملياسي ڏئي چيائين، ”گورڏن جي ڇاتيءَ جو فوٽو ٻو ٿو نٿي ڪڍيائين؟“

لال ماءُ جاڳي رهي هئي. پله سان اکيون اگهي چيائين، ”فوٽو ته ڪڍايو ٿمانس...“ وڌيڪ ڪجهه چوڻ محال هو. اڄ ئي ته هوءَ اسپتال مان گورڏن جي ڦڦڙن جو فوٽو ڏسي موٽي هئي. ڊاڪٽر جيڪي ڪجهه چيو هو سو سڀ اکين ۾ آنسو پي پي ٻڌي ٿي آئي هئي. جڏهن اسپتال مان نڪري پٽ جي رڪشا ۾ چڙهڻ لاءِ فوٽ پاٿ تي آئي هئي تڏهن سندس دل ڇڄڻ لڳي هئي. ”پٽ مان پنڌ هلنديس.“ چيو هئائين. پر گورڏن ڪين ڇڏيو. چي: پنڌ

هلندينءَ تہ هن نٺهڻ اس ۾ رت جو دورو چڙهي ويندءِ. لال ماءُ رڪشا ۾ چڙهي ويٺي. سڄو رستو ان ڏامر جي روڊن کي ڏسي رهي جنهن جوان پٽ جو خون ٿي سڪي ڇڏيو هو دم روڪي گورڌن جي سوال لاءِ واجهائڻ لڳي تہ ضرور پڇندو تہ ڊاڪٽر ڇا چيو. پر گورڌن سڄو رستو اڪرب ڪين ڳالهايو. ماءُ کي در وٽ لاهي پٽ تي وڏو ڪانگهارو اڇلي سائيڪل رڪشا جي گهنٽي وڄائيندو هليو ويو هو. هن رات جي ڪمهلي ويلي اهي ايڪسري فوٽي ۾ ڏٺل پٽ جي ڇاتيءَ جون هڏيون ماءُ جي اکين اڳيان قيدخاني جي سيخن وانگر اڀري بيٺيون هيون، جن جي پٺيان ماءُ جي ممتا لڇي لڇي ڦٿڪي ڦٿڪي سڪي تي ڪري پيئي هئي.

ڪن رکي نهاليءَ چيو، ”پوءِ چار مهينا وڻ هيٺ ڇو پيئي هئين؟ نهنب وڃئين. پٽ کيب اڙٽي ويٺي آهين.“

لال ماءُ کي ”پٽب اڙٽي ويٺي آهين“ ڏاڍي نازڪ هنڌ ڇهي ويو. آواز ڪري چيائين، ”ڪو نياڳو جاءِ ڏئيب نہ. هتي ڇوت ڇات ڪا آهي“ جڳهين جا مالڪ سيٺڊيءَ ۾. ڇي: سنڌي آهن مليڇ انهن کي جاءِ ڪانہ ڏيندا سين. هيءَ ڇت ٺڪريءَ ب الاجي ڪيئن ملي آهي. پڳل جاءِ ڄارو لڳو پيو آهي، سالن کان ڪو ڪونہ رهيل هو. مون سانب ڪنهن ڳالهہ ڪئي تہ سڌو اچي ديرو ڄمايم. سوب ڇاجي ڪري، جو هڪ رات ڏنم تہ ڪلاونتيءَ جيبدن تن چادر لٿي پيئي آهي تہ پرياڻبيٺو چوڪيدار اسان جي چونڪڙيءَ کي تڪي رهيو آهي. منهنجيءَ دل اچي دڪ دڪ ڪئي. اٺنديئي ”رام رام“ چئي نهن کي منهن تائين چادر سان ڍڪي ڇڏيم. ٻئي کي ڳنڍ ٺيئي ڳڇيءَ ۾ پلئہ وجهيباڏايم، ”تہ ننگي تون ننگ رکجانءِ پرديسيءَ جي امانت کي هٿ ٺيئي رکج“ صبح جو اٿي چيم، ”هاڻي تہ شهر ۾ ڪا ڪاڪوس ٺڪري مسواڙ تي ملي ويندم تہ اهلب وٺنديس. پر سنڌين کي پڳڙيءَ کان سواءِ ڪيصر ٿو جاءِ ڏئي. ٺڏهن وڃي هڪڙي همدرد ملئي هن جاءِ جو ڏس ڏنمبس مون

ٻه نڪا ڪئي هم نڪا تم. جاءِ ڪي ڇنشدي ڦوڪي پنهنجلٻه ڏنڊ ٿين تڏي رکي جو سنهنجي ٿي وينس تبڊي مالڪڻمڱي پوليس جي ڌمڪي ڏيئي مون کي هڪالڻ. مون ڪاڻٻه رهيو نه ٿيو. جڏهن پيرين پيئي سانس، پرمڪي نياڻي جا پلئه وڌامانس پوءِ ٻه نه سمجهي، تڏهن چيومانس: هاڻي تونٻه ڏسج. مون کي جي پوليس وٺي هتان ڪڍايو اٿيئي ته مانٻه رات جو توکي پيٽ ۾ ڇرو هڻڪي مارمڪي نه ڇڏيان ته ڇئجانءِ.

ٻڊي پٽ پاراتا ڪندي 10 رپيا مسواڙ وٺي هلي ويئي" لال ماءُ ڏاڍيٻهادريءَ سان هي سڀ ڇئي ته ويئي پر ڏنڪين نهاليءَ ان ڳالهه کي ساراهيو ته ڪين پاڻي ويني ٿوڪون هڻڻ. ڇي: تون ته ڇڱي خطرناڪ ٿي پيئي آهين. ڪو پنهنجي چيز واپس گهري ته ان کي پيٽ ۾ ڇرو هڻڪيندينءَ".

ڏڪ ڪاڏل پهلوان جيان ڪبڪجي لال ماءُ چيو، "رڳو ڌمڪي ٿي ڏني مانسٻيو، ڇرو مون وٽ رکيو هو ڇا؟ تنهن هونديٻه "جيڪو مرسي سو ڪيا نه ڪرسي". توهان کي ته ملي ويئون مٿاسٽا ۾ اجميري ۾ جايون اسان کي ته جايون ڪونه مليون مرڳو جيڪو سڀڳو سڳو ڪري گهر ٺاهيو هوم سوٻه هيڏو مال سامانٻاسڻ ڪپڙو مٽيو جنهن گاڏي ۾ رکايم سو گاڏوئي ڪونه پهتوٻڙودي ۾، هيڏو دلبو ڏيئي شل ڪونه ڪنهن کي دوکو ڏئي...." هاڻي لال ماءُ جي زٻانئي خشڪ ٿي ويئي. اٿي پاڻيءَ گلاس پري پيئڪين. اپ ساهيءَ ۾ سهڪندي چيڪين "اجهو هي حال اٿم. جڏهن سامان جي وڃڻ جي ياد اچيم تڏهن ڇاريونئي سڪي وجيم" هٿ ڪٽ جي ايس تي رکي سهڪندي چيڪين، "نهالي، ڪهڙا توسان حال ڪريان؟ مڙس جي ته خبر اٿيئي ڪيئن ڇندالڻ منهنجي اکين اڳيان سر وهڪي ختم ڪيس... هري رام هري رام... ڏنگ مٿان ڏنگ لڳو مال سامان سڃو گم ٿي ويو، مٿان دل گهري ننهن ٺڪريٻه رکي ڪٿيءَ موت جوٻڪ ٿي ويئي.... پٽ لکيو سنيال نه ڪيس ۽ هاڻي وري سوئو ڪتو اٿم ڇاتيءَ ۾ گورڏن جو" ڇوندي ڇوندي لال ماءٻئي هٿ

ڪٽي وري وري ڇاتي ۾ متو پٽڻ شروع ڪري ڇڏيو. ”ڪيڏانهن وڃي ساشخت ڪيڏانهن وڃي....“

موهن, گورڌن ۾ نهاليءَ تي اچي لال ماءُ جا هٿ پڪڙيا.

نهاليءَ چيو. ”پريات جي ويل, تونھ گهٽڪين ڪين ٿي. ليڪن ٿوريڪي يا حسين يا حسين ڪبي آهي ڪهڙي خبر اڳيئين جنم جا ڪهڙا ڪرم هجنين ڪنهنجو قرض ڪنيو جيڪي..“

”قرص ڪنهن جو ڪنيو هوندم“ لال ماءُ هاٿي شير تي اٿيھبيني. هي تون ٿي چوين. تون نهالي آهين اها نهالي جنهن ڪي ماٿهو منهنجي گجيءَ ليٽيل پيڻ چوندا هئا, جيڪا پڄن جي سٿ ڪٽڪيندي هئي مون ڪي.... قرص تو نہ ڪنيو هجي اڳيئين جنم ۾ منهنجو؟....

نهاليءَ تڪڙ ۾ پنهنجو سامان سهيڙيندي چيو. ”اهو سوچيهئي تہ منهنجا رپيا واپس نہ ڪيا اٿيئي نہ؟“

”ها ها ڪونہ ڪنديس تنهنجا رپيا واپس. جيڪا ڪاهٽي هجيئي سا وڃي ڪاهہ“

نهاليھبئگ هٿ ۾ ڪريھباهر وڃڻ لاءِ در کوليو در وٿمبئگ رکيھبئي پوندا ڪولي چيڪين. ”هان ڳٽج. منهنجي ڏيءَ جي جي ملڪتي تتي پيئي تہ آهہ پوندءِ. لال ماءُ آهہ پوندءِ....“

ليڪن چوندي‌ھبئگ هٿ ۾ ڪري سٿ سٿ ڪندي رستي تي هلي ويئي.

گورڌن‌ھباهر اچي چيو. ”دادي غصو نہ ڪاءُ ترس مان رڪشا ڪٽي توکي ڇڏي ٿو اچان اسٽيشن تي....“

”اسٽيشن ڪا پري ڪانهي. ڏٺو آهي مون رستو.“

گورڌن اندر اچي ڏٺو ماءُ جا ٿانڊي وانگرھبري هئي سا هينئر سراپجي اجهڪي وسڪي ڳل تي هٿ ڏيو ٺاهہ ٺاهہ ڳوڙها ڳاڙي رهي هئي. گورڌن ڪيس‌ھبس ڪرمڪڻ لاءِ ڪلهي تي هٿ رکيو تہ ڪيس ياڪر پڪي چيڪين. ”آهہ ڇو پوندي؟ آهہ ڇو پوندي؟ ڏسج مان ڪيئن ٿي توکي اسپتال ۾ رهڪي چاق ڪري اچان نڪ جيھبوندبيءَ ڪي وڃي سان اگهي چيڪين.

”هيءَ نهالي آهي، مون کي پٽي ٿيهڊي نٿي مئي ڊڪ پاٽي ۾، موٽي نہ مئو ملڪ ڦٿو جو، ماٿهوئي منجي ويا........“

عقل جو انڌو

ماءُ گيتا هٿ ۾ ڪنئين ته ڏيءَ ڪي سڏ ڪري چيائين، ”اَنيتا مون کي ته لڳي ٿو ته جنهن زماني ۾ گيتا لکي ويئي آهي تنهن زماني ۾ به ضرور ڪو، ٿي وي جهڙو اوزار هو. ماڻهن وٽ. نه ته انڌي ڌرتراشٽر کي ڪو هن جي دوريءَ تان ڏسي ڪري جنگ جي ميدان جي کهاڻي ڪيئن ٻڌائي سگهي ها سنجئه؟“

انيتا چيو، ”اها ڳالهه ته ضرور هوندي پر مان ٿي سمجهان ته ڌرتراشٽر انڌو ڪونه هو. هو عقل جو انڌو هو. سندس انڌاپ فقط تمثيل طور ڪم آندل آهي. نه ته پيلا هيترا پٽ“ سو ڪورو“ ڪوئي عقل سجو ڄڻي ڇا. ۽ هيترا جوڀار ٿيا تن کي مار موچڙو ته ڪندوئي هوندو. جوش ۾ ڪپن ايڏيون مارون ڏيندو هوندو جو هو آخر ظالم ٿي پيا هوندا، نه پيءُ ۾ مانوتا هئي نه ٻارن ۾. ايتري قدر جو پاڃائي جهڙي دروپديءَ کي پريءَ سڀا ۾ اگهاڙو ڪرڻ تي به ڪين ڪا راجائي مرم مريادا جي شناس نه رهي.“

ماءُ چيو، ”پر گنڌاريءَ ڇو اکين کي پٽيءَ ٻڌي ڇڏي هئي؟“

انيتا چيو، ”مون کي لڳي ٿو ظالم ڌرتراشٽر گنڌار جي سهڻيءَ راجڪاريءَ سان شادي ته ڪئي پر ڪيس شڪ رهندو هوندو ته گنڌاريءَ ٻئي ڪنهن کي نه پيار ڪرڻ لڳي. هن به مڙس جي شڪي سڀاءُ سبب پنهنجي اکين تي ڪٽي پٽي ٻڌي. هڪ مڃي من واري ناري پيلا گهر ۾ مڙس ۽ پٽن جي بداخلاق حالت ڏسڻ کان ٻيو ڪيئن تي ڪنارو ڪري سگهي.“

ماءُ چيو، ”انيتا، ايترو سڀ تون ڪيئن سمجهي سگهي آهين؟“

ڌيءَ چيو، ”ممي، ڪاليج ۾ من وديا جو ڪورس جو ڪنيو اٿم.... ۽....؟“

”۽ ڇا؟“ ماءُ پڇيو.

”۽ گهر ۾ ڏسان ويني ته دادا پنهنجي طاقت ۽ داداگيريءَ جي نشي ۾ روز توڪي رڙيون ڪري وني ٿو. پٽن کي روز ننديءَ ننڍي ڳالهه تان مارون ٿو ڪڍي. ليڪن ٿو سمجهي

جيڪڏهن ٻارن کي ڪن ڪان ڇڪي وڏو ڪري اخلاق جو پتلو بڻائي پت تي ٽنگي ڇڏيان ۽ نتيجو؟ وڏو ڀاءُ رميش ته پاڙي جي ٻارن کي ماري ڪٽي شيون ڦريندو رهيو. دادا ڪيس شيخن سان ماريو. ۽ نيٺ.... ۽ نيٺ جنهن ڏينهن شراب پي دادا توکي گاريون ڏئي ڏنيون ته توبه گندو نالو ٻُڌي. چيس: اهو شراب پيءُ پيءُ ته رميش پيءُ کي ٻانهن ۾ چڪ پائي ڪڍيو...... طاقت جي نشي ۾ پيءُ 16 ورهين جي پٽ جي ڇاتيءَ تي چڙهي ڪيس گهٽا ڏيڻ وينو. پٽ ۽ جهپ هٽي ڪيس ٻانهن ڪٽنديءَ ڪٽي پري ڦٽو ڪيو.... پوءِ به دادا سبق نه سکيو. سندس داداگيري..... جي ڪمايان مان ٿو، گهر جو مالڪ مان آهيان، رميش نڪري وڃي منهنجي گهر مان، نه ته ڪيئن به خون ڪندو سانس.

ماءُ اکين ۾ اهو پيانڪ درشيه ڪٽي روئي پيئي. ٻُس ڪر انيتا، نه ياد ڪراءِ. اڄ پٽ جي وڇوڙي ۾ ڪوشليا جيان پيئي ٿي تڙڦان پر پتيءَ جي انياءَ کي ويني سهان هلو گانڌاريءَ وانگر اکين کي پٽي مون ٻڌي آهي ٻيو واهه وسيلو به ته ڪين اٿم. هاڻي ته تو جهڙي نياڻيءَ تي به جيڪا سندس جلهيه آهي سا اکيون ٻڌي ويني سهان اکر ٿي ڪڇانس ته دستو ڪنيو ٿو اڇي رڏٽي مان.

"ممي تون ڪجهه خيال نه ڪر مان گيتا واري زماني ۾ ڪانه ٿي رهان. مان سٺي نوڪريءَ ۾ لڳل آهيان پنهنجو پاڻ کي ڪو چڱو انسانڱ ڏسي ان سانگ گهر ٺاهي هلي وينديس."

"هلو ليڻ ڪي ڪجهه. هن ظالم جي قيد ۾ جيئڻ کان ته آزاد ٿيڻ ڪي گهرجيئي. منهنجون سڀ واهون ٻيون بند ڪري رکيون اٿس. نه پيڪن سان نه ساهرن سان ٿو ڳنڍڻ ڏئي. مون لاءِ ته سڄو جهان جڻ اڇو صبوح لڳو پيو آهي. جڻ هڪ قبر ۾ ويني آهيان.

تڏهن ڌيءَ پنهنجي ماءُ کي ڀاڪر پائي چيو، "امي هڪ ڳالهه مڃيندينءَ؟"

"ڇا؟"

"مان شادي نه ڪريان"

”چو ان مان ڪهڙو فائدو ٿيندو؟“

”مان پئسلبچائي تولاءِ نئون گهر وٺنديس. پپا جي گهر کي الوداع ڪري نڪري هلنداسين؟“

”نہ ڏيءَ، تنهنجي نہ اها ٿي فراخدلي، پر مان گانڌاري، ڪيئن ايڏي خود غرض ٿي سگهنديس؟“

”ممي، تونءَي تہ چوندي آهين لوهہ لوهہ کي ڪٽي سگهندو آهي پوءِ پئديءَ جي خود غرض حلت کي جواب ڏيڻ لاءِ چا تونبہ خود غرض چو نہ ٿي ٿي پوين؟“

ماءُ کان هڪ ڊگهو ساهہ ڪجي ويو چيائين، ”ڏيءَ هي ناري جنمءَي اهڙو آهيبنهي جي خود غرضيءَ جو اگر ٽڪر لڳي تہ لوهہ لوهہ سان ٽڪري چٽگون ڪيڻ لڳي ۽ ان ۾ توهينبار سڙڻ لڳو ٿا....؟“

ڪجهہ سوچي ڏيءَ چيو، ”مگر ليئنبہ تہ ڪونهي تہ توهانبنهي جو ٽڪر نہ ٿيو آهي- پئديءَ جي داداگيري گارين جو ڏوريوبي عزتي سهي سهي جڏهن تون اوچگارون ڏيئي رڙندي آهين تڏهن چا اهيباهہ جون نڪتل چٽگون نہ هونديون آهن اسان لاءِ......

”هلئو“ چئي ماءُ گيتا جو پستڪ ولي ان ۾ من لڳئڻ چاهيو. نير سندس اکين مان جاري هو. ڏيءَ اڄ سپ ڪم ڇڏي سندس سامهون ويهي رهي. اوچتو چيائين، ”ممي، هن گيتا پڙهڻ کان تہ سوچ تہ اسين چو آهيون. ان طرح اسان ج گهرپين کان نرالو ٿپين کان ڪٽيل چو آهي. گيتا جو پستڪبند ڪري ماءُ چيو، ”مان تہ چوان اهو سوچڻ جو ڪم وجي تون ڪر. مان اٿان ٿي. آخر انيتلبہ شادي ڪري ويئي.

هڪ ڏينهن ماءُ چيو، ”توهين روز نوڪريءَ تان موٽيباٽلي ڪٽي اچي ٿا وهو گهر ۾..... ان کان جيڪر هن وڏي اوستا ۾ مئنن مٺن جي گهر هلون گڏجي گڏجي ڪنهن ستسنگ ۾

هلون.... مان ته گهر ۾ ڏاڍي اڪيلي ٿي ٿيان..... رميش اڄ گهر ۾ هجي ها ته شايد سندس ٻارن ۾ وندسري وڃي ها.....“

پڙڪي اٿيو رميش جو پيءُ، چوڻ لڳو، ”وري خارش لڳي اٿيئي ڇا، ڪٿان دستو؟ وري انهيءَ ڪتي جو نالو به زبان تي آندو اٿيئي ته هڏ گڏ پڃي رکندو سانءِ.“

رميش جي ماءُ تڏهن شانت ۾ ڳوڙها ڳاڙيندي ڪنڌ ونڍي ويهي رهي.

خنڪي وڌڻ تي وري ڏوريو وسڪڻ شروع ڪيو رميش جي پيءُ، ”ملڪ ملڪ ته ڪرين پيئي سي ڪهڙا مسيت مان اٿي آيا اٿيئي ملڪ؟ ڪهڙي ملڪ توکي پڇيو به آهي ڪڏهن؟

جل پريون اکيون ڪڍي رميش ماءُ چيو، ”توکي سڪڪين غصي ۾ ڏسي ڪوئي در تي پير مٺي نه رکندو آهي.“

”چو نتا در تي پير رکن ۽ رکن به ڇو؟ هرڪو ڪاڏي خوش آهي. ڪير ٿو ڪپي. هتي پانديءَ پوري ڪانه پوي مٿان ٻين سان رستو رکون.....“

”ڪهڙي هڙ ڪڍي ويندو ڪوئي؟ پانديءَ پوري ڪيئن ناهي، گهر ۾ هيڏو پيئڻ کڻڻ.....“

”بس ڪر هاڻي عقل جي انڌي ته چپ نه ڪتي چڙيانءِ.“ تڏهين رميش ماءُ اٿي رڌڻي ۾ وڃي صندليءَ تي ويهي رهي. پنهنجي حالت تي ويچار ڪندي سندس اکين مان ڳوڙها ڳري پيا.

در تي ٺپاليءَ اچي آواز ڏنو ته رميش ماءُ جي ڏرڻي ڏڪي ويئي. هن مهل تار وارو، پلڪ ڪڍي وئي ڪي ڳنڍ ڏنڪين. رڌڻي ۾ ٺنگيل سنت جي مورتيءَ کي هٿ جوڙيڪين تيستڪين رميش جي پيءُ اٿي تار ورتي ۽ ڏيڍيءَ مان ايندو رڌڻي وٽ بيهي چيڪين: سياڻي ڏيڻين ٿي اچيئي ولات مان.“ هاڻي ماءُ جي دل گد گد ٿيڻ لڳي.

زال جي منهن تي پرسنتا پري مرڪ ڏسي مڙس چيو، ”تون ته نڙي پيئي آهين ٻه ٻار وٺيو ٿي اچيئي. اچي گهر سجو ڪندءِ.“

”تہ توکي ڏيءَ جي منهن ڏسڻ تي دل ڪانهي؟“

همٿائيندي رميش ماءُ سوال ڪيو.

”اڙي ڏيءَ جوئيندي ڇو ٻي ڇڙهي اٿيئي ڇا؟“

رميش پيءُ زال کي سٽڪارو ڪيڻ لاءِ ڪجهہ ڪٽڻ ويو. زال رڌڻي جو در اندران بند ڪري ڇڏيو.

سنان جي ڪونيءَ مان ڏڙام ڪري ڪجهہ ڪري پوڻ جو آواز ٿيو. پوءِ ڪن گهڙي بلڪل شانت رهي ۽ پوءِ آيو رميش پيءَ جي ڪراهڻ جو آواز، ”اڙي نياڳڻ جي اولاد ماري وڌءِ...“

رڌڻي جي در جي ڇيپاٽ ڪولي رميش ماءُ ڏٺو تہ ڪيس مڙس جي فقط هڪ ٻانهن زمين تي باٿ روم مان مٿ پيڙيندي نظر آئي هوءَ يڪدم ٻاهر نڪري آئي. سن پيو هو باٿ روم ۾ هاڻي رميش پيءُ. سندس هڪ هٿ چاتيءَ تي هو ٻئي هٿ جي مٺ پيڙي شايد چاتيءَ اندر اٿيل سور جي سوٽ جو مقابلو ڪري رهيو هو.

ٻاهريون در کولي رميش ماءُ گهٽيل گلي سان رڙو رڙ ڪرڻ شروع ڪئي...... اڙي ڪو آهي، اڙي ڪو پاڙي اوڙي ۾ آهي سئينءَ جو پيارو...“ پنڌرهن منٽن اندر رميش جو ماءُ گهر پرجي ويو ماڻهن سان. رميش پيءَ کي کڻي اچي کٽ تي سمهاريائون. ڪنهن چيو: نشي ۾ آهي شراب جي بانس پيئي اچي. پاڙي جي هڪ ٻئي ڇڙي بہ رڙو رڙ ٻڌي اندر ڊوڪي آئي هئي تنهن ٻانهن مٿي کڻي ڏني تہ ٻانهن ۾ ست ڪونہ هو. يڪدم چيائين،

”مرد آهي ڪٿي؟ شئي وڃي ڏٺين کي پهتي آهي. نشو بشو ڇاجو آهي. هيٺ ڊاڪٽر رهندو آهي نہ مدراسي. وڃي ان کي ڪوٺي اچو.

ڪير ڪونہ چريو ڊاڪٽر کي ڪوٺڻ لاءِ. تڏهين رميش ماءُ چيو، ”مان في پرينديس اڙي ڪو تہ ڊاڪٽر کي ڪوٺي اچي.“

تڏهن رميش جو هڪ سنگتي ليئنڊاهر پڳو جيئن ڪمان مان ڇٽل تير. مگر ڊاڪٽر جي اچڻ تيئن اهڙي ڳالهه نرنئه ٿي جيڪا پاڙي جيڊيڙيءَ ڇئي. ڊاڪٽر چيو زبردست هارٽ لئڪ ٿيو آهي ۽ اتيئي سندس پراڻ اڏامي ويا آهن........

رميش جي ماءُ رات جوباقي عرصو هڪ ڪنڊ ۾ ڳنڙيڊٽجي گذاريو. پوئين صبح جو جڏهنڊنڊارن سوڊي انيتا اچي ٽنڊئگن سميت پهتي تڏهن سڄو پاڙو مئين سر جاڳي پيو ۽ هن پيري مردنڊدرانڊ چار زالون گهڙي آيون اندر هرڪنهن پنهنجي پنهنجي عقل سارو انيتا کي جهلجو ته هاٽي پيءُ جو مرتبو ڪري ماءُ کي پاڻ سان وٺي وڃ. هتي ته سال ٿيا اٿس ته نه ڪنهن سان اوٺ ڳوٺ رکيو اٿس ۽ نه ڪنهن ي غرض پيئي آهي ساڻس زوريءَ رستو رکڻ جي.

انيتا خوب ڄاتو ٿي ته ڪيئن سندس ماءُ پنهنجي واڏو ول جهڙي سياءُ کي سميٽي اندر ۾ رکي ڇڏيو هو. پر ڪنهن کي ڪجهه نه چيلئين.

ٻهار هي جلٻانيڻ ڪلئي اٿيا ته انيتا ڏٺو ته هڪبوز جهڙي شڪل ڪنيو ڪو شخص تڪڙو تڪڙ اندر گهڙي آيو ۽ اچي ماءُ جي پاسي ۾ ويهي رهيو. ”رميش“ ٿورو ڇتلئي ڏسڻ ڪان پوءِ انيتا رڙ ڪئي. تڏهن ماءُ ڪانڊ اوچنگار نڪري ويئي، ”اڙي ڇورو ڪري وئين منهنجي پٽ کي...ٽٻاڪارڻ لڳي رميش جي ماءُ.رميش کي ماءُ سڃاڻي ته سگهي پر اندر ۾ ڪيس وڌ پوڻ لڳا.... ”هي ڪهڙو رميش آهي، ڏاڙهي وڌيل اکين ۾ ڪڏون وات مان شراب جيٻانس“

انيتا چيو، ”هيڏن سالن ۾ ماءُ جي خبر نه لڌءِ“

”اڙيٻلبا، مان ته تنهنجي ساديءَ ۾ٻ آيو هئس پر توهان مان ڪوئي سڃاڻيٻ ڪونه سگهيو جنهن سڃاتو تنهن پريانئي اک ڏيکاري چيو، ”هتي ڪنهن سان ڳالهايوٻ اٿيئي ته خون ڪري وجهندوسانءِ؟“

ماءُ پٽ جي ڪپڙن لٽن جي حالت ڏسي من ۾ چيو، هي تہ پيءُ جوڀيو روپ ڌاري آيو آهي.
هڪ مهل ٽري تہ رات جي روٽيءَ کان پوءِ تيئي ڄڻا ڳالهيون ٻولهہ ڪرڻ وينا. ماءُ رميش کي سندس پيءُ جا ڪپڙا ڪڍي ڏنا. هو سنان پاڻي ڪري ڏاڙهي صاف ڪري آيو هو.

انيتا چيو، ”رميش، هاڻي تون هن گهر ۾ رهي ماءُ کي سنڀالجانءِ مان تہ رهان ٿي ٻاهر ولايت ۾...“

”تون ڇڻي آهين ديدي، مان جيڪو وقت ٻاهر پٽڪيو آهيان تنهن ۾ فقط رت جا ڳوڙها ڳاريا اٿم.“

”ياءُ، هنن ٿورن ڏينهن ۾ مون توکي جيڪي پرکيو آهي سو مان ٿي ڄاڻان. رڳو شڪل ٻاهر جي رولو ڇوڪرن واري ٿي ويئي اٿيئي پر من سنو آهي تنهنجو ماءُ چيو، ”ڏسج ويهي مان ڪيئن ٿي گيهہ مکڻ کارائي ملوڪ ٻڻايانس ٻاقي شراب جو نالو ورتئين تہ نہ مان سندس ماءُ آهيان نہ هيءُ منهنجو پٽ رميش تڏهن ماءُ کي ٻانهن ورائي چيو توسان انجام آهي جي مان پيا وانگر ڪڏهن غصو ڪريان يا شراب پيا.

پيڻ ڏاڍي ڇوج مان چيو، ”پوءِ تہ شايد منهنجو گهوٽ پڪ توکي ولايت ۾ گهرائي وٺندو.“
۽ جنهن ڏينهن انيتا اسهي ننهن ڏينهن ڪو ماءُ جي شڪل ڏسي ها. رميش جيہہ شڪل لٿل هئي. ماءُ ڪيس ياڪر پائي چيو، ”نہ دل سساءِ پٽ.“

رميشن چيو، ”ڏس اسين ڪيڏي خاندان جا آهيون پر آهيون فقط ٽي ياتي.“

”نہ ليئن ڪانهي رميش، هي تہ آهي منڙا گهر تہ گهرانءِ اسين متن ملڪتن وٽ قرب سان ايندا سين ويندا سين تہ هوبہ وري اسان سان ڳنيبا.“

ماءُ چيو، ”پر ان لاءِ ڪپيٻين جي چڱڪيءَ ۾ وشواس.“

”هاٻلبا مان تہ اهو سپ سمجهان ٿو. پيا اهڪي تہ غلطي ڪئي هئي، هٽي پاڻ کي اڪيلو ڪري ڇڏيڪين ٻس شراب کي ۽ گارين ڏيڻ کي جيون جي منزل ڪٽي ٻڻايڪين...“

ماءُ مٿي آڪاس ۾ ڪنهن سندرمڪئيندي کي ڏسي رهي هئي.

امولي

گلاب جي گلن کي سندس چپن تي چهڪي هن چيو ”منهنجا سڳنڌي گل، خبر اٿيئي پرش کنهن کي چوندبيندو آهي“

گلن جي پنکڙين جي نرم ڇهاءُ کان پرسنتا جي مرڪ ڦهلي هئي ناريءَ جي چپن مٿان. هوءَ جواب نه ڏيئي پئي سگهي مگر....

”پرش انهي ناريءَ کي اپنائيندو آهي جا سندس آدرشن کي پيار ڪندي آهي. ان حالت ۾ چوندبُ پهرين ناري تي ڪري..“

ناريءَ کان هلڪو ڇرڪ نڪري ويو. تڏهن هيءَ سڳنڌي گل سڄڻ جو ايمان ڪجهه نه هو.

فقط ڪي مهينائي مس گذريا هئا شاديءَ کي، جڏهن سڀڪئيءَ سيجا پون ۾ ناريءَ پتيءَ جي گهنگهرالو ڪارن ملائم وارن ۾ آڱريون پئي گهمايون....

مگر سندس چپ هر هر پياسا رهجي ٿي ويا.

ناريءَ زوريءَ سندس مک پاڻ طرف ورايو.

”ليئن نه پلئي سگهندينءَ مون کي....“ پاونا جڳت لڏي ويو، ”ڇا مطلب؟“

”ڏس هي منهنجون اکيون منجهن ڪيڏا خواب پريل آهن؟....“

”مگر مون نه توکي ورلي ڪو ننڊ ڪندو ڏٺو آهي اڪثر نه تون جاڳندوئي رهين ٿو ڪتابع پڙهندو رهين ٿو... پوءِ خواب ڪيڏي مهل لهندو آهين؟“

”خوبلبن لهڻ جي هڪ وهي ٿيندي آهي امولي، مان ان عمر ۾ٻي روزگار هئس سچ نه پڙهڻ لاءِ به اجان گهٽوئي ڪجهه رهيل هو. پوءِ به ڪٽنب پريوار کي گهرجن جي ڪنيي نرڳ جيان رجهندو ڏسي مون کي ٿيو مون کي روزگار تي لڳڻ جي سخت ضرورت آهي. ڪي ڏينهن نه گهر ڇڏي ڀٽڪندو رهيس. ڪن دوستن وٽ آسرو ملندو رهيو. جدا جدا

گهرن ۾ مهماني، ڏار ڏار گهاٽن جو پاڻي پيئڻ سمان آهي. پاڻيهاريون ٻه مليون ليڪن ارڙ هيڻ جڳت کي سارڪبڻ لاءِ فقط نورن جي جهنڪار ۽ پاڻيءَ جي اوت جي ڪل ڪل ۾ ڪافي ناهي. ڪنهن کي وڏيڪ پڙهڻ اِ شوق هجي مگر مالڪ پڙهڻ نه سگهن هڪ غصو، هڪ تناءُ ليڪن ۾ پريو رهيو منهنجي من جي اندر. عجيب گهر؟ گهاٽ ڪٿي سجا ڪٿي سون سان پريل ٻنهي جا رهواسي دکي، ڪنهن ٻه شخص ۾ پورو ميزان نظر نٿي آيو. وشال انداز جو ماڻهپو نظر نه ٿي آيو. مون جهڙا ڪيئن مليا راهه ۾، جن گهرجن پوريون ٿيڻ جي خفي ۾ خوب نوڪرون ڪاڏيون هيون.

ان وقت هڪ خواب ويڙهي ويو منهنجي چت کي، انسان جو ميزان، انسان جو ماڻهپو موشڪڻو آهي ته گهرجن پوريون ٿيڻ جو ميزان پهرين اچڻ گهرجي...“

ناريءَ چيو ”مان ته ليڪن پيئي محسوس ڪريان جڻ ساري سرير جي نس نس جهڪ مهان شڪتيءَ اڳيان جهڪي رهي آهي. مگر ناٿ، جيڪو ميزان انسانن لاءِ توهين سوچي رهيا آهيو سو ته ماڻهن ۾ گيتن، لائبررين جي ڪتابن پڙهڻ ۽ گهٽيءَ پاڙي ۾ ننڍيون سنسٿائون ناهڻ ساڻ ئي اچي سگهندو. پهرين ته پاڻ کي بلڪل نهنو، ننڍو ڪري، ادني ادني شخص جي اندر ئين جڳت جي چيتنا کي جاڳائڻو پوندو. توهان جي انهن ويچارن ۾ ئي ته موون کي توهان طرف ڇڪيو ۽ هلي آيس توهان جي چرنن ۾. توهان جون روز مرهه جون سڀ گهرجون سني ۾ سني نموني هڪ رواجي استريءَ جيان پوريون ڪندي رهي آهيان.“

”اف امولي.“ ڪنهن پيڙا ڪان وياڪل پرش پاسو ورائي ڇڏيو.

ياونا جڳت ۾ اگ لڳي ويئي. ساري رات ناريءَ کي انجا شجلا جلائيندا رهيا. هوءَ اڳنڊ جي ڪنڌ ۾ وڃي ويٺي. اتي جيڪو ٻه ڪن ڪچرو پيو هو اهو ٻهاري ٻاهر اڇلي ڇڏيائين. چانڊنيءَ سندس گوري جسم مٿان پاڻ لٽائي وڌو. سون جلي رهيو هو. اڳنڊ جي

ننڍڙيءَ پت سان ڪالونيءَ کان جدا ٿيل هن گهر ۾ هيتري اگ لڳي هئي ۽ پوءِ به سڄي ڪالوني الوٽ سمهي پيئي هئي. هئو اها گهرجن جي گهاٽي ۾ پيڙجي ٿڪجي جو سمهي هئي.

ڪيڏي مهل ڪتين ڪر موڙيا ۽ نندرا ديويءَ هن ناريءَ کي پنهنجي پاڪر ۾ پري ورتو تنهنجي خبر خود کيس به نه پيئي.

هوءَ جاڳي ته ڏٺائين: ڪالوني گهڻو اڳ جاڳي چڪي آهي ۽ ڏٺائين ته امولي ءَ جو ملهه ڪٽڻ واري بستري تان غائب ٿي چڪو هو. هڪ ننڍڙي پني ٽڪر تي لکيل هو ته بلڪل ساڌارڻ، رواجي استريءَ جهڙي جيون سنگني منهنجي خوابن جي راڻي ٿي نٿي سگهي.... اها پيڙا ڪيترن ڏينهن کان ڪيئن وٺيندي رهي آهي منهنجي من جڳت کي تون نه سمجهي سگهندينءَ.... منهنجو ضمير مون کي اندرئي اندر ڪپيندو ٿو رهي. جيستائين هرڪو به انهون انسان پنهنجون گهرجون پاڻ نٿو پوريون ڪري سگهي تيستائين اڌار ئي ناهي ٿيڻو مانو جاتيءَ جو....

امولي ءَ جو راتوڪو اگ لڳل سرير اڳيئي هڪ بند جيان دکي رهيو هو.... ميرا پڪار ڪئي جوڳي مت جا مگر سندس ايماني من، ڪنهن جي پير جي ڪڙي بڻجڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. شادي رچائڻ مهل ڪيئن ڪڙيون امولي ءَ جي پيرن ۾ آيون هيون، هن انهن کي نڪرائي ڇڏيو. ساهيڙيون سڏون سپ ناتا ٽوڙي سگهجن ٿا مگر جڏهن ملئڻ جي موهه ۽ ممتا واري ڪڙي ملئي تڏهن امووليءَ ۾ ان کي نڪرائڻ جو ساهس نه هو. هن ڏاڍي آدر سان ان کي مٽي طاق تي رکي ڇڏيو.

هينئر به چيائين، يشوڌرا آهيان مان گوتم جي ستول چرنن کي پڪڙڻ منهنجو وڙ ئي ناهي.... پوءِ به سندس قمن جي خاڪ نراڙيءَ تي مکي ڇڏيائين....

هڪبي وس مرڪ مڙيءَ ٿي سندس چپن تي اهو سوچي ته ”سمجهه ۾ گيان جو آڌار ڪنهن وقت خودبه راهه پلجيو وڃي ۽ جذبات وهيٽو ٿيو پوي راهي....“

اڪيلو گهر- سونهن- ۽ ڪمسين عمر، ڇڱن ديوارن اندر ڪوئي ڪلور وهي سگهيو ٿي. امولي‌ءَ ديوارن کي حقيربڻائي ڇڏيو. سندس دوستي‌ءَ جي دامن ۾ سڄي ڪالوني وڪوڙجي ويئي.

ڪٿي ڪوئي گانن وديا جو ڪلاس هو. نون قومي گيت ۽ ڏنون جهونن خيالن جي طرزن ۾ ترانن ۾ ملبوس ٿي گونجڻ لڳا. ڪٿي هڪ لئبرريءَ به کلي ويئي. اسڪول ته هوئي تنهن جي دادين جا ميڙ سڏائي امولي‌ءَ هر مالهي‌ءَ جي هٿ ۾ ننڍين نموني جو پاڻ پڪڙائي ڇڏيو. ڪالوني‌ءَ ۾ هڪ ننڍين ڍنگ جو جهان ڪڙو ٿي ويو، جهان جنهن ۾ جيتريءَ گل هئا ان ڪيءَ بيٺا ڪندلبه هئا. ڪن جون قياس پريون نظرون جڏهن امولي‌ءَ مٿان پونديون هيون ته هوءَ پاڻ کي پنهنجي وجود کان هيٺ ڍرڪندو محسوس ڪندي هئي. مگر ڪن جي ڏڪار ۾ حسد تي امولي‌ءَ جو منهن وڏيڪ تيجسوي ٿي ويندو هو. ڪن ليئنءَ به چيو،

”اهڙي هوندي تڏهن ته پتيءَ به ڇڏي ويو اٿس.“ امولي ڪنن کي هٿ ڏيئي اهڙا تعاناب ڏندي هئي مگر اهڙن وقتن تي هوءَ سيتا ماتا کي ڌرتي‌ءَ کان ٻاهر اچي پاڻ ڏيءَ به اڱريون وٺائيندو محسوس ڪندي هئي. ڇڻ هوءَ ڪيس ساڪيات درشن ڏيئي ڇئي رهي هجي.

”پارت جو پتي ديو اچهه آدرش جو وڏيڪ پوڄاري آهي.“

امولي ان سپنيمئي سيتا کي چوندي هئي ”انڪريءَئي ته امر آهي... مگر ولاسبه وردان آهي نه ته لوَ ڪش جون هستيون ڇا وجود پيئي سگهن ها؟“ اهڙي وقت امولي پنهنجي ننيڙي ديپڪ کي گلي لائي شانت ٿي ويندي هئي.

اچانڪئي هڪ ڏينهن هو گهر ۾ گهڙي آيو. امووليٰ شڪنتلا وانگر منهن ڦيري ڪين ٻيٺي. نڪي سيتا وانگر ڌرتي جو سهارو گهريائين. ننڍڙي ديپڪ کي سندس گود ۾ رکي ڏاڍي سهج ڀاوسان چيائين ”توهين اچي ويا؟“

هو ڏسندو رهيو امووليءَ کي، چپ چاپ. سيجاپون واري رات جي ياد وري ساهه کڻڻ لڳي تهبه کلي چيائين، ”هيڏي عرصي کان پوءِ مون کي گهر ۾ ڏسي توکي ڪوئي اچرج نه لڳو؟“

”راجا دشيتبه پنهنجي پرت کي ڪيڏن سالن کان پوءِ اچي ڏٺو هو.“ امووليءَ جي نگاهه ڌرتي طرف هئي پر سندس کلهلبلکل سڌا هئا.

ديپڪ هيل سوڏو پي جي ڪيسي مان پين پينسل ڪڍڻ ۾ محو هو. تنهن طرف سچ، پچ ڏيان هيئرمئي ويس. سندس مٿو چمي چيائين، ”ڙي هان تڏهن.... ان تڏهن کان پوءِ جيڪو هلڪو چرڪ هو سو چڻ ڪنهن غلطيءَ جي احساس جي شاهدي هو.

ليڪن امووليءَ ڄاڻي ٿي ته ان رات جي جليل ناريءَ وٽ ڪنهن جيهبه غلطي، غلطي نه رهندي آهيبس هن ته سڀ ڪنهن کي سڀ ڪجهه معافمئي ڪري ڇڏيو آهي.

پهرين آرٽڪ ميزان قئمر ڪرڻو آهي ملڪ جي ماڻهن ۾ ماڻهپي موٽئڻ لاءِ ان آدرش لاءِ پتي ڪيترو ڪجهه ڪري سگهيو هو انجو اندازو لڳئڻ امووليءَ لاءِ مشڪل هو. مگر ڪيس پنهنجي گرهستي جيون ۾ آدرش ۽ آرٽڪ حالتن جو ميزان قئمر ڪرڻ ۾ حد کان وڌيڪ تڪليف ٿي هئي. پتيءَ جي غيرحاضريءَ ۾ هن پاڻ کي ايترو ته ڦهلائي ڇڏيو هو جو هاڻي ڪيس پتيءَ ۽ ديپڪ جي شيوا ڪرڻ ۾ ڪنئڪي درپيش اچڻ لڳي. ڪڏهن پتيءَ جي شرٽ جلبڻ ڏمڀي ٽوڙي آيو آهي، جڏهن سندس رومال گم آهي. ڪڏهن سندس روٽي تيار ناهي....

پتي ديو هڪ اسڪول جو پرنسپال مقرر ٿي ويو هو. پنهنجن آدرش جي ڦهلاءُ لاءِ کيس ڪافي زمين ملي هئي. گلبہ ڪڙي رهيا هئا جو هڪ ڏينهن پتيءَ امولي کي رڙ ڪري چيو، ”مهرباني ڪري اهلباهر جي دنيا سميٽي اچي گهر ۾ ويهہ.... هيتريبي مبندوبستگي.....

امولي ڪلي ڏيڻ ڪانسواءِ پلا ڪريئي چا ٿي سگهي. هوءَ يڪ ٽڪ پتيءَ جي منهن ۾ ڏسندي رهي....

پتيءَ جي رڙ وري ڪر ڪڍڻ لڳي- ”ڪير چوندو هي گهر آهي؟ ڪڏهن پتين تي ڄارو....“

امولي‌ءَ پڇيو، ”جڏهن آدرش لاءِ توهين گهر ڇڏي ويا هئا، تڏهن من مٿي سنسار ڪيئن ڄاري سان پرجي ويو هو ان تي توهان جي نظرئي نہ پيئي هئي.... هاڻي تہ منهنجن آدرشن منهنجو وقت تي ڪٽي ورتو آهي....“

”اها چلبروڪشي ٿي رهي آهي آدرش لاءِ؟“

امووليءَ وٽ جواب ڪين هو. سندس من پرجي آيو. پوءِ‌بہ پتيءَ کي جواب لاءِ ترسيل ڏسي، هن ناريءَ جنهن اڪيلائيءَ جي عالم ڪي پرڻ لاءِ سئو طوفان سنا هئا، سا الاجي ڪيئن چئي ويني، ”هاڻي شايد مون ڪيئي هڪ ساڏارڻ رواجي پتيءَ جوو تياڳ ڪرڻو پوندو....“ چوڻ ڪان پوءِ ڪيس لڳو ساري گهر، ڪالوني ۾ جهان جون پتيون لڏي اٿيون هيون ڪنهن ڌماڪي سبب.

صدين ڪان پوءِ هڪ آدرشي رام کي لڳو آدرش تہ آهن، جي انهن هينان مانو پريم ۾ آدر جي ڌرتيءَ ناهي. هيءَ ڳالہ سيتا کيس ڌرتيءَ ۾ پورجي نہ، پر ڌرتيءَ مٿان رهي ثابت ڪري ڏيکاري هئي.

رام هن نوپچيتن ناريءَ کي ڏسندو رهيو پوءِبہ قدمو اڳيان وڌي سندس مٿي تي هٿ رکي چيو، ”نہ هاڻي ليئن نہ ٿيندو.“

گڻيش جنم

سيتا جي ماءُ وٽ وڻ وڻ جي ڪاني اچي مڙي هئي. صفحي جي هڪ ڪنڊ مان اگربتين ۽ چندن جو واس پئي آيو- ڪمري مان سڄ فرنيچر ڪڍي پٽ تي چادرون ۽ تڏا وڇايا ويا هئا جن تي وينل ڪيئن زالون ۽ هڪٻہ مرمٻہ نظر پئي آيا. "جئہ گڻيش ديو، ماتا جا نکي پاروتي پتا شنڪر ديو." جي ڌني پئي هلي. سيني جي اک وري وري اگربتين واريءَ ڪنڊ ڏي ٿي ويئي ۽ هٿ پئي جوڙيائون- صندليءَ ڪي گونتي لڳل ڳاڙهي سٽين سان ڍڪي مٿس چاندي جي ٿالهيءَ ۾ اذ انچ جي گڻيش ڪي سٺي پيلي ڪپڙي ۾ ويڙهي رکيو ويو هو. صندليءَ جي اڳيان جيڪو پيلو پلاسٽڪ جو رومال وڇايل هو سو سڄو پئسلين آڏين رپين ۽ نوٽن سان، شرڌالن پيري چڙهيو هو.

صندليءَ اڳيان ويٺي هئي، اچي ساڙهيءَ ۾ نراڙيءَ تي تلڪٻڙي ڏنل سنيتا جي ماءُ، شرڌا ۽ وشواس جي سرهائي سان سندس منهن پئي چمڪيو. ٿالهيءَ ۾براجمان مورتيءَ ۾ سندس نظرئي نہ، اصلک ساهہ اٽڪيل پئي ڏسڻ ۾ آيو. ڌنيءَ جي لئہ تي تاڙي هڻندي جهومي پئي هڪٻئڙيءَ جي تالي تاڙي هٽي جهونگاريو "گرو اسان جي گهر ۾ آيو پاڳ پلا ٿي پانيان گوش ٿي آهيان... سندس پر ۾ وينل جوانڙي ڪيسٻس ڪرئي ۽ اونچي سر ۾ ڳئڻ لڳي "آج ميري گهر پريتم آئي..." شرڌالن جي تاڙي ۽ جهومٻند ٿي ويئي.

جوتيڪا راءِ جي هن وسريل گيت ۾ جيڪو جادو هو تنهن سيني کي مندشي چڙهيو. سنيتا جي ماءُ جون تہ اکيون ٻند ٿي وينيون جل ڌارانون سندس ڳلن تي واٽ ناهڻ لڳيون...

گيت پورو ٿيو تہ در تيہبيٺلہاهران آيل شرڌالون عورتون اندر ڌوڪي آيون. موليءَ اٿي کڙي ٿي. سندس وڏو ٿلهو سريہبرف جهڙو اڇو، تنهن تي هيرن جي مٽين جا چلڪاٽ- سيني جون اکيون وجي مٿس کتيون. گلابي چپن مان آواز نڪتو "جن درشن ڪيو آهي سي هلنديون ٿيو تہبين کي جاءِ ملي..."

نندڙي سنيتا پنهنجي ساهيڙيءَ کي چيو, ”دلي, ان کي ڇڏ، هو آهي لوڪ شاهي.“
مردولا پنهنجي ڪل متاڻهڪ جهلي سنيتا جي ڪن وٽ چيو, ”مولي داديءَ جو هڪڙو ٽڙو ٽو ڪڇي پو ٽنگ تي ڪڇيس ۽ پوءِ ٻيو....“
سنيتا چيو ”ماٺ ڪر. ڪل ته نه- ممي غصو ڪنديءَ.“
آيل ميڙاڪي جي پڻ پڻ سبب, ڏنيهبند تي ويئي هئي. سندن ڪپڙن ۾ وڌل سينٽن جي خوشبوءَ اگربتين ۽ چندن جي خوشبوءَ تي حملو ڪڻي ڪيو. سنيتا جي ماءُ اٺ ڏهه ٻيون ٻه اگربتيون جلايون ۽ ڏني شروع ڪري ڇڏيائين. ميڙ مان هڪڙي جنهن جيءِ ٻانهن جي نون سونن چوڙن چلڪاٽ پئي ڪيا. انهيءَ پنهنجي ٿولهه جوٻار ڦڙتائيءَ سان صندليءَ طرف ريڙهيندي, هٿ وڌائي چيو, ”ٽائي مون کي ته ڏيڪار گٽيس جي موورتي, ته ساڪيات درشن ڪريان.“ ڪنهن چيس ”پهرين هيٺ ته ويهه, ايري ڪاٺ کي ڪو ڀڳوان جو درشن ٿيندو ڇا؟“
موٽي مٽائي ويني ته ”يڪ“ ڇٽي سنيتا ۽ سندس ساهيڙي مردولا ڪليءِ ٻاهر پڇي ويون.
سنيتا جي ماءُ ڏاڍي صدق سان, زريءَ واري ڪپڙي ۾ ويڙهيل ناريل جو ٽڪرو موٽي عورت جي اڳيان آندو. پاڻ ٻه ڪجهه سريءِ ٽائي. ناريل جي پڇڙيءَ ۾ جيڪا نندڙي ڏاندشي هئي ان طر3ف اشارو ڪري چيائين ”هيءَ جيڪا گٽيش جي سونڊ تي ڏسين, سا هيٺري ٽڪري اڃ ٻه وڏي آهي ڪلهه نندي هئي.ٽائي هيري ماءُ ڪلهه تو پاڻ ڏٺو هو نه؟“ هيري ماءُ ڪمري جيءِ ٻيءَ ڪنڌ ڪان زالن ڪان سيريندي اڇي مورتيءَ وٽ پهتي. ڳل تي هٿ رکي چيائين, ٻٽڙي, قربان وڃان گٽيش گنج پتيءَ تان, اڙي سنيتا جي ماءُ تو وٽ ته پريو پاڻ پڌاريو آهي. اجان پئي پٽ گهرندي آهين.“
چمڪندڙ چوڙن واريءَ ٻانهن وڌائي پنهنجي ڏڪڻي هٿ ۾ زريءَ جي ڪپڙي سوڌو ناريل ٽڪر ڪڻي ڏاڍي اڇرج مان وري وري ٽڪر کي ۽ هيري ماءُ کي ۽ سنيتا جي ماءُ کي

پڇي ڏنو، آخر چيائين، ”رنگيءَ جا رنگ نيارا آهن- سڀئينءَ جي ڳجهه ۾ اوپل ڪنهن هٿ وڏو آهي. توبهه ٻابا توبهه. منهنجي جانو گيسي، اصل ۾ ئي انت ۾ ٻادشاهي لڳي پيئي آهي سندس.“

ٻه نندين نيٽيون ۾ ٻه اڳيان سري آيون هيون تن ۾ ٻه هٿ وٺائي گٽيش ورتو. سنيتا جي ماءُ انهن کي ٻه ڏاڍو اتساهه سانگ ڏيکارڻ لڳي ”ڏسو، هيءَ سوند آهي هتي هيءَ پاءُ انچ ڪن گٽيش جي ٿلهي پيٽ وانگر پيو لڳيءِ هي ڏسو ٽنگون...

هڪڙيءَ نندي نيٽيءَ چيو ٻه ئي ٽنگون گڏيل چو آهن؟“ جواب هيري ماءُ ڏنو ”اجان ته جمي پيو گٽيش گنجپتي، آهستي آهستي مورتي وڏي ٿيندي ويندي ته ٽنگون ۾ ٻه جدا نظر ايندي‌ون.“

ٻيءَ نندي نيٽيءَ چيو ”دادي دل ۾ نه ڪريو ته چوان... مون کي ته رڳو ناريل جو ٻچو پيو لڳي هيءَ رڳو رواجي ڪان ٿورو وڏو منو انچ مس آهي...“

”انهيءَ کي ڇڏيو لٺي ناستڪ“ هڪ ٻيءَ رڙ ڪئي. ”اجکلهه جي نندين چوڪرين ۾ صدق هجي ها ته گٽيش پڳوان هتي چو اچي جنم وٺي ها...“

پهرينءَ نندي ٽين کي ٻانهن ۾ چهنڊڙي پائي چيو، ”بس ڪر جمني ته. وٺي نه پون پون ڪري...“

پون پون ته ”جمني“ نالو ٻڌنديئي شروع ٿي ويئي. سنيتا جي ماءُ جي شڪل دونهاٽجي ويئي هئي پر جڏهن ٻڌائين هرڪا جمنيءَ کي ڳٽڙ ڪان وٺڻ لڳي آهي، تڏهن وجي پيٽ ۾ ساهه پيس. هڪڙيءَ چيو، ”ڪلهه ٻه مان ڏسي ويس اج ته وڏي ٻيٽو ٿيو آهي....ٻيءَ ٽوڪ سان پڇيس ”تون ٻه ناريل جو ٻچو ٿي سمجهين؟“

”نمبلبا، (نک تي جانو پري جواب ڏنائين) مان اهڙا ناستڪ ويچار رکانئي ڪين- هي ته سڏو سنواٿو گڻيش جنم ورتو آهي. پٽر مان مورتي نهندي آهي تمبه هرڪو پوڇيندو آهي سو هيءَ ته....“

پوءِ ته جيترا هئا مک، تيتريون هيون ڳالهيون، ڪڇ اوتار، مڇ اوتار نرسنگ اوتار...“

هيري ماءُ چيو ”جمنلباءِ تو جو ڊينگ اچليو ته هي رڳو ناريل جوبچو آهي سو اهو ته مبڏاءِ پوءِ وڏندو چو پيو وڃي؟“

هيءَ ته وپڏي ڳجهارت هئي جا جمنا کانبه سلي نه ٿي ويئي. سندس شڪل مان ظاهر هو ته ناريل نظر اينديبه سندس اندر ۾ ڪجهه ڪڙهي رهيو هو. آهستي پڇيائين- گهٽا ڏينهن ٿيا آهن هن کي وڏندي؟“

”اڙي جمنا پيڻ، سڄا سارا پنج ڏينهن ٿيا اٿس. سومبه ڏاڍو چتائي چتائي شرطئي شرطئي پوءِ مهنجي گهر پڌاريو آهي.... پهرئين ڏينهن خواب لڌم، ته گڻيش مهراج پاڻ منهنجي مٿن وٺمبينو آهي، چويم وينو ڪلهه ڪان ورت وات ۾ وٺيو ويني آهين، هاڻي اٿي چلهو چونڪو ڪر... مون کيبک لڳي آهي“.... اٿي ڪڙي ٿيس. پر مورتي انتر ڌيان ٿي ويئي. وريبئي ڏينهنبه ساڳيو خواب. تڏهن چيومانس ”پوءِ ظاه رچو نٿو ٿين؟ مان ته هردم، تنهنجيبڌيبانهي آهيان.“ وريبه ڏسان گم. نيٺ ٽئين ڏينهن چيائين ”اچي تو وٽ جنم وٺندس.“ مانباڻائڻ لڳيس چيم ”سنيتا جو پيءُ ته سرڳ ۾ آهي مون وٽ جنم لهي مون کي ٺڪو ڏيندين ڇا؟“

ڪلي چيائين ”منهنجو جنمبلڪل سوکيم، ٿيندو.“ مان اٿي ڏسان ڪٽي ته سڄي پگهر ۾ شل ٿي ويئي آهيان. گڻيش سواميءَ جي ڪل ٻئي ڪنن ۾ وڄيم. اوچتو وڃي ناريل تي نظر پيم. جان ڪٽي پڇي اڌ ڪيان ته ڏسان ناريل جي هيٺان گڻيش جي سونڍ نڪريءَ ٿي آهي. هي چمتڪار ڏسي مان ته ايڏي خوش ٿيس جو چلبڏايان؟ اٿي سنان ڪريائي زريءَ

جي ڪپڙي ۾ ويڙهيو مانس.... مون ته رڳو اوڙي پاڙي ۾ ڪٿي ڳالهه ڪئي ته مون وٽ گڻيش جنم ٿيو آهي پر سڄي شهر ۾ جو خبر ڦهلجي ويئي آهي سو به سندس ئي چمتڪار ٿيندو...“ سڄي سنگت مان جئه جئڪار گونجڻ لڳي. پر جمنيءَ چيو, ”سنان روز ڪرڻ ئيندا آهيو هن انچ جيتري ناريل جي بچڙي کي؟.... شايد پاڻيءَ جي زور تي پيو ٿورو ٿورو وڌي هي ناريل جو انڪر....“

هيڏي ميڙاڪي جي جئجئڪار وچ ۾ جمنا کي هي ڪفر ٻولڻ ۾ جا من جي طاقت ڪني ڪري لڳڻڪٽي پئي ان جو اندازو فقط سندس نراڙيءَ تي نڪري آيل پگهر مان ئي, ڏسندڙ لڳڻ ئي ٿي سگهيون. سيئي زالون جمنيءَ جي ڳالا ڪرڻ لڳيون. سندس ساهيڙي ڪيس ٻاهر وٺي ملئي. سندس هٿ ٻنهي شب ۾ چيلئين, ڌرمي ڳالهين ۾ ڪو ليئن ٿيندو آهي ڇا... چري آهين ڪا تون به....“

جمنيءَ به شب ۾ چيو, ”ڏسج ويهي هفتي اندر ان کي سرن درياءَ نه ڪن, ته مون کي چئج“. ننڍڙي سنيتا هنن ٻنهي جون ڳالهيون ٻڌنديون ۽ اکر به اکر اچي ماءُ کي ٻڌايئين.

چپ ڦڏا ڪري ماءُ چيو, ”ڪيس ئي نه هفتي اندر سرن درياءُ ٿيڻو پوي“.

هئه مئه ٿري. رات سڄي سنيتا جي ماءُ پاسا ورڻ ئيندي اڻ تڻ ۾ گذاري. هر هر ڪيس جمنيءَ جا پڇاڙيءَ وارا اکر پئي ڪنن ۾ ٻڌيا. پاڻ کي چيلئين جي جمني سچي هئي ته ٻين هيترين زالن کي ڇا اکيون ئي ڪين هيون؟ ليڪن ڪيترا به آٿت سوچيندي سندس دل اڄ اڳين پنجن ڏينهن واري وشواس سان پرجي نه پئي سگهي.

صبح صبح اخبار کڻنديئي سنيتا رڙ ڪري ماءُ کي چيو, ”ممي گڻيش اسان کي ڇگو مشهور ڪري ڇڏيو آهي. اڄ اخبار ۾ به اچي ويو اٿيئي ته اسان جي گهر ۾ گڻيش جنم ملهئجي رهيو آهي. اڄ ته تمام گهڻا ماڻهو درشن لاءِ ايندا۔ ڏسج ڪيڏا ٿا پئسا اچن اڄ به....“

سنيتا جي ماءُ پٽ تي پٿاريل اڇي کير جهڙيءَ پترانيءَ تي اٿي ڳنڍڙي ٿي ويهي رهي.
سنيتا کيس ڏونڌاري چيو، ”ڏسجانءِ اڄ تہ اخبار وارا تنهنجو فوٽو ڪڍڻ ايندا. شايد ٽي ويءَ وارا بہ.... او ممي يو آر گريٽ.“
مگر مميءَ جي اکين اڳيان ور ور ڪري اهوئي نظارو ڦري رهيو هو جيڪو جمنيءَ وچڻ مهل چيو هو هاڻي کيس گڻيش جي مورتيءَ بدران ناريل جو انڪريءَ نظر اچڻ لڳي.
جڏهين سنيتا اچي چيو، ”هيٺ تہ ڏس ممي ڪيترا ماڻهو پيا اسان جي گهر اچن.“
تڏهن ماءُ چرڪ ڀري اٿي ڪڙي ٿي. اڄ تہ سندس گهر ۾ حشام ماڻهن جا درشن لاءِ آيا ۽ ويا پر ڪنهن بہ سندس منهن تي اهو وشواس اها خوشي اهي جل ڏاريڪون نہ ڏٺيون. هوءَ نر اتساهہ بنبل پراڻيءَ جيان اکيون بند ڪيو بت بڻي ويٺي رهي.
ستن ڏينهن کان پوءِ بہ جڏهن مورتيءَ ۾ فقط پاءُ انچ جيترو بہ واڌ نہ ٿي الٽو ناريل جا سنهري نرم وار ان تي پرگهٽ ٿيڻ لڳا، تڏهن سنيتا جي ماءُ خود اٿي مورتيءَ کي ڪڇ ۾ جهلي صبح صبح سمنڊ ڏي هلڻ لڳي. هڪ پل لاءِ خيال آيس جي اڄ بہ هيڏا ماڻهو اچن تہ انهن کي ڇا چونديس ڪهڙو منهن ڏيکاريندس انهن کي، چو نہ پاڻ کي ٻوڙي ڇڏيان....“
مگر جڏهن لهرون وڪڙ وڪڙ ڪندسيون سندس پيرن وٽان مٿي چڙهڻ لڳيون، تڏهن سنيتا جي ماءُ پاڻ کي نہ فقط مورتيءَ کي بہ سمنڊ ۾ اڇلائي ڇڏيو.....

يگانتر

اندوءَ جيءِ ٻانهن نويگ جي نشاني هئي ۽ پرٿوي انڌڪار جي جل مئيءَ ۾ ٻڏل هئي. ٿڪل ٻانهن الاجي ڪهڙيءَ ڪن ۾ دماغ ڪي سوچايو مري وڃي يگانتر. ڏينهن جي نوڪري رات جو هنجو رودن.

سنسي ۽ پڇتاءَ جي وچ، ماتري هردي ۾ ترارون ورايون.

هڪ رات- موڪل جي رات جڏهن اندرا ۽ سنتوش گهر ۾ هئا تڏهن سنتوش چيو "اندو مون کي اجاڻ تنهنجي هن نالي ٻُولڻ جو مطلب سمجهه ۾ نه آيو."

"ٻڌندا؟"

"هون."

"توهين دل ۾ ته نه ڪندا؟"

"اندو شاديءَ کان پوءِ جيتريون منهنجون ڳالهيون تو دل ۾ ڪيون آهن ٻڌاءِ مون اوتريون دل ۾ ڪيون آهن؟" اندوءَ جي پيراءَ پيري ڪل شانت ڪمري جي پتين کي ڪنهن جي وانگر وجهائي ڇڏيو. "۽ مون؟ يگانتر کان پوءِ ته اصل هڪبه ڳالهه دل ۾ نه ڪئي اٿم. ڪئي اٿم؟" سنتوش ٻه ڪليو "ها اهوئي ته مان سوچيندو آهيان ته يگانتر هيترو نيڙو، منجهس ڪهڙي طاقت آهي جو اسان جي غم جو زمانو اصل راهو ڪيتو وانگر دور اڇلي ڇڏيو اٿس."

"آخر توهان جهڙي ٽارزن جي شڪتي، پٽ کي نه ملندي ته ڪنهن کي ملندي؟" اندوءَ سنتوش جي مضبوط پٺيءَ ٻانهن تي چپ رکي ڇڏيا.

"شايد دک جو يگ پورو ڪندڙ جو نالو ڏنو اٿيئي پٽ کي؟"

ٻانهن تي رکيل چپن مان هڪ وڃ ريڪا ٻضن کي سانوڻ جي جهولي ۾ جهلائي ڇڏيو.

”اندو مان سچ ٿو چوان مان ڇاڻيبجهي توکي دکي نہ ڪندو هئس.“ سنتوش گوري نراڙ تان ريشمي وارن جون چڳون مٿي ڪيون.

”ڏک ڏيندڙ رڳون توهين تہ نہ هئا- ممي ڏس، مون کي ڏاج ۾ هڪ ڪوڏيہ نہ پيئي ڏني ۽ سرلا کي ٻہ ڳون پري پيئي ڏئي. ڇا مان انسان ناهيان؟“

”پڳلي“ اندوءَ جي ڪياڙيءَ ۾ وارن کي ڇپيندي ”ڪٿي تنهنجي شادي، ڪٿي تنهنجي ڀيڻ جي شادي؟ تو نہ پنهنجي ماءُ جي پسنديءَ جو گهوٽ ورتو ۽ نہ وري پنهنجي خداوادي آڪهہ ماڻهئي چونديئہ؟“

ڏاڍي جذبي ۾ اچي اندوءَ چيو، ”ڏسو توهين پاڻ کي ضمير غلب سمجهي سچ سچ چئو: اميءَ جيڪو سرلا لاءِ گهوٽ ڳولهيو اهو سٺو، ڪين مون جيڪو پنهنجي لاءِ ڳولهيو آهي اهو سٺو.“

”هٽ پڳلي، تو ڪيئن مون کي ڳوليو؟ ڪاليج کان وٺي توتي اک رکي هئم. ههڙي سندر هيلن کي ڀلا مان ڪيئن هٿن مان وڃڻ ڏيندس.“

اندوءَ ڳل اگهي چيو، ”سرلا جو گهوٽ ڇا مرد آهي؟ زالن وانگر چويس فلاڻو ڏڻ نہ مليو فلاڻي ڏينهن مانيءَ تي موڙو گهٽ مليو. ڇي، نيچ ماڻهو، مون کي اهڙنبوڪرن لاءِ نفرت آهي.“

”اسان کي تہ غريب سمجهي ساهرا مانيئي ڪين ڪن پر ڪين ڪهڙي خبر تہ ههڙو چنڊ هن دل کي ڇا تہ اميرمبنلئي وينو آهي.“

ٿڌو ساهہ کڻي اندوءَ چيو، ”غريبي، اوهہ غريبيءَ جي ڪريہ تہ اسين يگانتر کان اڳ اٽڪندا هئاسين.“

”رڳو اهو ڪارڻ نہ هو.“

”نہ پيو تہ ڪوئي ڪارڻ ڪين هو. شايد منهنجي من ۾ سرلا کي ڏسي نوان ڪپڙا سينٿون، ڪريمون وغيره نہ ٻڌي سگهڻ تي چڙ چڙ ٿي هوندي.“

”نہ ليڪن ٻہ ڪين هو. نالو منهنجو سنتوش آهي پر من ۾ تنهنجي سنتوش جو واسو آهي.“

مٺي مرڪ هئي اندوءَ جي چپن تي. چيائين ”شايد هيءُ ٻہ ڪارڻ هو جو منهنجي نوڪريءَ جي ڊيوٽي ڏينهن جو تہ توهان جي رات جو هئي. ان ڪري ڪجهہ هڪٻئي لاءِ سڪ، خارن جي منزل ٽپائين وڃي پهتي هئي.... ۽ ڪجهہ ڪجهہ اوشواس ٻہ جاڳيو هوندو مون جي من ۾.“

اندو سرڪي ڄڻ ڏوهہ جي قبوليت پنهنجو مٿو سنتوش جي ٻانهن ۾ ڇاتيءَ ۾ وجهي ڇڏيو.

”وشواس جي ڳنڍ آهي يگانتر.“ سنتوش جهڪي پير ۾ ستل يگانتر کي اکين سان لڳايو ۽ مهينا اڳ واريءَ ڇڏيل رات جو پڇاڙ، اڄوڪيءَ رات سان ٻڌي ڇڏيو.

رات گذري وڃڻ کان پوءِ ٻہ اندوءَ کي انڌڪار جي جل مئيءَ جي ڪٿي ڪني يا ڪنڌي نظر نہ آئي. يگانتر کي انڌڪار جي چولين کان مٿي ڪٽي پنهنجي اکين جي پرڪاش سان ڇهيائين ۽ نرم ڳلن جي ڇهاءَ سندس اندر ۾ هڪ پرسپر احساس ڦهلايو جو ٻہ پرڪاش مئي هو. مگر انڌڪار منجهس هر هر ڪميا جي پروٽوپلازم جون آڱريون ٿي ڦهلايون. ٻوٽيل اکين مان ڳوڙها ڳڙي اچي ڳولن تي پيا. ڪيترو پيارو آهي هي يگانتر مگر مان نوڪريءَ تي وڃان، تہ ڪيس اٺ ڪلاڪ ڪير سنڀاليندو؟“ آخري نوٽيس جي پني جا اکر اندوءَ جي ٻند اکڙين ۾ چمڪڻ لڳا. پهرين تاريخ اگر نوڪريءَ تي نہ چڙهي سگهينءَ تہ نوڪري ختم سمجهجهہ. ڪيڏي هڻ پچاڙ کان پوءِ ملي هئي ايڏي پگهار واري نوڪري.

نہ تہ شايد يگانتر ٻہ جنم نہ وني سگهي ها. هر مانسڪ خوشيءَ جي احساس لاءِ ڪيڏي قيمت چڪائڻي ٿي پوي. هي ويچار ٻہ تيز ڇريءَ جهڙو ڪٽيندڙ هو.

گهر جيءِ ٻاهران ٻلڻيءَ جي ميڪو ميڪو ٻڌڻ ۾ نه آئي ته يگانتر چرڪ ڀريو. اندوءَ کيس کڻي ڇاتيءَ سان لائي ڇڏيو. ڪلهه ٻلي جڏهن پونگڙو وات ۾ کڻي اندوءَ جي گهر آئي هئي تڏهن اندوءَ جي سس ويڻي هئي. چيائين "اتي ٻلڻيءَ کي جلد ڪڍ، متان تنهنجي پٽ جا ڪپڙا نه اورانگهي وڃي. "اندوءَ ٿاٿمايو ته سس چيو، "هيءَ ته پونگڙا کڻي ست گهر گهمندي، جلدي ڪنديس ته گهر ۾ انهن اچي ڏهو ڪڍي وهندي. اندوءَ کي ٻلڻيءَ تي رحم پئي آيو. هڪڙيءَ چير پيل پليٽ ۾ ٿورو کير وجهي ٻلڻيءَ کي ڏيڪاريندي ٻاهر کڻي وئي. واپس اچي سس جي اڳيان ويهندي، سندس سيني مان هڪ ٿڌو ساهه ڪڍي ويو. هتي هيءَ عورت نه پٽ جي مورتي ويٺل هئي نه ٻلڻيءَ وانگر اندوءَ پنهنجو يگانتر کڻي هڪ ڏينهن سس وٽ وئي هئي. کيس چيو هئائين "منهنجي ماءُ يگانتر کي نه ٿي ويهاري، الاجي ڇو اجان تائين هن جا منهنجي پسنديءَ جي شادي ڪرڻ تي خار نٿا لهن".

سس خنڪيءَ سان چيو هو، "سو سمجهين ٿي تنهنجي يگانتر کي ڇا مان ويهي پالينديس؟ پٽ جا گونهن مٽ ميڙي وڏو ڪيم ته وڃي پنهنجي مرضيءَ جي ڏارينءَ آڪهه مان شادي ڪري آيو. هاڻي هن کي نپايان. نه ٻابا نه. جيڪي ڄڻين سي نپائين. مون کي پنهنجون ساهيڙيون- سڏيون ستسنگ انسنگئي گهڻا آهن. پنهنجو من وندرايو ويٺي آهيان..... ڇڏي ڏي نه تون اها نوڪري".

"گهر جو خرچ ڪيئن هلندو؟" اندوءَ ڄڻ پنهنجي منهن چيو، ڳاتي ڀڳي ته مسواڙ آهي.... پوءِ ڇه نه مڙس کي ته ڪا وڏي پگهار واري نوڪري ڳولي".

"امي وڏي پگهار واري نوڪري ڪرڻ لاءِ تيار ته آهي پر ملي نه".

"تہار چو ڄڻجن؟"

اندوءَ جي دل کي سخت جهٽڪو آيو. سندس شڪل لهي ويئي. هوءَ يگانتر کي ڪٽي وڃي دريءَ وٽ بيٺي ٻاهر ڇو ڏٺو جن؟ ڪيڏي نه احساس مٽيريلزم اچي ويئي آهي اسان جي وچولي طبقي ۾. هن يگانتر جي ڳلن سان پنهنجا ڳل ڇهندي چيو. ”منهنجو منو يگانتر. ٻلي نه انڌڪار جي پرلاءِ ۾ ميٺو ميٺو ڪندي گهرن جي ٻاهران پونگڙن جي رکڻ لاءِ آسان پيچي رهي آهي.

اندوءَ آهستگيءَ سان يگانتر کي پلنگ تي ليٽائي ڇڏيو. پاڻ به سندس پير ۾ ليٽي پيئي. اوهه ٿنگن ڏکيين ڪرڻ ۾ به ڪيڏو نه آرام آهي. ليڪن ڪيستائين؟

اڄوڪو ڏينهن ته گذري ويندو. سڀاڻي ته صبح ٿيڻ سان نوڪريءَ تي وڃڻ لاءِ تيار ٿيڻو پوندو. سنتوش ڪمار رات جي ڊشيوٽي ڏيئي ايندو. ٿڪل هوندو. ننڍ اچي وڃيس ته يگانتر کي کير ڪير پياريندو؟ مان سڄي ڏينهن جيترو کير ناهي وڏي ٿرماس ۾ رکي وينديس. صوف جي رس نه ڪڍي رکي وينديس، مگر ڳاڙهي ٿي ويندي. سنتوش کي ياد پوندو الاجي نه؟ ته پلا مان ڇا ڪريان؟“

اندوءَ کي لڳو هر هر سندس من اندر ڦهليل پرڪاش کي انڌيري جون اگريون گهٽڻ پيئون اڄن ڪاشبين ملڪن وانگر هتي به هنڌ پٽ ڪريچ ڪليل هجن سرڪار پاران.

اندوءَ جي وڏيءَ ڀيڻ هن مسئلي کي حل ڪرڻ لاءِ چيو هوءَ بهتر اٿيئي ته نوڪري ڇڏي تون ئي ڪٽي اهڙي سنستا ناهه جتي وچولن ڪٽنبن جون نوڪري ڪندڙ زالون پنهنجا ٻار ڇڏي وڃن. جنهن تن لاڳي سوتن ڄاڻي تنهنجو به ڪم تو جهڙين جو به ڪم.

هوبهو جهاز جي چنڊ ڦوڪ نوڪريءَ واريءَ هن ڀيڻ جي صلاح اندوءَ کي ان مهل ته ڪين آنڙي هئي. خاص ڪري جڏهن سنتوش خاطري ڏني هئي ته هو ڏينهن جو گهر ۾ هوندو پاڻيهي يگانتر جي ديک ڀال ڪندو... پر ڪان جوت جو چيچاٽ ايندي جڏهن

در وٽ اچي رڪيو تڏهن اندوءَ اٿي در کوليو سنتوش گهر ۾ گهڙنديءَ کيسي مان هڪ پنو ڪڍي ڪٽي اندوءَ کي پڪڙايو.

اندوءَ جا ته اوسان خطا ٿي ويا ته توهان جي هاڻي رات جي ڊيوٽي ختم؟ هاءِ رام، هاڻي ڪير ويهاريندو يگانتر کي؟

ٻئوٽ پاسيرو رکندي سنتوش چيو "کهڙيون آهن اسانجهنهي جون مڪر، پاڻ ته ست ست ٻهار جٽيا اٿن...."

ڏاڍي ڍنل آواز ۾ اندوءَ چيو، "تڏهن سنڌ هئي. مهانگائيءَ جو وڳل ڪين هو. آيڪون سڀ عرب ملڪن ڏانهن لڏي ڪونه ويئون هيون...."

ٽبسڀس ڊيگهه چڏ ڪجهه ڪلڪڻ لاءِ ڏي" اندوءَ کي مڙس لاءِ چانهه ناشتو تيار ڪندسي ليئن ٻئي لڳو جڻ جمنا ندي تار پيئي وهي هوءَ يگانتر کي وسديو وانگر ٽوڪري ۾ ڪنيون متي ۽ متي ڪندي پيئي وڃي.

اندوءَ جي شڪل ڏسي سنتوش کي اجهاسي ويو هو. يگانتر هيڏو منو يگانتر... ڪاش نه چمي ها سنتوش پٽ وٽ وچي مٿس جهڪي کيس چمڻ لڳو. "اسان جي دڪن جو انت آٽيندڙ ديوتا پٽ چو ڳرو ٿي پيو آهي اندوءَ".

اندوءَ جي اکين ۾ پاني چلڪڻ لڳو. آهستي چيائين "ڪوئي فڪر ناهي".

سنتوش ڪمار ٽپ ڏيئي زال جي سامهون اچي ويٺو. اندوءَ جي چهري تي پرنستا ۽ ڪنهن فيصلي جا نشان سهي ڪري اتاولائيءَ سان چيائين "ڇا سوچيو اٿيئي؟"

اندوءَ چيو، "مون پڪو فيصلو ڪيو آهي ته نوڪري ڇڏي نندڙنٻارن لاءِ ڪريچ کوليندس".

سنتوش ڪمار خفي ٿي ويو ”هائو، ٺورو وڏو ٿئي ته ٻالمندر ڪولج، پوءِ هڪ سنڌي اسڪول ۾ ڪولج اچان وڏو ٿئي ته ڪاليج ۾ تونئي ڪولي ڏجائنس...“

”سنتوش، هي ڇا پيو چوين؟ ڇا وري رسڻ جي ٻار لڳي لٿئي؟ مون چيو نہ ”هاڻي يگانتر ڪان پوءِ اسان جو وڙهڻ ٻند؟“

”پر اندو تون پنهنجون ڊگريون تہ ڏس.“

”مون ڪي ڊگرين ڪان وڏيڪ منو آهي يگانتر. وڏي ۾ وڏي ڊگري تہ منهنجي يگانتر آهي.“

ستيءَ جو چبوترو

بنارس يونيورسٽيءَ جي ليڊيز هاسٽل ۾ ليلا ديديءَ جي ڏاڍي عزت هئي. اڪثر ڇوڪريون ڪيس وڪوڙي وينديون هيون ته ”هن ڳالهه جو مطلب ڇا، هيءَ ڳالهه ڪيئن آهي.“

ليلا ديدي ايم اي جي آخري سال ۾ هئي. اڄ ڪيس بي اي جي ڇوڪرين پڪڙي ويهاريو هو ته هوءَ کين اهو رازبڌائي ته هاسٽل جي بلڊنگ پٺيان ڪمپائونڊ جي پٽ وٽ جيڪو باغيچو هو تنهن ۾ ڇوڪريون پڙهڻ لاءِ ڇو وينديون آهن. ليلا ديدي کلڻ لڳي ”ڀلا اهو به ڪو سوال آهي. باغيچي ۾ هوا سٺي آهي، وڻن، خاص ڪري ليمن جي وڻن مان خوشبوءِ پئي اچي. اڪيلائي شانتي... پڙهڻ ۾ چت لڳڻ لاءِ اهڙي وايو منڊل جي ته ضرورت آهي.“

”نه“ وشنيءَ ضد ڪيو، ”ضرور ٻيو به ڪجهه هوندو. خاص ڪري نيلما کي اتي ستيءَ جي چبوتري تي وينل ڏسي، مون کي شڪ پوندو آهي ته انهي چبوتري تي ويهي پڙهڻ ۾ ڪوئي راز هوندو.

اجان لفظ وشنيءَ جي وات ۾ ئي هئا جو صندل تي وينل سڀ ڇوڪريون ليلا سميت ماٺ ٿي ويون. سڀني جي نظر نيلما تي هئي جيڪا پنهنجي روم مان نڪري صندل وٽان هلندي مٺي مرڪ ۽ گلاب جي سڳنڌ ڦهلائيندي هلي وئي. ڏنئي پاسي وارين ڪوٺين طرف جتي سنڌس ئي ڪلاس جي هڪ فرسٽ ييئر فيلو رهيل هئي.

صندل تي وينل ڇوڪرين کان سيسڙاٽ نڪري ويو. ڪنهن چيو، ”شيطان جي باري ۾ ڳالهاءِ ته شيطان حاضر.“

ليلا ديديءَ وات سان چ چ ڪري چيو، ”ڪير ڀلا هن گلاب جي گل کي شيطان سان مشابهت ڏيڻ جي همت ڪندو.“

ڇپ کي چڪ ڀڪي دروءَ ڇيو. ”ساري ديدي نيلما جهڙي سهڻي ڇوڪري تہ سچ پچ مون حياتيءَ ۾ نہ ڏٺي آهي....“

پوءِ تہ هيون نيلما جي گلابي چپن ۽ بادامي اکين ڏکهن وارن ۽ چمڙيءَ جي روشنيءَ جون سارهڪون هڪ هڪ سندس سونهن بابت ڪونہ ڪو سهڻو اظهار پئي ڪيو.

ايتري ۾ نيلما ستيءَ واريءَ روم مان نڪري ۽ ڏاڪا ڪمپائونڊ جي لهي هاسٽل جي پنيان واري باغيچي ڏي هلي ويئي. سيني سس پس ۾ چيو ”ستي ڪا ڇبوترا“ مگر نيلما پنيان ڪين نهاريو.

صندل تي وينلن اجان وري ٿي سندس سونهن بابت شروعات ڪئي تہ مئگيءَ چيو ”بس بس حد ٿي چڪي. مون تہ هانگ ڪانگ ۾ پريون ڏٺيون آهن هيءَ تہ سونهن ڪجهہ ڪينهي....“

ليلا ديدي گوڏن مٿان ٻانهون رکيو مٿن ڪاڏي رکيو ويٺي هئي سندس ڇهري پئي ڪليو. مئگيءَ چيو. ”هانگ ڪانگ ۾ اسان ڪانوينٽ ۾ مئي هن ڪان وڏيڪ سهڻيون ڇوڪريون هيون.“

ليلا پڇيو ”مئگي تون سچ سچ ٻڌاءِ توکي هن بنارس هاسٽل جي مشرقي ماحول ۾ مزو اچي ٿو؟“

”مزو؟ ڇي. مان تہ اهڙو مور تي ٿيان جو اچئي جيڪر واپس هلي وڃان. پر پپا او ماءِ گاڏ. اهڙو پپا شل ڪنهن کي نہ ملي. اصل چوي وڃي بنارس يونيورسٽيءَ ۾ پڙهي هندستاني بڻجي اچ. توکي هتي مغربي هوا لڳي ويئي آهي....“

هانگ ڪانگ تہ پارت جي اوپر ۾ آهي. ان حساب سان اوپلهہ جي هوا پهرين هتي لڳي هوندي برابر اهڙو ٻڌي تہ نہ ملڻ کپي. ”منهنجو ٻڌي چوي ٿو انديا جو ڪلچر هانگ ڪانگ کان سنو آهي....“ مئگيءَ ٺٺل ٺٺل هنديءَ ۾ ڳالهايو تہ سيني کي مزو پئي آيو.

ڪلنڊي ڪلنڊي سيڻي چيو، ”هلو ٽمباڳ ۾ هلي ستيءَ جي چبوتريءَ تي محفل مچايون.
ڏسون نيلما اسان کي پير رکڻ ڏئي ٿي چبوتري تي.

هي ستن سيتلاڻن جو ميڙاڪو جڏهن باغ ۾ پهتو، تڏهن پري کان ڏسي مڱگيءَ چيو
”ڏسو ڏسو، نيلما آسمان ۾ ڪجهه ڳولهي پيئي...“

هن ميڙاڪي کي ويجهو ايندو ڏسي نيلما اٿي کڙي ٿي ۽ يڪدم وٺي پنيان ڦري واپس
هاسٽل ۾ هلي ويئي. سيڻي نيلما کي ڏس ڪيا پر هوءَ غائب ٿي ويئي.

ليلا ديديءَ ٿڌو ساهه کڻي چيو ”ويچاري.“

مڱگيءَ ڪجهه انگريزي ڪجهه هنديءَ ۾ چيو، ”هيءَ ته حد آهي، توهين سڀ هتي اچي
وينيون نيلما کي ملڻ لاءِ هوءَ ڀڄي ويئي. پوءِ به ديدي چوي ٿي ”ويچاري“ چوڻ ڪپي
ٽيبڊ مئنرس“

ليلا ديديءَ جي هاسٽل جي شاگردن ۾ ايڏي عزت هئي جو مڱگيءَ جو هن طرح ڳالهائڻ
سيڻي کي ڏاڍو ٻرو لڳو.

ليلا ديديءَ صبر سان چيو، ”ويچاري“ چو چيو ”اها توکي خبر آهي؟“

”هن اسان کي ڪجهه نه چيو ميدان ڇڏي ويئي انکري ويچاري هونديءَ بيو ڇا؟“

”نه ليئن ڪانهي. توکي خبر آهي ته نيلما ودو آهي.“

مڱگي وات تي هٿ رکي چيو، ”او، نو، نه، نه.“

”توکي خبر آهي ته هتي وڌوا جي کهڙي حالت آهي؟“

مڱگيءَ پريشانيءَ ۾ چيو، ”مگر هيءَ هيتري ننڍي، هن جي ته مون سمجهو اجان شاديءَ ئي
نه ٿي هوندي.“

ڪنڌ سان هاڪار ڪندي ليلا ديديءَ چيو، ”هنجي شاديءَ ڪيٻال وواهه چوندا آهن. ڏاڍي وڏي راڄڪي خاندان مان آهي نيلما. سندس پيءُ کي ڪنهن سبب پئسن جي ڏاڍي تڪڙي ضرورت پيئي هن ڪيس هڪ وڏي زميندار سان پرڻائي ڇڏيو.“

هڪ عجيب ماٺ ڇائنجي ويئي ستيءَ جي چبوتري مٿان. چوڌاري وڻن ۾ ڪن جهرڪين جي چون چونٻڌڻ ۾ اچڻ لڳي. ليمن جي وڻن مان سرهاڻ هوا سان ڪجهي اچي هنن ڇوڪرين جي ميڙاڪي جو وات ڪٺو ڪيو.

مئگي ڏاڍي ويچار ۾ هئي. ڪو ڪيلا ڪيس ڏونڌاري چيو، ”هلو هلي گنگا ڪناري وهون سج لهڻ جو نظارو ڏسون....“

مئگيءَ چپ تي آڱر رکي چيو، ”پر ليلا ديدي، توهان جي انديا ۾ ليئن چو آهي، جو مرد وري وري پيا شاديون ڪن، مسلمان ته جيئري تي جيئريون شاديون ڪن، ليڪن زالن لاءِ وڌوا وواه پاپ آهي؟“

سيني ڇوڪرين پنهنجي پنهنجي آواز ۾ هن ٽاپڪ تي ڳالهايو. جوش ۾ اچي ميران چيو، ”ڇا هن نيلما کي زندگيءَ ۾ ڪي ارماننئي نه هوندا؟“

ليلا ديديءَ هڪ اداس ڪل اچلي چيو، ”ان ڪان گهڻا ارمان هنن ڇوڪرن جي هاسٽلن ۾ جاڳڻ شروع ٿيا آهن...“

”مطلب؟“ مئگيءَ پڇيو.

”ڇوڪرن ايڏا خط لکڻ شروع ڪيا آهن جو هاسٽل جي ماتا جي ته ڪک ٿي پيئي آهي. هڪڙو خط ته نيلما ڪيهه نوٽيسٻورڊ تان مليو هو. هڪڙو خط ته نيلما ڪيهه نوٽيس ٻورڊ تان مليو هو. مون کي اچي ڏيکاريو ويچاريءَ.“ ڇوڪرين وٺي ليلا ديديءَ کي ڏونڌاريوٻڌاءِ ڇا لکيل هو. لکيل هو، ”تون جڏهن يونيورسٽيءَ ۾ رستي تان لنگهندي آهين، تڏهن ليئن لڳندو آهي رستي جي ڏامر مان شعاع نڪرڻ لڳندا آهن. رستي جو رنگ

روڊ جا سڀ رستا تنهنجي قدمن وٽان ئي ڦٽن ٿا ۽ تنهنجن پيرن کي ڇهي ڪري اهو ڪرتارپڙو ڪنيون پري پري تائين هليا پيا وڃن. ڪيترو اجا ۽ ملائم آهن تنهنجا پير. هر قدم سان تنهنجي چال هڪ عجيب اندر جال پيدا ڪندي اسان جي هاسٽل ڏي اچليندي ويندي آهي. اسين جوان ان مهل انهي سترنگي جال ۾ ڦاسي سن ٿي ويندا آهيون. رجني گنڌا جي ٽارين جهڙيون تنهنجون ٻانهون، هوا ڪان هلڪي ڪومل بدن جي ٻنهي پاسي لهرائينديون هلنديون آهن تڏهن لڳندو آهي تنهنجين آڱرين ۾ رجني گنڌا جون ٻند مڪڙيون ڪلڻ لاءِ آتيون آهن. هي مڪڙيون ڪلڻ ڪان اڳ ئي هيڏي سڳنڌ ٿيون ڦهلائينديون وڃن ته جڏهن ڪنهن گلي جو سپرش ڪري ڪلي پونديون تڏهن ڪهڙي هوندي اها سڳنڌ، ساري پرٿوي جل ٿل آڪاس سڳنڌ جو ساگر لهرائي اٿندو ان مهل. اهو ڀاڳيشالي شخص تڏهن ساري سنسار ڪان وڌيڪ سني رکندو انهن ڪومل گلابي اڌرن تي... اٿبوٽيل پرڪاش پريون اکيون جڏهن انهيءَ پياري ڏي ڏسنديون تڏهن سونا ورق ڪنهن برقي حرڪت سان جري ڇڏيندا هن جو جيءُ...“

ليلا ديديءَ واتان خط جو هيڏو بيان ٻڌي ٻيون سڀ ته منتر مڳڌ ٿي ٿي ويئون پر مئڳي ڏاڍي مونجهاري ۾ اچي ويئي. چٽپٽائي چيائين، ”پر هن ڇوڪريءَ جي وري شادي ڪرڻ ۾ ڪهڙو گناهه آهي؟“

سيني ڇوڪرين اهڙي ڳالهه جي جواب لاءِ ليلا ديديءَ ڏي منهن ڪري ڇڏيو.

ليلا ديدي پهرين ته ڪا ڪن مئڳيءَ طرف ڏسندي رهي، پوءِ آهستي چيائين، ”نيلما تمام وڏي گهراڻي جي ڇوڪري آهي، جتي ٻي شاديءَ کي گهر گهلائي سمجهيو ويندو آهي.

هوءَ ته هن عمر ۾ ڇئن ٻارن جي ماءُ آهي.“

رڙ نڪري ويئي ڪاليجي ڪڪين ڪان- ليلا ديديءَ کي ڪل اچي ويئي. سڀ جدا جدا فتوڪون ڏيئي رهيون هيون تهار ماتيجا هوندا يا سندس پيڪر پينر هوندا... ليلا چيو. ”نيڪڪي سمجهيو اٿو. نيلما جي پيءُ کي ڪنهن واپار ۾ گهاٽو پئجي ويو جنهن پلي مانس کان قرض وٺي گهر نيلام تيڻ کان بچائي سگهيو. انهيءَ جي زال مري ويئي هئي ۽ نيلما لاءِ گهر ڪيئين. شاديءَ کي 12 مهينلئي ڪين ٿيا هئا جو اهو وڏو خانداني زميندار راهه وباني وٺي ويو. نيلما جي ڳوٺ وارين ساهڙين زالن ته چيو هيڏي سونهن کٽي چوڪري مڙس کان سوا ءِبرباد ٿي ويندي سندس عمر جيڏا تهه پٽمئي گهر ۾ اٿس. هن کي ستي ڪرڻ گهرجي.

هاٽي ته چوڪرين کان ذري گهٽ ڪيڪ نڪري ويئي. مئگي ته الاهي گاريون انگريزي ڊڪشنريءَ مان شايد ياد ڪري رکيون هيون سي سڀ نيلما جي ماءُ پيءُ کي ڏيئي ويئي. ليلا مئگيءَ جي گوڏي تي هٿ رکي، ڪيس ماٺ ڪرڻ لاءِ چيو ۽ ڳالهه جي پڇاڙي ڪندي چيئين. ”پيءُ سندس ڪجهه نون ويچارن جي پوتي پڙهڻ شروع ڪئي آهي سو ڌيءَ کي پاڻ وٽ وٺي آيو ۽ يڪدم هتي ڪاليج ۾ داخلا وٺي ڏنئين.“

مئگيءَ چاتيءَ تي هٿ رکي چيو. ”منهنجا پڳوان. چا ته چوڪريءَ جي سونهن آهي ٿماٿا اٿس ڳل ۽ چپ تمبرلبر چيري لپس اٿس چمڙي ته اهڙي اچي لسي اٿس جهڙو مکڻ.“

”فوڊ ڊپارٽمينٽ ۾ نوڪري ڪئي اٿيئي شايد.“ هڪ ڪڪيءَ مئگيءَ کي ٺوڪ هڻئين. مئگي تپي ويئي- ”هي آهي ڪلچر. هي آهي انڊين ڪلچر. جيڪو سکي اچڻ لاءِ پئجديءَ مون کي هن بنارس يونيورسٽيءَ ۾ موڪليو آهي؟“

”ڏيرج ڏيرج. منهنجي مٺي مئگي. پلا تنهنجي ڪلچر ۾ اهو ته هوندو ته جيڪو ٺوڪ هڻي تنهن کي چرچي سان جواب ڏجي....“

مئگي منهن سجائي ويٺي رهي.

هڪ ڇوڪريءَ سوال ڪيو، ”ديدي نيلما پڙهي پوءِ ڇا ڪندي.“

”ڇو پڙهڻ پنهنجي سر هڪ شڪتي ناهي؟“

ٻيءَ پڇيو: ليڪن ته ڪين ٿيندو جو هيءَ وري وڃي گهر گرهست ۾ ڦاسندي. سڄو ڏينهن اٺو ٻوهيندي ٻارن کي ٻارن جي ٻارن کي لوليون ڏيڻ ۾ گذاريندي.“

”ڏٺ.“ منگيءَ کان نڪري ويو. ”اڙي ههڙي ڇوڪري ڪوئي ڪارخانو کڻي کولي تهه لک ڪمائيندي.“ ليلا ديدي ”ساري“ چئي منگيءَ تي حملو ڪري ويني، ”منگي پئسو ڪمائڻئي زندگيءَ ۾ جو هڪئي اديش ناهي جيوت کي سڦلي بنائڻ جو- ٿي سگهي ٿو سندس ٻي شادي رچائي وڃي. يا هڪ ايم اي پاس عورت جنهن ٻي ٻاڪ نموني گهر گرهستيءَ کي هلائي سگهندي سو ڇا گهٽ ٿو لڳي توهان کي؟“

هاڻي ڪياڙي ڪنهندي هرهڪ پنهنجي راءِ ڏني ڪنهن چيو: هن کي گهٽو گهٽو پڙهي پرنسپال ٿيڻ کپي ٻيءَ چيو ههڙي سهڻي اگر ڊاڪٽرياڻي ٿي وڃي ته اسان جي ملڪ جون جيڪي گريوئيون زالون هن ڊاڪٽرياڻيءَ وٽ ايندين سي هن جهڙا سهڻا ٻار پئدا ڪنديون. منگي وڏي اکيون ڦاڙي ستيءَ جي چبوتري تي هٿ نڪاءَ ڪري چيو، ”مان ته چوان ٿي مان اگر شاديءَ کان پوءِ وڌوا ٿي ويس ته وري ضرور شادي ڪنديس. زال ذات مڙس ٻنا نه نهي مرد پلاٻنا زال جي هلي سگهندا آهن.... جيئن منهنجو پئدي آهي. اسان جي مميءَ ته مرڻ مهل انجام ورتس ته تون وري ضرور شادي ڪندين- تيسين اصل ساهه نه پيو نڪريس ويچاري بيماريءَ کان ايڏو پريشان هئي..... ڇه ڇه....“

منگيءَ طرف ڏسي ليلا ديديءَ چيو ”منگي ميرچنداڻي هڪ ڳالهه تنهنجي مڃڻي پوندي تون ڏکي ۾ ڏکي ڳالهه ڏاڍي سولائيءَ سان ڪري ٿي وڃين..... مثلا هي ماءُ جي موت جي ڳالهه....“

”ڇا هي ان ۾ حقيقتئي نه آهي.“

هڪ سڪيءَ ڏانهس يڪ ٽڪ ويٺي نهاريو. انهي چيو، ”پوءِ مئگي چو، مينگهي تنهنجو نالو آهي انسان چو نہ سڏيون توڪي؟“

”او نو نو نوٽبارن وانگر مئگيءَ انگل ڪيو. اوچتو چيڪئين ٽباقي هڪ ڳالهہ هن نيلما مبلبت هيڏيون سپ خبرون ڪين پيون توهان ڪي؟“

”اڙي واهہ“ ليلا ديدي ساڙهي چندبي اٿيبيني ”رامايڻ پورو ٿي ويو هاڻي ٿي پچين رام ڪير هو؟“

مئگي ليلا ديديءَ جيهڀانهن ڪٽي جهلي.... آخر ليلا ديديءَ ڪي چوڙو ٿي پيو، ”مانہ نيلما جيهئي ڳوٺ جي تہ آهيان؟“

چرڪ پرجي ويو سيني ڪان.

ممبئيءَ واري.....

شيلا پنهنجي ٻار کي ماءُ طرف وٺنديندي چيو، ”هان وٺ پنهنجو سونو“.

ماءُ سونوءَ کي وٺيئي ونئي تنهن کان اڳ نندي ڀيڻ جهٽئي ٻار کي کڻي اٿي ڀڳي.

”ٺڪي ٺڪي“ ڪندي ڀوت جو ڀادر لاهڻ ڇڏي هڪ ڀادر گهليندي شيلا ڀيڻ کان وجي ڀٽ

کسيو. چيائين ”ڇري جهڙي، ٺڪ ڪارٽ مان ڇو ڪييئس؟“

”هي ٺڪ ڪارٽ آهي جهڙي ڏري... سولو ڪيڪ آهي ڇا جو ڏري ۾ رکيس؟“ ليئن ڇئي

وري جهٽ هٽي نندي ڀيڻ ٻار کي کڻي ويئي. سولوءَ کي کڻڻ واري رڳي هڪڙي نندي

ڀيڻ ڪانهَ هئي، هتي تهَ سوٽيون ماساتيون ڀاڙيواريون سڀ واري سان ٻار کي کڻنديون ٿي

ويئون.

شيلا هيئن نهَ مٽي هئي، انمنيو ماءُ سان ۽ وڏي ڀيڻ سان ڀاڪر ڀئي ملي چاچيءَ چيو

”شيو گهوٽ ڇو ڪين آيو؟“

شيلا چيو، ”هو تهَ هفتي ڪن ۾ اچي ويندو پر ڀايي هڪڙي ڳالهه ٻڌي ڇڏيو مون کي شيو

نهَ شيلا ڪري سڏيندا ڪريو نهَ تهَ سونوءَ جي ٻڌيءَ کي غصو ٿو لڳي“.

چاچيءَ سرير کي لوڏو ڏئي ٻانهن هلائي چيو ”سونوءَ ڀيءُ اچي تهَ سهين، اجان تهَ رڳو

توکي مکو اٿس تهَ وجي ممبئيءَ جو جلوو ڏيکار اجميري ۾“.

شيلا جو منهن سجي ويو. چاچيءَ سندس ڪاڏيءَ کان جهلي منهن مٽي ڪري چيس

”ٻلبلي، دل ۾ نهَ ڪر توکي تهَ شيلا سڏيندا سين پر تنهنجي لالوءَ کي ٻهَ چوندينءَ تهَ ٺڪ

ڪري سڏينداسين“ ان ڳالهه تي سيني ۾ ٺهڪڙو ٻئجي ويو.

شيلا پنهنجي ٻار جي ٺڪ ڪارٽ کڻي وجي سونوءَ کي ان ۾ رکيو. وڏي ڀيڻ چيو،

”شيوي... نهَ شيلا، هيءَ لپ ڪاٽري تهَ جهڙي اڌ ڳاڏي پر ڦيتا ڪونهَ اٿس“ ميڙاڪي ۾ وري

هڪڙو ٺهڪڙو گونجي اٿيو. شيلا پٽ کي چمڻ لڳي. چاچيءَ چيو "هيڏانهن ته ڪرينس مان ته پٽ کيس تي چميون ڏيان."

"چو مون کي نه؟"

چاچيءَ شيلا جلسيءَ گل پٽي چيو "هان وٺ پهرين توکي."

ڇيڻ ٻجي کن جڏهن چاچي ستسنگ ۾ وڃڻ لاءِ سنيري تڏهن شيلا پنهنجو وڏو شاهي ٻشڪون کڻي آئي ان مان هڪ سينٽ جي شيشي کڍي، ٿوري سينٽ چاچيءَ کي مکي، شيشي چاچيءَ کي هٿ ۾ پڪڙائيندي چيائين "پاپي هيءَ شيشي پاڻ وٽ رکي ڇڏ ٻاهر نڪرين ته ڦڙو مکي نڪرندي ڪر."

"ٺئي هاڻي رهه رهه مٺيءَ واري، اجان ته لنڊن آمريڪا گهمي اچين ها ته چوين ها سڄي گهر ۾ سينٽون هاري ڇڏيو." چاچيءَ سينٽ جي شيشي شيلا کي پڪڙائيندي چيو ۽ گسر گسر ڪندي ٻاهر نڪري ويئي.

شيلا ٻڌو ڏيئي چيو، "سويل مون کي چمي تي ڏنئين ان مهل ڪيڏي پيئي پگهر جي ٻانس مٺي پاپيءَ مان.... ڳوناڻي...."

ماءُ جي نهار ڪجهه کن لاءِ شيلا تي ٽڪي بيهي رهي. ساڳيءَ ٽڪيل نهار سان شيلا کي سڏي چيائين "پٽ جي چڊي ته لاهي ڏس ڪجهه ڪيو نه هجيس. مون کي ته خبر ئي نٿي پوي. ڪٿان ڪلندي؟ هيءَ ته چڊيءَ ئي ڪانه ٿي لڳي؟

شيلا چيو، "فڪر ئي نه ڪر، پلي چوويهه ڪلاڪ اها چڊي پيئي هجيس، توهان مان ڪنهن کي ڪونه پسڪيندو."

نندي پيڻ آرسيءَ ۾ ڏسندي وار پئي ناهيا سونوءَ کي هنج ۾ ڪڻي چيائين "گلاب جي پاڻيءَ جي ڇٽڪار ڪان ڇٽي."

ماءُ ڳل تي آڱر رکيو وسمئيءَ ۾ ٻيٺي رهي. شيلا چيو، ”انهن تڪليفن جي ڪري ته هيڏا مهينا ڪين آيس نه، ڏس گهٽا ٿيڙ گهلٽا پيا آهن.“ شيلا چوندي چوندي وڏي بيگ جو ڍڪ کڻي کوليو.

هرڪا سري ملڪي بيگ ۾ پريل خزانا ڏسڻ. ماءُ چيو، ”شيلا، هيترا ڪپڙا جا جابا؟ هتي ڪير ڪونهي ڇا؟“

”نه بابا“ شيلا ٻئي هٿ هڪ ٻئي سان ٺڪائي چيو، ”مان بس هڪ ڪئي برئنڊ جو ڪپڙو پهرينڊي آهيانس.“

ٻنهي ئيءَ ڪان سواءِ انهي برئنڊ جا جابا ڪٿي ملندا آهن ڇا“ پريهيٺل ننڍي پيڻ چيڙ ڪئي.

سيني وٽ ٿهڪڙو مچي ويو پر شيلا لڄي ڪانه ٿي ڳڇي ذرا مٿي ڪري چيائين ”اچي رهي ڏسو ٻنهي ئيءَ ۾، ته هتي جي ۽ اتي جي تفاوت جي خبر پئجي ويندي.“ وڏي پيڻ هيميءَ ڏاڍيءَ توڏ سان چيو، ”سو ايندو ڪير توهان وٽ ممبئي ۾، جنهن جو اٿو ڪٿو هوندو سو ايندو توهان وٽ به مانو ٿيڻ.“

شيلا نرڙ ۾ گهنج وجهي پڇيو، ”ڪنهن کي ڪيو آهي اسان ٻي مانو؟“

هيمي هٿ کڻي چيو، ”ڏاڍا مان ڪيا هيو منهنجي نڙان جا، ويچاري سيڻ ماٺ هوءَ مڪي توهان جي در تي، پهرين ته ورهيه وس ڳنڙ ڪان ته تار چونه مڪئي؟“

”ديدي چوين ڇا پئي؟ سچ ته چيومانس، تار ڪري ها ته ڪيس اسٽيشن تي نه ونڻ وڃون ها؟“

هيميءَ چيو، ”تون ننڍڙي ٻارواري، مڙسهين ليئرپورٽ جي تيسماداريءَ ۾ پورو، پوءِ ڪير وڃيس ها ونڻ؟ تنهن هوندي به گهوٽ سان گڏ هئي ڪا اڪيلي ته ڪانه هئي......؟“

”ديدي، پر مون چيومانس ڪي چا. گراهڪ تي وات ۾ وڌم ان مهل اچي گهنٽيڪيئن. ماڻهو اڳ ۾ ته خبر ڪئي. گهر ۾ ڪکڻ واري مان هڪ جٽي، هو ٻار ۽ مڙس وڻي اچي لٽي، سو ٽن جٽن جي روٽي ڪئين سر ناهٽي پيئي نه. هوڏانهن منهنجي ڪٽي پارٽي هئي....“

هيميءَ تو مان چيو،”سو چا ٽي پيو. اسان وٽ ته هتي آڏيءَ رات جوٻه مهمان اچي لهن ته ڏم ڪي ڏيڪلٻاري رکندا آهيونس.“ شڪلا ٻه اوتروڪي تڪي آواز سان چيو، ”نه نه اسان وٽ ڪئين ڪونه هلندو آهي، اسين ساهيڙيون سڏون ٻه هڪٻئي وٽ فون ڪري پوءِ وڃون. ڪنهن مهل ماڻهو گهر ۾ آهي، ڪنهن مهل ناهي.“

ها ها، اها خبر لڳون توهين ٻمٻئيءَ واريون پير ۾ جتلو پڪي سچو ڏينهن پيڪون رستا ڪچنديون آهيو ٻارن کي آيڪن جي حوالي ڪري اج ڪٽي پارٽي، اج جوڪا جو تڏو، مڙيئي رول پين تي آهيو....“

تڏهن ماءُ چيو، ”چڏيس هيمي، توٻه ايندي شرط ڪٽي سگن تي ڪنيو آهي چوڪريءَ کي.“

هيميءَ چيو، ”ممي، تون چلٻه چڻبمبئيءَ وارا رکا اٿيئي رکا....“

”ته اجوڪي ڏينهن ٻمبئيءَ جي هوا نڪرڻ ڏيونس ليئن نه.“ نديءَ پيڻ هيميءَ کي اک پ øö Íي ماءُ طرف ڏنو.

شڪلا منهن سچڪي ٻئي ڪمري ڏي هلي ويئي. ٽيئن ٻرئي مهل چاچيءَ شيوي شيوي ڪندي در ۾ پير وڌو. نندي پيڻ اچي هٿ، پنيان ڪري سندس اڳيان ٻيهي رهي.

چاچيءَ چيو ”جواب چو ڪين ٽي ڏين ڪٽي آهي شيوي؟“ نندي پيڻ ڪلي ڏنو، ”تو وري شيوي چيو نه پاپي؟ ۽ اڪين جي تارن کي ڦيرڪي ڦيرڪي چيلهه تي هٿ رکي چوڻ لڳي، ”مڪدم پاپي صاحبان، توهان جي لاڏلي شڪلا ديوي پڪچر ڏسڻ ويئي آهي.“

”ڪڪي ڪيٻه ڪٽي ويئي چا؟“ چاچي پڇيو.

”ف ا ا“ ڪندي نندي پيڻ اچي ٺهڪن ۾ چٽڪي اصلبسئي نه ڪري، وچ ۾ چيائين،

”ڪڪي کي پڪچر تي ڪٽي ويندي شئلا ديوي، ف ا ا مئدم شئلا ديوي چوي ٿي ته اسين ممبئيءَ واريون توهان ڳوناٽين وانگرمبار جي تنگ اڱيان تنگ پنيان ڪين ڪڇ ته ويهاري، ڪين نڪرندا آهيون ٻاهر.“

چاچيءَ ڪجهه ياد ڪندي چيو، ”هوءَ لپ ٺڙي جا آندي اٿس، پوءِ ڪڇ تي چو ڪٽيس، پر وڏي ڳالهه هتي اسين جو هيٽريون جٽيون وينيون آهيون ڪڪي کي ويهارڻ لاءِ ڏيءَ پيڪن ۾ ملئي آهي پلي گهمي گهتي پگهر ته سڪلئي....“

ايتري ۾ شئلا خود اچي پرگهٽ ٿي. چاچيءَ پڇيو، ”پڪچر تي ڪانه ويئين چا ڏيءَ؟“

”پاپي پڪچرون ٻمبئيءَ ۾ ويديو تيءُي ڪوڙ ڏسندي آهيان. هينئر پاڙي ۾ ويئي هئس، ڏاڍو ٻئي سيني ڪونيوبمبئيءَ ۾ ته سيني جا فليٽمبند هوندا آهن. گهنٽي وڄاءِ تڏهن کلن، هتي ته سڀ در کليا پيا آهن.“

چاچيءَ شئلا جي هنج مان ڪڪي کي وٺي چميو ته چيائين ”هيءَمبانس ڪهڙي پيئي اچي ڪڪي جي وات مان؟“

طاقت جي دوا پياري اٿمانس.“ شئلا چيو ”طاقت جي دوا؟ چو شيوي، چوڪرو ڪمزور ته لڳيئي ڪين ٿو. تڪ تي ڦٽي ڪريان نظر ڪانه لڳنديس.“

نندي پيڻ ڏاڍي کل کل جي موڊ ۾ هئي چيائين ”پاپي اٺ کي ڪونه ڪيڏو پاٽي پياري چڏيندا آهن ته ڇهه مهينا کن رڻ مان هلي تمبه اجا نه لڳيس.“

شئلا تپي ويئي چيائين، ”سو هي اٺ آهي، اٺ آهي؟“

نندي پيڻمبوت کي هٿ ڏيئي کل روڪڻ جي ڪوشش ٻئي ڪئي، جو چاچيءَمبار کي چمي ڏيئي چيو ”اٺ چئوس، چلبه چئوس، پر هن گڏهه کي ڪا خبر ڪانه پوندي...“

هاڻي ته نندي پيڻ جي ٻيگهي متي. سونوءَ کي ڪلهي تي رکي خوب کلندي ٺهڪ ڏيندي ڦيريون ڀڪيندي چوندي رهي ”سونو منهنجو اڻ آهي سونو صفا ڏڳو آهي، سونو اصل ڳڏهه آهي....“ شڪلا جو ساهه مٺ ۾ اچي ويو. رڙ ڪري چيڪين ”پنواڻي نه اچي وڃيس- رکيس هتي....“

چاچيءَ چيو، ”ڇڏيس شڪلا، وڃي نچڻيس، ڪجهه ڪونه ٿيندس پهرين تون ٻڌاءِ مان سٺين سنجهي، وار ڇو کولي ڇڏيا اٿيئي؟ دير سان وهنتو اٿيئي ڇا؟“

شڪلا وارن کي سهلائيندي چيو، ”نه پاپي، اسان وٽ زالون چاهي ڇوڪريون، شيمپو هڻي وار کولي نڪرنديون آهن ٻمبئيءَ ۾.“

اهل ڪندي نندي پيڻ چيو، ”آهلبمبئيءَ ۾ ڇوڪريون وار کولي رستا ڪڇينديون آهن.“

چاچيءَ چيو، ”ڇڏ هاڻي مخولبازي ٻمبئيءَ جا اجمير جا. آهن ٻمبئي هندستان ۾ نه.“

نندي پيڻ پڇيو ”پهرين هي ٻمبئيءَ وارين ملڪين سمجهي ڪٿي ٿي؟“

چاچيءَ چيو، ”تون ته ڪا اصل چري آهين. ڄڻي نپني اجمير ۾ ٻه سال ٿيا اٿس ٻمبئي ۾ پرڻجي ويئي، ته ڏارين تي پيئي ڇا؟ اج گهڻيون سنڌي ڇوڪريون دنيا جي لنڊن، آمريڪا ۽ جاپان جي شهرن ۾ ٿيون پرڻجي وڃن- شهر شهر جي ريت رسم ٻي انڪري ڏاريون ٿي پيون ڇا؟“

شڪلا چيو، ”ها.... ليڪن ڇڄجو پاپي، هن ڳوناڻي جو دماغ الائي ڪٿي ٿو هلي.“

”وري ڳوناڻي وري ڳوناڻي.“ پيڪي اٿي نندي پيڻ. ”ته تون به ٻمبئيءَ واري ڇئي مخول نه اڏاءِ نه وڏي پيڻ جو.“ چاچيءَ نندي پيڻ کي سهم ڪيو.

تڏهن نندي پيڻ هيٺ ڳوڏن پر ويهي پنهنجي نڪ تي آڱر رکي چيو، ”جانو گيسي، ڪانه چونديس توکي ٻمبئيءَ واري. هاڻي ٺبس؟“

شڪلا پيڻ جلدئي ڳل پٽي چيو ”ها هاڻي مان به توکي ڳوناڻي نه چونديس.“

وجان سو وجان ڪيڏانهن

توهان سيني مان ڪڪبہ ڏاڍي ٿي آهيان پر وجان سو وجان ڪيڏانهن توهين تہ سڀ چوندا سرستي شادي ڪري ڇڏ.

پر پيڪو صاحب ڪري سرڪاري نوڪري ڪو دڪان دڙو تہ اٿس ڪونہ. تنهن جا مهيني مهيني پونج پنجوءَ وارا ڪٽيئي پيا آهن. ڪتان ڌن ڪنو ڪري جو مون لاءِ گهوٽ خريد ڪري اچي ويچارو ڏاڍو ترسيو تہ پهرين منهنجي شادي ٿئي. نيٺ اميءَ چيس ”پڙٽ تون پنهنجي مومل وٺي اچ. سرستيءَ اجان ٿيٺيهن جي آهي لکيو هوندس تہ گهر ويٺي اچي گهوٽ ملندس.ٻبين جون تہ چالهين پنجاهين جون ويٺيون آهن.“

سو نيٺ منهنجو سون جهڙو پاءُ ڪلر گهلي آيو گهر ۾. نہ ڏيتي نہ ليتي. الائي ڪهڙن مئن اپياڳتن جي ڌيءَ وٺي ويس ڪاليج ۾ مئي. ڪو ڪڙ ڪونهي ڇوريءَ ۾. چوانس اوٻرگهہ ٿئني. ڦوٿو ڪير ۾ وڌءِ تہ ٻليءَ جو ڊڪ ڪٽي ڦتو ڪيئي ڇا؟ٻس منهنجو چوڻ ۽ ڇوريءَ جوٻئنو چاڙهڻ. ڪن ڌيئيٻڌم تہ مڙس ڪي ويني چوي. ”سرستي ڪا منهنجي سس لڳي ڇا؟ جو ٻون تي ڪدي هيڏيون.“

مون ڪيٻہ لڳا خار وجي سنان جاءِ ڏسي آيس. چو تہ مون کي خبر آهي ڪنوار آهي وسلت. ڪٻہ چيز پنهنجي مقرر جاءِ تي ڪين رڪندي آهي. ڪٽي لوٿو ۽ ڏول وجي مڙس جي اڳيان ڪل لاٿي مانس. چيومانس. ”هي لوٿو ڏول ڇا لاءِ ٿٻيٺئي آهين؟“ تہ ٿيٻڙڪي ڪاڏي چويم ”ها ٿٻيٺئي آهيان ٿٻيٺئي آهيان.“

مون چيو. ”توکي چيو اٿم نہ سئونٽي هيٺ نہ ڦٽي ڪندي ڪر. طاق تي رکي ايندي ڪر.“ تہ ٿو پاٿم ڊينگ ڊاري ”سرستي تونئي ڪٽي سونٽي مٿي رکين ها. هيڏو غصي ۾ اچڻ جي ڪهڙي ڳالهہ آهي؟“

چيومانس ”ڇاڪاڻ ته تون ڪارو ڪلر سان ملي ڪلر. اڳي تنهنجي ۽ ماڻهن جي نوڪرياڻي هئس هاڻي جوڙهين جيڪا نفري ڪريان؟“

ته ٿو چويم ”الاجي ڪتان تي ايڏيون تشبيهون آڻين ڳالهائڻ ۾.“

”توبهه، پيلا پيو آهين زال جي اڳيان ڪا ڳالهه ڪندو سو مون ماڻهن ويک ڪيندين، هن وينگس ڪي ڪر هلائڻ لاءِ چو چوندين؟“

ماريو اڇي پيو ٺهڪن ۾، چي، ”سرستي واه جيڪا ٻولي تي ڳالهائين، پر ڳالهائڻ مان ٿوڪ ڪڍي ڇڏ.“

”ٿوڪون وري مان تي هٽانس. اها ته جيڪا مرڳهه ڇاڪاڻ ته چوين ان جي ٿوڪ ڏني اٿيئي؟ چپ چپ ۾ اهڙو گهوريندي جن چوندي پيئي وڃي ته اسين ته ڪيس وٺونئي نٿا. مان ته ان ڪري سڏيانس ئي مرڳهه ڇاڪاڻ ته نٿي.“

مرڳهه ڇاڪاڻ نٿي“ وٺي جو تاڙي هٽي ٺهڪ ڏيندي هين اصل گهرئي وڃي ويو. چوي ”ويهه ويهه سرستي. ها پوءِ ڪجهه ٻڌاءِ. تون ته ڏاڍي چرچاڻ تي پيئي آهين. مون کي ته خبر ئي ڪانهي.“

”چرچاڻ ڇا جي آهيان. مون ته جوڙهين وانگر نرو نڪاءُ اڇيئي ڪونه. مان ته آهيان سڏي سنواڻي اصل دهل تي ڏونڪو. ڪلهه ڪين ڇاڪاڻ ته ڪئي پاڙيواري پٽ کي ڪٽي ڏيئين تي. شرٽ پارائي. مون سڏو چيومانس، ”وڃ ڪري نوان ڪپڙا پاتا اٿيئي پٽ کي، اگهيو ته مئي جو گيوبه ڪونه لٿي. پاتو ته ماڻئي کي ڪجهه ڪونه اٿيئي. لنگهو للوءُ ڏيڊي تي ڪٽي ڇاڪاڻ ته آهين صبح صبح. هيڏو ممڻبوکس ڪو نهي ٿو ڇا هنج ۾.“

ٻڌائڻ کي منهنجو ڳالهائڻ ايڏو ته وڻيو جو و وڃي ٺهڪن مٿان ٺهڪ ڏيندو پر هوءَ مرڳهه ڇاڪاڻ نٿي. هيڏا هيڏا دوڏا ڪڍي جو مون ڏي گهوري نهارڻ لڳي ته چيم ٻلبلا پيچ ته پچون. هيءَ به نه اميءَ وانگر ڏنيم ته سرستي گهرڻ جي جيڪا عزتي نه ڪبي آهي ٻلبلا

آهي دنيا ۾ سچ مرچ، ڪوڙ ڳڙم، هاڻي ڪاريڳ ٻوسي لاءِ چوان ها سولجر ٿو لڳي ته ٺري ڳڳنڌي پوي ها.

ته ٿو پاڻم پڇيم، ”اهو ڳگتّ پلا ڇا ٿيندو آهي؟“

موڪڏس، ڦاٿس ماريي مان۔ ٻتلبلا مون کي ڪم پيو سڏي، ويهار وجي انهيءَ وينگس کي ڳالهين لاءِ.

چي، ”وينگس جي ته پلا معنيٻتلڪيندي وچ....“

”اڙيٻلبا گگر گگر پندا اڙيا، مون کي ايڏي واندڪائي رکي آهي ڇا؟“

”سرستي تنهنجو ڳالهائڻ آهيٻلڪل چيدو رڳو ان مان ڏنگ ڪڍي ڇڏ.“

چيومانس ”پيڪڙا، منهنجو ڳالهائڻ ڏنگيئي ٿو، ته پوءِ چوين چو ٿو ڳالهاءِ. مئا ويد شاستر ٻه چريا چئبا، جي چون هميشه سچ ڳالهايو. امانٻه چوي پٽيءَ ڏني وار کسن ته کسڻ ڏين سچ چوندي دوست رسن ته رسڻ ڏين.“

پاڻ ماريو ٺري پيو ”واه واه واه واه. ڇا ته پهاڪا ٿا اچني.“

ڪل اچي ويئي مونکيٻٻس پاڃڪي سهي ڪين سگهي، چوي ”ديدي، اڄٻيبيءَ کي سنان ڪرايو نه، شايد ٺپ آهي مون کي.“

ڪچيم ڪين، سئور پي سونيءَ کي وني ويس سنان ڪرڪڻ. پڪوڊرٻپڪوڊر مکي ڪٽي گل گل ڪيومانس. چوري آهيٻڪٻڪيٻدڪ سو ماءُ کي توتلي زبان ۾ چوڻ لڳي ٿي چر تي: ديدي مون کي چلبون هنونٻپڪوڊر مکو، هاني مان گل آهيان.“

پاڃڪيءَ سر وناپس ”ديدي وا وا آهي توکي گل گل ڪيڪين نه؟“

چيومانس ”ڪنوار اها خوشامد ڪريئي ملهه منو اٿيئي، پر مون تي ڪانه هلندءِ.

سمجهين ٿي روز ويهي، سنان ڪرڪيندي سانس ڇا؟ نٻلبا مان للي چپي ڪانه ڄاڻان، سو سڌو ٿيٻڏاپڪين ته منهنجي پاءُ کي واهين ها، اهو ڊپ ٿيم تڏهن ڪٽي سنان ڪرايومانس.“

منهنجو ڪتو جوابُ ٻڌي چوري اهڙو ڪيچي جهڙي پيٽ ٻه ٻوٽ مٿي پاسي ڪري سمهي پيئي. پر مان هيڏانهن وڏي ويلي ڦاسجي ويس. چوڪريءَ کي ڪاڏي ڪارڻ جي نفري ٻه مون کي ڏيٽي پيئي، ته رات جو ٻه چوي ديديءَ چان چمند ڇ. پاچايم جو ٻخار ڏاڍو وڏي ويو هو. سو چيومانس: چگو پاڻ سان ٽي سمهاريانءِ.“ اجان صبح ٿي ڪين ٿيو هو، ٿڌيءَ منيءَ هير. لگن ۾ پيئي سراڪا پاتا. جو اوچتو اگر اچي منهنجي نڪ ۾ پيئي. اڪيون ڪٽي پنيان ته ڏسان نديڙي شيطان مون ڪان اڳيئي اتي ويني آهي. چيومانس ”ايتري ۾ چو اتي آهين سمهي پئه.“ ته جهڙي ڪاٺ. چوي ”ٻسڪوٽ کپي“ ڏيي مان ٻسڪيٽ ڪڍي آيس ته چوي ”پاٽي“. چيومانس ”چوري تون ٻه چڪڪي چڪڪي تي نفري ونيم ٻس وني ٻوڪ ڦاڙيائين. ڪٽي پاٽيءَ جو گلاس ٻوٽ تي رکيومانس. جان پاسو مس ورايم ته ٻيو فرمان نڪتو ”چاڪليٽ کپي“ مون کي ٻه لڳي ڪاوڙ چيومانس، ”اتي ٿيءُ منهنجي ڪمري مان رواني. وچي ماٺهي کي اها نفري ڪراءِ.“

ماٽس ته چلهٽن چڪي تپ ذريءَ جي تال ۾ مٺي پوي هئي، ويچارو پاٺم اتي ڪيس پرچائڻ لڳو. پر شيطان چوري اٿ تي ٻس چاڪليٽ کپي. آخر ويچارو منهنجو پاءُ ڪٽي ويس ٻزار ۾.

پاچايم کي چيو، ”هڙلٻار هيرٻا آهن چا؟“ ته ٽي جواب ڏني، ”ديدي منهنجي مٽن ته مهنجا هن ڪان ٻه گهٽا انگل سنا.“ مون کي ان ڪري ته پاچايم سان ڳالهائڻ تي دل ڪانه ٿيندي آهي نه. ڪلهه ڳالهه سولي ڪين مجي. مون ٻه ان ڪري وڃي ڏنومانس ته اهڙن انگلن تي هيرائي پاڻ جهڙي روئٽي رڳت ڪجانس.

ٻس پوءِ ته هئي جهلٻتي ٺئي ڪٽي. پاچايم جي نڪ مان، اڪين مان، نيسارا وهڻ لڳا. منهنجو پاءُ ٻيبيءَ کي هنج ۾ ڪٽي آيو ته ٽي چويس، ”مون کي هاٽي پيڪن ۾ موڪلي ڇڏيو. مون کي هتي ليئن پيو لڳي جڻ ڪندا پيلٻدن ۾ چين.“

ملئي گهوڙا، هيءُ ته اسان جي ياءُ کي ٿي ڦٿڪي. پوءِ ته پڳيس ماءُ وٽ. ماءُ سان ڳالهه ڪيم ته هنبه چانهه جي ڪيٽلي پرڻ اڌ ۾ ڇڏي اچي ياٽم کي سگن تي ڪنيو. چي، "موڪلينس چو ڪين ٿو گهر، جتيٻخمل جي غاليچن تي وجي سمهندي. هتي ته ڪندا ٿا لڳنس نه. هڪڙو سبر هجي روڳيٻيوٻين جي هڏن تي ته نه هٽجي نه."

ياٽم ڊگهو ساهه ڪٽي چيو، "امان تڪڙبه ته تو ڪئي نه. مون ته چيو، سرستيءَ جي شادي ٿي وجي پوءِ شادي ڪندس. هاٽي ڪهڙي منهن سان ڇڏي اچانس."

مانبه اچي رونشو ڏسڻ لاءِ در وٽبيني هئس، چيم "پربه اسين سندس نفري ڪرڻ لاءِ ٻڌل آهيون ڇا؟ پاڻ ڪهڙي اسان جي چاڪري ڪئي اٿس."

ته ٿو ياءُ منهنجو، اکيون ڪڍي چويم، ٻڪبند ڪر. تنهنجي چاڪريءَ لاءِ امي ويني آهي اميءَ لاءِ تون ويني آهين...."

تڏهن مونبه ماءُ کيٻانهن کان ڇڪي چيم، "امي هل، هن جي چاڪري پلي پيئو ويهي ڪري."

اميءَ چيو، "موٿي نه ڏاريو رت گهر ۾ اچي، پنهنجوبه پرئو ٿيو پوي."

ٻنهي جا منهن سڄيل جهڙا ڇبا. پيئو ڪٽيٻاٽلي هليو دوا وٺڻ. پنيان ملئي جيڪا ڪپڙا ڌوئيٻالٽيءَ ۾ رکي ويئي هئي سي جوٽس ڪٽي هليٻاهر جهليءَ تي سڪائڻ. ايتري ۾ پيئو صاحب موٽي آيو، شايد پئسا ڪونه ڪٽي ويو هو. اچي جوءِ تي مٽيو. چي، "تون ڇا لاءِ ويني ڪپڙا سڪائڻ وجهين؟ تپ ۾ آرام نه ڪرڻ ڪپي؟" جوٽس آهي پلا پپر جو پن سا رڙ ڏريءَ تي ڏڪي ويئي ۽ پلنگ تي چڙهي وجي ڊگهي ٿي سمهي پيئي. پيئوءَ اچي مون کي وٽ ڪئي. چي، ڪپڙا تو ڇو نه ٿي سڪڻ وڌا. مان تٻري ويني هئس. چيم، "ڇو پاپي صاحبان اپ مان لٽي آهي ڇا؟ مان ته اهڙي جهڙي تپ کي ليکيانبه ڪي. هونءَ ڪم ڪونه ڪري، هاٽي مڙس کي ڏيکارڻ لاءِ اٿي تپ ۾ ڪپڙا سڪڻ ٿي وڌئين."

ٻس منهنجو اهو چوڻ ۽ پيڪوءَ جو ٽپي لوهه ٿيڻ. چوي، ”اٿي هينئر ڪپڙا سڪڻ وجهه.

مون ٻه چيو، نئي وجهان ڇا ڪندسين؟“

ته ڏڪ الاري چوي، ”نئي وجهين؟“

چيومانس، مارٽو اٿيئي ته ماري ڏيکار ٻاقي ڪپڙا مان پوءِ ٻه ڪانه سڪڻ وجهنديس.

پاڻم جي ٻه ڊگري چڙهي ويئي. ڪٽنديئي جو ڪنڌ وارلهه ڏک وهڪي ڪيڪئين ٻس منڊي

تي ٿيڙهي ٿي ويئي. مان ٻه ضد تي هئس. چيومانس، ”مار مار، جيترو مارٽو هجيئي

اوترو مار.“ جوءِ سندس ويڏل وني رڙيون ڪرڻ لڳي. ڏڪي ڏڪي جهڙو ڪروڙ. اميءَ

اچي پيڪوءَ کي سهم ڪڍي. ”هٽي پيڻ کي ته ڊڙي رکيئه، هوڏانهن جوءِ جي ته ڪر.

ڏڪٽيءَ ۾ ساهه نه نڪري وجيس.“

جان ڪٽي ڏسون ته پاپيءَ جا هٿ پير پيا ڏکن. چي- ڏاڍو سيءُ ٿو پويم ٻس پوءِ ته مون

کي ٻه لڳي ساڄي، پاڻم جي مار جون وني جوٽس مان ڪسرون ڪڍيم چيومانس، ”ڪيئن

پيڪڙا، جوٽهين مون کي مار ڪيڪئي هاٽي لوڙي ويني ته ڪيتو؟“

چوري روئي روئي اصلهڪ پاٽيءَ جا. چوي پيئي، ”ديدي، مون ڪانه توکي مار ڪيڪئي،

مون مار ڪانه ڪيڪئي ديدي.“

پاءُ منهنجو ڊينگ، هاٽي متي کي هٿ ٿيئي ويهي رهيو. امي سوڙ ڪنوار جي متان

وجهي مون کي ٻانهن کان وني پنهنجي ڪمري ۾ اچي ويهاريو. هڏ ۾ٻئي سور ٿيا.

گهر ۾ ايڏي چپ چپات لڳي ويئي جو سئي ڪري ته ٻه جيڪر آواز ٿئي.

ان مهل اچي پرگهٽ ٿي اها نندڙي شيطان، هٿ پنيان ڪري ٿي چويم، ”ديدي مون متيءَ

۾ هٿ ڪانه ودا.“ مون چيو، ”پوءِ ٻئي هٿ پنيان ڇو ڪيا اٿيئي.“ زوري جو هٿ ڏنامانس ته

ٻئي هٿ متيءَ ۾ پريل. مون چيو، ”هاٽي توکي مان ماريان نه؟ ڦاڙيانءِ نه پيٽ“ ٻس وني

رڙيون ڪرڻ لڳي ”پپا ديدي ميلي ڪو مالتي هئه پيٽ ڦالتي هئه....“

مون کي لڳو غصو چيم، ”پڙهي پيئيو آهي ڇا سنڌي ڪونہ ٿو سمجهي ڇا جو مالتي هئہ ۽
ڦالتي هئہ لڳڪي ويني آهين.“
بس ڊڪ پلئي وني پڳي ماءُ وٽ. اميءَ ٻہ ٿڌو ساهہ کڻي چيو، ”ڏيءَ موٽي نہ ملڪ ڦٿو،
جو وڏيون ڇوڪريون گهر ۾ ويهجي وئيون ٻارن جي ٻولي وجي پيئي ٻي ٿيندي.“ حالتن
ڊڪر تہ مون کي ٻہ ڇڇاڙهي ڇڏيا آهن. سون جهڙو پائيٻدلجي ويو آهي، ماڻهہ هاڻي
گهڻڪي پيرا ڇڙٻون ڏنيون آهن جي اهلب ٿي پوي هيڏانهن هوڏانهن تہ...“

مڇو

”تو پيار ڪيو هو مون ڪونہ ڪيو هو.“

”ڇا پيئي چوين نيلما؟“

”بس اڄ 27 سالن جي شاديءَ واريءَ پيڙا ڪانپوءِ هي سڀ ڇئي سگهي آهيان.“

”نيلو اڄ اسان جا شادي ڪرڻ لاءِ ٻار ٻيئنا آهن ۽ تون انهن جي سامهون هي سڀ ڇا چئي رهي آهين.“

”سچ چئي رهي آهيان مون ڪي ڪڏهن بہ توسان پيار ڪين ٿيو هو. تون پنيان پئين خط لکي بدنامي تي ويئي ان ڪري توسان شادي ڪيم. ماٽ ڇاڪاڻ جي ويئي ڪن لاءِ.“

”زخم ڏيئي ڇنڻ، نيلو. هي تہ زخم اهڙو ڏنو اٿيئي جو مرڻ تائين ڪين ڇٽندو.“

”توکان شراب ڇڏائڻ لاءِ جيڪي ٻارهن سال مون پيڙا سٺي اهو دردبہ مرڻ تائين مون کان ڪين وسرندو.“

”مگر نيلو، مٿي مون ڪهڙيءَ بہ حالت ۾ توکي لڪئي ڪين چيو آهي تہ توسان پيار ناهي مون کي.“

”مان ڪٿي ٿي چوان توکي پيار ناهي. مان تہ چوان ٿي مون کي توسان ڪڏهن پيار ٿيو ئي ڪين.“

”تہ ڇا مان ٿي پاڳل هئس تو پنيان؟ جوتشيءَ چيو: نيلم جي زندگيءَ جي ليک ڏاڍي ننڍي آهي. مون جوتشيءَ جي چوڻ تي پوڄا شروع ڪئي ڪٿان ڪٿان وڃي سٽن ڪوهن جو پاڻي ڪنو ڪري آيس. ڦوٽا، سوپاريون، انب جون ڪاٺيون خبر ناهي ڇا ڇا چيو هو جوتشي ساڌوءَ، سڀ ڪنو ڪري پيپر جي وڻ هيٺان ويهي تنهنجي لنبيءَ عمر لاءِ جپ ڪيم. اهو سڀ ڇا هو؟“

.پر اهو سڀ تو پاڻ لاءِ ڪيو. توکي زال گهٽي عرصي لاءِ گڏ ڪپندي هئي مون لاءِ اهو سڀ تو ڪيوئي ڪين."

"آهه نيلو هيڏن ماڻهن اڳيان تو اج هي سڀ چا چئي وڌو آهي.... ڪهڙو نياڳو آهيان مان. ماءُ ڌڪاريو، پينرن ڌڪاريو، مان توسان اڪيلو گهر ٺاهي اچي وينس، مگر تنهنجو پيارٻه نصيب ۾ نہ هو. تہ ڪهڙو آهي هي جيئڻ..

"چو ڪهڙو آهي جيئڻٻس جيئرا آهيون مان سڀ فرض نيايان ويني."

هي ساروبحث هن طرح شروع ٿيو هو. نيلوءَ جي ماسي ڪيتري عرصي کان پوءِ ولائت کان موٽي هئي، سا سوڪڙي ڪٽي نيلوءَ جي سس سان ملڻ ويئي. نيلوءَ جي سس ماسي جو سيٽڪو آڌرياءُ ڪيو. پوءِ اچي پيئي ماضي جي ورقن کي اٿلائڻ ۾ "ماسي، توهين دل ۾ نہ ڪجو پر سچ ٿي چوانو تہ منهنجا آنڌا وچوڙيا توهان جي ياٽيجيءَ. منهنجا پٽ راڌو ۽ سنيل ڌار ٿيڻ وارا ڪين هئا. نيلوءَ اچي منهنجي وڏي ننهن کيٻه ڪاري چڏيو."

ماسيءَ چيو، "مون تہ ليئنٻڌو هو تہ هڪ رات توهان نيلو ۽ گهوٽس کي نڪري وڃڻ لاءِ اهڙو مجبور ڪيو جو هو ساري راتٻاهر دڪين تي وينا رهيا ۽ پوءِ پوئين صبح جو نيلوءَ جي پيڪن ۾ وڃي پهتا."

"ڪوڙ آهي اهو سڀ. مون پٽن ننهن کي ڪڏهن ڪين ڪڍيو. توهان کي خبر آهي منهنجو پتي گذاري ويو تہٻاربلڪل ننڍا هئا. مان خود وڃي منهن ڍڪي دڪانن تي وينيس. ٿي ڏيئر چار پٽ هيڏو ڪٽنب پالٽو هو. مون کي ڏيرن گهٽوئي چيو، ياءُ خود چيو: هاٽي دڪان اسان کي ڏيئي چڏ مهينو پهچڻيئنداسين پر مونٻچن جو قوت ڪنهن کي نہ ڏنو. سو سڀ اهو ڏينهن ڏسڻ لاءِ چا تہٻار مون کان جدا وڃي رهن؟..."

ماسي جڏهن نيلوءَ جي سس وٽان موٽي تڏهن اها ڳالهہ اچي ياٽيجيءَ سان ڪيڪئين. ياٽيجي روئي پيئي، "مون ڪيو؟ ها سڀ مون ڪيو" چئي ڏجهڻ لڳي. ماسي ڪيس پرچڻئڻ

تي نيلو ڦٽڪڻ تي. ايتري ۾ ماسيءَ جو پٽيو اچي وارد ٿيو. ”اڙي ڀيڻي ڇا ٿيو آهي؟ اسان جي ماسات ملوڪڙيءَ کي ڇو پيا روئاريو؟“

ماسيءَ چيو. ”روئاريس ڪوئي ڪونه ٿو. رڳو گذريل وقت جا ڪي پنا پيئي دل ۾ ورائي ڏسي ته پيئي دکي ٿي“.

”اڙي واهه نيلو. هٿ ڏي هٿ ته ڏي. هان دي تالي. منهنجي لاٽري لڳي آهي“.

نيلو ڀُوڙها اکيي مرڪڻ لڳي- ”گهڻي جي آهي لاٽري؟“

”اڙي ڇڏ ڀيڻي. مون کي ڏهوڻ تي ملي. سو گهٽ آهي؟“

”ته ڀلا ابتداءِ گهڻي رقم سيرائي لاٽري ورتئه؟“

”سچا سارا ريپيا ٻن جا ويهه تي مليا“ نيلو کلڻ لڳي.

سيتل، نيلوءَ جي منهن تي هنٻارش وسندي، ڪڙيل اساڪڙيءِ کي ڏسي ڪجهه وڌيڪ غمگين ٿي ويو ۽ اهڙيءَ طرح اٿي هليو ويو. ڄڻ ڪوئي ڪم ياد آيو هئس.

ڀون ماسان پڇيو. ”تون اڄ گهوٽ راجا تي هيڏو ڇوبگڙي ويئينءَ؟ مان هن پردي پٺيان سيبٽي رهيو هئس“.

”پڇ ماسيءَ کان ڇلبٽيمائي آهي منهنجي “.

”ڇلبٽيمائي آهين ممي“.

”ڇڏبلبا، زنانيون ڳالهيون. سسون هميشه نهرن کي ڏوهي ٺهرائينديون آهن. سيتل جي ماءُ ٻه ڇوي تي منهنجي پٽن کي جدا نيلوءَ ڪيو“.

”مون ته چيو هو پيئي هجان نيٺ وهي وهي مري ويندس پر منهنجي ماءُ سرڳياڻي ڇوي ”ڪيئنٻه ڪري اهڙيءَ ظالم سس کان جدا ٿي...“ نيلم چوندي چوندي روئڻ شروع ڪري ڇڏيو.

ماسيءَ ٻڪل تي هٿ رکي اکيون ڦاڙي چيو، ”منهنجي پيڻ گٽيءَ- گٽيءَ توکي جدا ٿيڻ لاءِ چيو، ويچاريءَ کي پنهنجو هلڻ هو پوءِ توکي جدا ڪري پاڻ وٽ تہ ڪين ويهاري سگهي ها؟“

”پاڻ وٽ ويهارڻ تہ پري رهيو. پر ادا جيڪي مون کي ڏينهنڪ ڪاچڻ تيہہ وينو اکر ڳالهائيندو هو. سيہڏڻ ڪانءَيہاهر هئا. مٿان سسہہ هڪ ڏينهن ڪڍي ڇڏيو.

”تہ آخر سس جو توهان کي ڪڏي ڇڏيو تہ ڪيڏانهن ويا؟“

”وياسين ڏرم شالا ۾. ماءُ ٿورلباسڻ ۽ هنڌ ڏنو سمجهوسين هاڻي گهٽ ۾ گهٽ اسان جو ٻار تہ اسان وٽ رهي سگهندو...“

”ڪئي گروڙا، ڏهين ڇا سسٽي توهان کيہارہہ گهر ۾ رکڻ ڪونہ ڏيندي هئي؟“

”ماسي ڏهنہيا دک کهڙا هئا. هن کي هيءَ چوت ڇات گهٽيہار مٿيو هنگيو، تہ اصل حيران ڪري وجهندي هئي. اهڙي ڪٽي چپ چپ ڪندي جو توهين تہ جيڪر ڏسو تہ اصل سراپجي وڃو. وري ڪم ڪو هو اسانہنهي ڏيرياڻين مٿان. اصل ڊڳوہہ جيڪر جان ڪري ڇڏي.“

”منهنجي سس ٿيئرن کي ڪم ڪرڻ نہ ڏيندي هئي. چي، ساهري وڃي ڪم ڪنديون هتي ڇو ڪن.“

ماسي ڀهرين تہ وسهيءَ ۾ ٻئجي ويئي، پوءِ رکي رکي چيائين، ”من مون کي تہڏاءِ تنهنجي گهوٽ ڇا ويني ڪيو؟ ماءُ کي چوندو ڪين هو تہار منهنجو گهر ۾ پلجي. ساهرن ۾ جتي اڳيئي ڇانگ لڳي پيئي آهي اتي ڪيئن موڪلبس؟“

نيلوءَ جي اکين مان هاڻي جهر جهر آنسون وهڻ لڳا. روئندي چيائين، ”هن کي ايتري همت ڪٿي هئي. وڏي ڳالهہ سس سڄو ڏينهن پيئي ٺوڪيندي هئي تہ مئا ڏڪا پيا ڪئو

هاڻهين جي درن تي غلامي ڪرڻي پويو ها. اها مان هئس جو ڏٺي گذريو ته يڪدم وڃي گادي سنياليمانس. هڻي چاچا سڀ ڦر فقير ڪري پنهنجين ها توهان کي."

ڪنڌ لوڏي لوڏي ماسيءَ چيو. ”ٻس ملڪيءَ گذريءَ کي ياد ڪري ڪري ڇوڪرن کي ڊپ ڏياري ساهه قبض ڪري ڇڏين. سو نيلو، تون هڪڙي اهڙي ننهن ڪانه آهين، جنهن کي سسون پنهنجين قربانين جي ڪهاڻين سان گهٽينديون رهنديون آهن، اهڙيون تمام گهٽيون نهر ڏسندينءَ. مان ته جڳ سچو گهمي آهيان پر جانو گيسي. ماءُ نالي سان ساڳي زال مٽي جل جي ڏار جهڙي آهي. سس جو درجو پهچي زهر گهوليو وجهي ساري ڪٽنب جي زندگيءَ ۾."

پون چيو، ”ممي تون ماڻهن جي ٻاري ۾ ايڏا تڪڙا فيصلا نه ڏيندي ڪرهيءَ ڏر ڪيڏه ته هڏ متان نهرونهه کي اهڙيون هجن....."

شوخ اکيون کڻي تڏهن نيلو پون طرف ڏسڻ لڳي. پون کلي پيو. نيلوءَ ڏنو سندس ٻهئي ٻار ونود ۽ وندنا الاجي ڪيڏي مهل اٿي هليا ويا هئا. فقط ماسي ڳل تي هٿ ڏيو ڪجهه سوچي رهي هئي.

نيلوءَ شرطيءَ چيو، ”سچ ٻڌاءِ پون تون ليئن ٿو سمجهين مان ڏوهي آهيان؟"

”اڙي نيلو سياڻي، هي ڇا توکي ڏوهي سمجهندو مانهئي نٿي توکي ڏوهه ڏيان. تنهنجو پٽ ڪانه ويني ڏسان ۽ مون کان اڳ ته منهنجو پونهه تي پيرا انديا مانهئي آيو هو تنهن اچي سنگاپور ۾ سچا احوال ڏنا هئم. تنهنجي سس ڇوڪري کي ايڏو ڏکن ۾ نه وجهي ها ته ههڙو موڳو ٿوروئي نڪري ها. چگو ڪيءَ نڪتينءَ انهيءَ نرگ مان پاڻ تنهنجي صدقي تنهنجي ڏيرياڻيهه نڪتي. سڀ چگو ڪئي. پر هي جيڪو ڦٽاڪو ڇوڙيئي ته سيتل جو توسان پيار هو پر تنهنجو ڪونه هو، سان ڳالهه مون کي ڪين وڻي."

پون هٿ جي اشاري سان ماءُ کي ڳالهه بند ڪرڻ لاءِ چيو.

ماسي ڳل تي هٿ ڏيو ڪجھ دور جي سوچي رهي هئي. نيلو اڪيون پوري اندر خبر ناهي ڪهڙو دسرشيہ ڏسي رهي هئي ۽ پون پيلو منهن ڪريہنهي نارين ڏانهن ور ڪري ليئن ڏسي رهيو هو جڻ چوندو هجي- سئيا موري مئين نهين ماکن کايو. ڪمري ۾ ڪجھ ڪٽن لاءِ تہ ايڏي چپچپات لڳي ويئي جڻ ڪير هوئي ڪين.

آخر پون ڳالهايو, چيئين, ”ممي تون ڳل تي هٿ ڏيو ايڏو ڇا ويٺي سوچين؟“

”سوچان ويٺي هن پياري جوڙي جي گهر ۾ جيڪو سوجهرو هجڻ کپي ان کي ماضيءَ ۾ ڪٿي ڪا ڳنڍ اچي ويئي آهي نہ تہ سيتل ۽ نيلوہئي پنهنجين ملڻن جيہي سمجهيءَ جا ستايل, نرمل, پياريون پيار ڪندڙ آتمئون آهن. نيلوءَ جي شاديءَ کان اڳ تہ مان هتيہئي هئس. سينگاپور تہ گهٽو پوءِ ويس. نيلوءَ جون چئيون هڪبہ پيرو ماٽس پڪڙيون هيون, مون کي ڏيکاري خوب رنو هئئين, چي. ”منهنجا منا ۽ ناٽ ۽ منهنجي آتما“ اهي اڪر ڪنواري هوندي ڪا چوڪري ڪنهن چوڪري کي لکي تہ اها قتل چوري نہ چئبي؟“

مون کي ياد آهي, تڏهن مونئي ويهي ڪيس سمجهايو هو تہ سياڻي, سيتل تنهنجي ہچڙيءَ کي ايڏو پيار ڪيو آهي, جو هن جي اندر جا دروازا چئوپٽ کلي ويا آهن. هوءَ پيار جي ساگر ۾ تري رهي آهي. ڪرڻئي چڏيس شادي....“

اڪيون کولي ڏاڍيءَ تيزيءَ سان نيلوءَ چيو, ”ڪرڻئي چڏيس شادي ۽ مميءَ جا سوليءَ طرح ڳالھ مجي هئي؟ شادي ڪرايئين؟ هڪ وڳي ۾ ويڏي پڙهئي سگٽيہانهن ڪٽي ڏنئين منهنجيہوڪڙو سس کي. هوءَ ساري عمر مون کي ڏنپيندي رهي. تہ مان ڪٽلن جي ڏيءَ آهيان ۽ هيءُ.... هيءُ سيتل گونگو ٿهي پيو هو ماءُ جي اڳيان. ماءُ ناهي پيگ ڏيندي هئي پٽ کي ۽ مان شراب خاني خراب جيہانس کانہ ٿڙڪندي هئس, تنهن ڪيئن گذاري هوندي شرڀيءَ سان زندگي؟“

پون چيو, ”هاڻي تہ ڪونہ پيئندو آهي نہ؟“

”تنهن کي مان ڇا ڪريان... هٽي منهنجي موهه جي نوڙين کي ڪٽي ڪٽي ڦٽو ڪيائين. شراب ڪيڏو خانو خراب ڪيو. ور ور ڪري ڪهڙيون پوڄنائون مون پوڄيون، آهي ڪنهن کي خبر....“

ڪلڻ لڳو پون ”تون ته نيلو اڄ درگاهه ديوي پيئي لڳين....“

ماسيءَ چيو، ”ڏيءَ ڦلهڙ ۾ ڦوڪون پهاڪوبڌو اٿيئي؟ تون بلڪل ڦلهڙ ۾ ڦوڪون ويٺي ڏين رک اڏامندي سا تنهنجيءَ اکين ۾ پوندي.“

نيلوءَ ساڳيءَ تيزيءَ سان چيو، ”اهو توهان جو هيءَ پٽ نه اڇي ها اسان وٽ، ته مان ته آپگهات ڪرڻ واري هئس.“

پون اوچتو ڪومائجي ويو.

”ته مجين ٿي نه، آهي نه منهنجو پٽ ڪرشن ڀڳوان.“ ماسيءَ جو منهن هڪ ممتا ڀريءَ خوشيءَ کان ٻهڪڻ لڳو. ”نيلو ڏيءَ تون هڪڙي ناهين جنهن کي منهنجي پٽ اونداهه جي ساگر مان ٻاهر آندو آهي اهڙيون گهٽيون ٽي گوپيون اٿيئي منهنجي لال جون. هيءُ به هري ويو آهي سپنا پيو ورهائي....“

”ها سپنن جو سوداگر آهي.“ چوندي مرڪ هليءَ آئي نيلوءَ جي منهن تي.

”سوداگر نه چئه، هو سپنا وڪڻي به ڪين ٿو، نڪي مائينڊي جي سپنن ۾ ٿو اڇلي....“

”ترس ممي مان ٿو ٻڌايانس. مان ته چوندو آهيان گذريءَ کي وساري اڄ جي هر پل کي زنده پل سمجهي جيئو. اڄ جي پل مان سارو لوڀ، لالچ، غصو، اهنڪار سڀ ڪچرو ڪڍي ڦٽو ڪري ڇڏيو ۽ پيار جي ساگر تي ترندا رهو.“

ٻڌاءِ منهنجي نٽ ناگر جو سهج گيان. پنهنجي گذريءَ مان ٻيو سڀ وساري ڇڏ رڳو ايترو ياد رک ته سيتلائي تو جهڙيءَ سانوريءَ کي پوتر گل سمجهي پيار ڏنو. تنهنجي من

ڪنول ڪي ڪوليو هو. منهنجي پون انهي ڪڙيل ڪنول مٿان ڄميل دز ڪي هٽائي وري تنهنجي من ڪي روشن ڪيو آهي.... هل پٽ پون گهر هلون.“

نيلوءَ پون ڪيبانهن تي هٿ رکي چيو، ”نہ تون نہ وڃ.“

ماسيءَ چيو، ”جنهنبہ گوپيءَ ڪرشن ڪي ديوتا سمجهو سا اگهاڙيئي پاڻيءَ ۾ پيئي رهي ساگر ڪانباهر اچي وڻ تي وينل ڪرشن ڪان ڪپڙا نہ وٺي سگهي. ڏيءَ اچ تون سيتل ڪانبخشاءِ جنهن چيو: مرڻ تائين تنهنجو ڏنل هيءُ زخم نہ ڇٽندو. ڪٿي هٽي پاڻ سان ڪجهہ ڪري نہ وجهي...“

ماسيءَ جڏهن پون ڪي هٿ جو اشارو ڪري پنهنجي پنيان اچڻ لاءِ چيو، ”تڏهن پون ليئن سندس پنيان پنيان اچڻ لاءِ چيو، تڏهن پون ليئن سندس پنيان پنيان هلڻ لڳو جڻ ڪو پنجن سالن جوبالڪ هجيباهرئين در تائين پهتو تيسين سندس اکيون نيلوءَ جي طرف ٿئي هيون.

نيلوءَ پڻ پڻ ۾ چيو، ”هيءُبہ ماءُ جو مجو نڪتو.“

اٽاسي آزادي

ممي. سچ ٿي چوانءَ تنهنجو هي پٽ آمريڪا مان ڪرجي آيو اٿيئي؟ نريش ڪلڪڻ شروع ٿي ڪيو. ڪويتا جي هن سٽ تي، ماءُ جي منهن ۾ ڏسڻ لڳو. ماءُ به اجان دال چانورن کي مانيءَ جي ٽڪريءَ ۾ ويڙهي، مک ۾ وجهڻ تي هئي، جو ڏيءُ جي هيءَ ڳالهه ٻڌي ڪنڌ مٿي ڪري ڪويتا کي ئي ڏسڻ ويهي رهي. چيائينس "ليڪن چو چيو تو ڪويتا؟"

"ممي ناٽڪ ڏسڻ وياسين ته چوي ٿو سهڻي ۾ سهڻي ڇوڪري سچ پچ سيني لاءِ هجڻ کپي هڪ لاءِ ڇو؟"

ماءُ چيو، "سچ ته چوي ٿو ۽ جوانيءَ ۾ ايندي هر ڪا ڇوڪري سهڻي به ٿيو ٿي پوي...."

"تو نه سمجهو ممي؟ ڪويتا چمچو ڪانٽو پليٽ تي ٺرڪايو. "نريش چوي ٿو شهر جي جيڪا سهڻي ۾ سهڻي ڇوڪري هجي، سا سيني مردن کي ملڻ کپي."

"ٺڪي گهوڙا؟ مميءَ ڳٽي تڪڙ ۾ وات ۾ وڌي ۽ پيڪندي چوڻ لڳي "مرد مڪا گهوڙا، هٽي ڇوڪريءَ کي ڇيتيون ڇيتيون ڪري ڇڏين. ويچارا رشي مني ان ڪريءَ ئي ته شهر جي سهڻيءَ ڇوڪري کي ديوداسي ٻڻائي ديوتا جي چرنن ۾ سوگهو ڪندا هئا..."

نريش تڪڙو تڪڙو ڪلڪڻ لڳو.... وچ ۾ هڪ پيرو چڪن جي ٽنگ چوسي ڦٽي ڪندي چيائين، "سوگهو ڪندا هئا" ۽ ڪنڌ جي اشاري سان پيڻ کي چيائين ٻڌيس ماٺهي جي ڳالهه...." وري ڪجهه ياد ڪري چوڻ لڳو "ڪويتا اهو تون ڪهڙو شعر چوندي آهين "چند يل ڪنهن جوبه هجي پر چاندني سڀ جي هجي"

"مطلب؟"

"مطلب تون ئي ٻڌا!"

”مطلب تہ سهڻي ڇوڪري شادي ڪري زال ٿيلي ڪنهن جيءَ مٿڃي پر ڪيسِ برقعي ۾ نہ رکجي سندس حسن کي ڏسي قدرت کي ساراهڻ جو هرڪنهن کي وجهہ ملڻ کپي.“

ماءُ هامي ڀري، ”ها سونهن تہ آهي ڀڳولن جي رچنا، جيترو ڏسيس اوترو آنند ملي ٿو تہ راڌا ڪرشن ۽ رام سيتا جون مورتون ٿا ٿاهين بس ويندو نهار. ڏاسواٽيءَ جيڪو سنگ مرمر جڪو مندر ٺهرايو آهي نہ نريش. وجي ڏس تہ اڄ اتي اهي مورتون....“

نريش ذرا شيطانڪيءَ سان چيو، ”سونهن آهي ڀڳوان جي رچنا...پڌيس ڪويتا. سونهن آهي ڀڳوان جي رچنا..“

”نہ؟ ڪونهي مڃين ڪويتا. تون سچ چئج....“ ماءُ پڇيو.

جواب نريش ڏنو، ”اڙي اهي مورتون ڄيپور جي ڪاريگرن جي رچنا آهن ڀڳوان ڀڳوان جي رچنا ڪونهن....“

ڪويتا جو جواب آيو ”سيتا چاهي راڌا برابر سهڻيون استريون هيون.... تون ليڪن چئي سگهندين تہ سيتا کي راوڻ کڻي ويو تہ هو صحيح هو.“

ڪويتا جي نهار ۾ تلخي ڏسندي بہ نريش جو ساهس جهڪو نہ ٿيو چيائين، ”مان شادي شده زال لاءِ نٿون چوان، پر راڌا تہ شادي شده نہ هئي پوءِ بہ ڪرشن سان سندس نالو ڪنيو وجي ٿو....“

”تون نہ سمجهندين نريش.“ ماءُ چيو.

"To hell with it (وجي جهنم ۾ پوي) چوندو نريش پيپر مٿي ڪن سان هٿ اگهي ڪڙو ٿيو.

ڪويتا چيو، ٻچو. هٿ ڌوءُ، ڌوءُ گيندي چا لاءِ آهي؟ هتي آمريڪا واري ٿڌ ڪونہ ٿي پوي.

جوٺهين هتي هجيئي تہ اها داڳ ۾ رڌل چڪن واري هٿن ۾ بانس سنگهي بيهڻ بہ نہ ڏيئيئي ير ۾.“

نريش کلڻ لڳو.... "To hell with it"ٻچت نٿو ڪريان.“

ڪلاڪ پي ٿيئي جڏهن ٿي وي ڏسڻ وي وينا.

مميءَ جي گوڏي تي ليٽيل ڪويتا اوچتو اتي کڙي ٿي ”ممي هي آوازٻڌءِ رڌڻي مان؟

نوڪرياڻيءَ ڪجهه پڇو.... هاءِ الا اهو ڪارن ويئر جو سيٽ جيڪو اڄ ڪوليوسين، ان جو

پيس نہ هجي....

نريش چيو، ”آمريڪا ۾ نوڪر ناهن تہ انهيءَ پيچ ڏاهه ڪان چٺو پيو آهيٻرتن وڌا ڍش

واشر ۾ٻباسڻ سپ صاف....“

”سپ صاف“ ماءِٻحث ڪيو. ڪويتا تہ رڌڻي ۾ نوڪرياڻيءَ ڪيجهون ڪڍڻ لاءِ هلي ويئي

”جڻ تونئي آمريڪا مان ٿي آيو آهين؟ مان جڻ ڪانہ ٿيڻڪي آهيان پڙهي وٺان؟“

”تہ پڙهي وٺ هي تڪليفون ڪونہ هيون نہ، اهو تہ مجين ٿي نہ“ نريش کلڻ لڳو.

”هرڪنهن شهر جا ڏک سک پنهنجا آهن. ڍش واشر ۾ٻٻباسڻ رک، صابڻ وجهہ، وري

ٻباسڻ ڌوپي نڪرن تہ نڪاڻي لڳاءِ، هتي ملڻي رک سپ ڪم اهڙي ڪري وجي. مشينون

تہ سپ لاءِ آهن اتي مارڪيٽ مان پاڇيون ڪپن، تہ جڏهن موٽر ڪڻ، گراج مانٻاهر ڪڍ، هلاءِ،

تڏهن وڃي مارڪيٽنگ ڪري اچ. هتي در تي پاڃيءَ وارو تازي پاڃي ٿيئي وڃي.“

ڪويتا رڌڻي مان واپسڪڻي تہ خوش ٿيئي لڳي چيڪئين ”آواز تہ ڪيڏو ٿيو پر هيٽنگ ڍش

پڃي ڪونہ پيو، رڳو ڪريو هو....“

”هاڻي ڏس چتر ليکا جي هيءَ سين“ هٿ کان پڪڙي ڪويتا کي ڪوچ تي سٽيندي نريش چيو.

”ٺهڪي، اها سين ته مون کي مس ڪرڻيهئي نه هئي... الا مينا ڪماريءَ جو هي جوڳي روپ...“

”مري ويئينءَ نه“- نريش کلڻ وينو.

ماءُ چيو ”مري ته ڪلهه ڪملاوتيءَ جي راڳ تيهه ويئي هئي. جپان جهڙي ملڪ ۾ رهي ٺهڪي آهينهيلبه الاهي ملڪ گهمي آهين ڪو ڏءُ اٿيئي؟ سونهن تي مرين، راڳ تي مرين، سڳنڌين تي مرين، ڪا ڪاڏي جي شيءَ ڏاڍي پسند اچي تهه چئين مري ويس ممي، ههڙي سني مٺئي، آخر جاپان مان مرڻ ڪانسواءِ ڪجهه سکيهه ٺهڪي آهين؟“

ڪويتا اٿي ماءُ جي گود ۾ وجي ڪنڌ رکيو. سندس چپن تي آڱر ڦيرهڪي پنهنجون ٺٺگون هلائيندي چوڻ لڳي، ”ممي هر سناڻ تي مران ٿيهربلبر پر نريش وانگر سني شئيءَ ماري ڦٽي ڪرڻ وارا ويچار ته ناهن نه مهنجا.“

”هاڻي وينا پاڻ ۾مبحث ڪريو. ماريا آيا آهيو هڪڙو ڏکڻ کانهيو اتر کان رهندا هتي رڳو مهينو مس سوبه وينلبحث ڪريو.“

ڪويتا ماءُ جي ڳلي ۾ٻانهن ورهڪي چيو ”ڏکڻ اتر نه پشچم پورب چئه...“

ماءُ چيو ”هاڻي ڏس ڏس پهرين تنهنجي چترليکا.... وري چوندسينءَ روهڪنبد ڪريو...“

ڪويتا اجان ڪيچل جي موڊ ۾ هئي ماءُ جونءِ ٻانهون ڪٽي پنهنجي گلي ۾ رکيئين چوڻ لڳي ”توهان ممي جي ڳالهه پورب پشچم ڪي اتر ڏکڻ تي چوي نريش.“

"To hell with it" نريش انمنيو جواب ڏنو ۽ ڏاڍي ڌيان سان پڪچر ڏسندو رهيو. هاڻي ڪويتابه پڪچر جي ڪٿا ۾ لڳي ويئي.

فلم ختم ٿيڻ تائين هال ۾ ايڏي ماٺ هئي جو ٿيهي جڻن کي فلم نه پر جيوت جو ڪو سچ چتر پڻي محسوس ٿيو. فقط ڪنهن مهل جذبات جي ويگ ۾ اچي ڪويتا اوهه- آهه ڪئي يا اکين مان ڳوڙها ٿي اگهيائين.

فلم پوري ٿينديءَ ويڊيو ۾ پنهنجو پاڻ روڪيائين شروع ٿي ويئي. ڪويتا ماءُ جي گوڏن تان اچانڪ اٿي ويهي چيائين ”هي ته ويڊيو وڏيڪ سنو ڇڏيو. منهنجي ۾ ته روڪئين ڪرڻ سانءَ رولائين ٿيندي آهي.“ "To hell with it" نريش ليئن چوندو هال مان وڃڻ لڳو.

ڪويتا ٽپ ڏيئي اچي ڪيس هٿ کان پڪڙيو. ”ويهه هتي.“

ڪويتا جي ممي به اٿي وڃڻ لڳي ڪويتا ڪيس ڪڙتي کان پڇڪيو ته ماءُ چيو ”سيءُ پيو پوي مان شال ڪٽي تي اچان.... پر مان جيڪر وڃي هاڻي آرام ڪريان توهان ٻئي نه وينا ته رات جا 12 ته ضرور ٿي ويندا.“

ڪويتا چيو: ”ليئن نه هڪ ٻه تي سگهي ٿو. ڏس ته ڪيڏن سالن کان پوءِ گڏيا آهيون....

ممي پوءِ به وچڻ تي لڳي. ڪويتا رڙ ڪئي ”ممي: آنٽيءَ کي فون ڪئي ته منهنجي سس لاءِ هيٽ ملڪيءَ کان سياٽي پاپڙ ضرور ڪرڪي رکي؟“

”ءِ ها“ ذرا ننوليءَ سان نريش چيو. ”متيرن جون ڪچريون ۽ سڪل سوانجرو ۽.... ۽ چا ڀوراني... ته چا...“

”هون... هون...“ ڪويتا ياءُ جيڀانهن جهلي روسامو ڪيو.

ڀانهن چٽلڪي نريش چيو To hail with you پاپڙ ڪچريون؟ سوانجرو. تنهنجي سس آهي ڪين موهن جي دڙي جي آديواسڻ؟ چا چا ٿو ڪپيس haill with it

ڪويتا ڪجهه سنجيدگي ڪجهه نماڻائي سان چيو. ”ويچاري وڏيءَ عمر جي آهي. مميءَ وانگر آمريڪا، انگليند ڪانه گهمي آهي....“

”متي جون سور آهن اڳيون رسمون به ته اڳيون زالون. ڪهڙيون ڪهڙيون شيون هاٽي نڪري پيون آهن... مان ٿو چوان جنهن زال کي حالتن سان نهڪڻ هنٿو اچي سا ڪنهن ڪم جي ناهي.. پاپڙ ڪچڙيون چي، هي به ڪي ڪلڪڻ جون چيزون آهن.“

ماءُ پنتي مووتيءمڪي. پٽ جو ڪن پٽي چيڪين. ”ماريا هيل وٽ اٽ. پهرين اهو تمبڏاءِ آمريڪا ۾ نه ٺٺه ڪيئنبدين کي پنهنجي قسم جي ڪڪيز(بسڪيٽن) سان چاهه هو. سيني ملڪن ۾ پراٽي تي مرندڙبيدا چا جوانبه ڏسندين....“

”آهه. منهنجي ٻڌايون ممي.... هاٽي چوندين هيل وٽمبڌيوان ممي“ ٺهڪڙو مک ۾ جهلي ڪويتا ياءُ طرف ڏنو.

ياڻ کو مسخريءَ جي موڊ ۾ هو. جهپ هڻي سندس چوٽي پٽي چيائين ”ها هوو هو هو چمچي. سس تي اهي مسڪا نہ هڻي تہ تنهنجا ٻار پاڻ وٽ رکي توکي انڊيا گهمڻ جي موڪل ڪيئن ڏئي.“

”ڏسين ٿي ممي“ ڪويتا رڙ ڪئي, ”نريش تي سڄو مٽيريلزم جو آمريڪي رنگ چڙهي ويو اٿيئي. منهنجي سس کي آهي ڇڻ مسڪن جي ضرورت.“

”هيل وٽ يوئر سس, ڇٽي نريش وڃڻ تي لڳو تہ ڪويتا ڪڙتي ڪان ڇڪي ڪٽي صوفي تي سٽيس.

”ويهہ هتي... سچ ٻڌاءِ تون ليئن ٿو سمجهين تہ مان پنهنجي سس لاءِ پاپڙ ڪچريون فقط چمچاگيريءَ يا مسڪا پالش سبب وٺي ويندي هونديس؟“

”نہ نہ ڇا؟ ڳالهہ بلڪل صاف پيئي آهي. رهي ٿي ملڪي جاپان ۾ ۽ ڪاريڪيس ٿي متيرن جون ڪچريون؟“

”پليل آهين نريش. اسان جي پوربي تهذيب اهڙي آهي تہ ٻئي کي جو وڻي سو وس پڄندي ضرور ڪجي.“

نريش ڪوچ اڳيان رکيل شيشي جي ٽيبل تي ڏک هنيون (ٻهءُ کي اهو سونهين ٿو تہ پهرئين کي چوي انڊيا ٿو لهين تہ جهڏو گرام خريد ڪري اچج مون لاءِ...“

”او نو نريش. تون سمجهين ڇو ڪين ٿو؟ هي تہ آهي نظر نظر جو ڦير. مان سس جي فرمائش کي سندس دلپسند چيزن جي گهر نٿي سمجهان... ”تون...“

"To hell with it" بڪواس بند ڪريتا. مان تنهنجي جاءِ تي هجان ته جيڪر اهڙي ڪلب واهيات چيز وٺي وڃڻ کان چاهيان."

ان مهل ماءُ اچي ڏيءَ جي ڪلهن تي هڪ شال رکي. نريش ڪوچ جي ٻانهن ۾ لڳل خانو کولي پتو ڪڍي ورتو ۽ ڪيش ٽري ۾ سگريٽ رکي پتو کولي ماءُ کي چيائين "سير ڪرسي.... ٿي وڃي...."

"مان وڃي ٿي سمهان نريش سيءُ پيو پوي."

نريش ماءُ جي شال لاهي ڪٽي ڦٽي ڪئي. تون ٻه هاٽي ڪويتا جي سس وانگر جهڙي گدام جي آديواسڻ ٿيڻ لڳي آهين. ويهه هتي سيءُ ٿو پوئي ته وٺ ٻرنديءَ ڊڪ....

"ڏاڍو لچو آهين نريش" ماءُ ڪرسي سيرهي پت مان شال کڻئين. نريش ايتري ۾ ٻن گلاسن ۾ وسڪي ٺئين ۾ ٻرندي اوتي ورتي.

ڪويتا چيو. "منهنجي ته اڄ ڳالهين ڪرڻ جي موڊ هئي...."

"To hell with it" نريش تاڪيون ڦهلائي سگريت ڪنيو.

ڪويتا پٽن کي هٿئي کين لاتو ڳل کي هٿ ڏيو ويني رهي.

"ڇا جا جهازٻڏا؟ ڪنڌ جا ڪين ٻاروت جا؟" سگريٽ جي رک ڇڏيندي نريش سوال ڪيو.

"تون ٻه ڇڏ ڪٽي پتي کي اڄ. ڪويتا جي موڊ ناهي ته...."

مگر ڪويتا رڳو سوچيئي سوچي پيئي نه. مان چوان ٿو ڪڪو پيئو غم اڙڪو. ڏس ممي. سوچ جو زمانو ٽڏهن هو. جڏهن غريبي هئي. ڪويتا جي شادي لاءِ پئساس ڪپندا هئا.

منهنجي نوڪري ٽڪي واري هئي، پاپا ماڻهن کي انشوئرنس جا فائدا ٻڌائيندي ٻڌائيندي ٿڪجي پوندو هو، جي ڪٿي هو انشوئرنس ڪرائين، منهنجي صاحبزادي اسڪول جي هيڊ مسٽري گهر ۾ هلائيندي هئي ته ممي ناراض رهندي هئي. ڇو ته ممي هو نه ملئين؟"

"هاڻي ته لڳي ٿي...ٻڌ ڪوتا؟ هاڻي ته جوڙس لڳي ٿي مان تنهنجو دڪان ويني مزي سان هلايان ٻارڻ تمام خوش آهن، توکي اتي جيڪو سوشل ورڪ ڪرڻ هوءَ سو پلي وينو ڪر..."

"۽ ناڻو؟"

"ناڻو ته ويچاري موڪليس پيئي ۽ چوي ٿي ناڻو زال ڪمائي چاهي مرد، ناڻي مٿان ته ڪنهنجو نپو ڪونهي. گهر سکيو هلي سڀ جوابداريون پوريون ڪري سگهجن..."

"ها... ٺيڪ ٿي لڳي اڄ منهنجي شاديءَ کي ٻه نه ڪري چار سال ته ٿي ويا. ويسٻه اهڙي گهر ۾ جتي ڏڻ وار جي چنتائي ڪانه اٿن... ممي سچ ٿي چوان منهنجي سس پلي تو وانگر دنيا ڪونه گهمي آهي تنهن ويچار تو وانگر اٿس. سيٺن مان ڪجهه اچڻ گهرجي سو ته ويچاريءَ ڪڏهن پلجيهه مون کي نه چيو آهي. سڪ سان سندس پسنديءَ جون شيون وٺي وڃان ته اکين تي رکي..."

ماءُ چيو، "ڪويتا ايتري سڪ سهنج ڪانپوءِ تون من ڪري تمام خوش نٿي لڳين.."

توکي سڀ ٻڌايان ممي. تون اصل ولڳڙي ٿي ويندينءَ."

"ڇو ڇو هيڏو سپينس چالءِ ٿي رکين."

نريش ٻيو سگريٽ دکايو ”ممي اسين شروع ۾ پئسي لاءِ سرگردان هئاسين تڏهن جڏهن سگريءَ جي چوڏاري سڀ گڏجي ويهندا هئاسين تڏهين سوچيندا هئاسين اسين پنهنجي قوم جي خوشحاليءَ لاءِ ڇا ڇا ڪري سگهون. موهن ۽ المندر ڪوليو نريش سنڌي اسڪول ڪوليو. اسان جي چوڏاري جيڪي ساهڙيون ۽ دوست هئا تن ۾. اسان سان گڏ ڪڏهن ناٽڪ ٿي ڪيا. ته تڏهين اها سهڻي زندگي سونهن جو شيدائي ٿيڻ واري ڳالهه ڏس ڪيئن وساري وينا آهيون؟“

اڙي هيل وٽ يوئر سونهن جا شيدائي. ان وقت سونهن جو شوق هو ڪٿي؟ اجان ته پئي غريبيءَ جي ڪندن ڪان پلئه ڇڏاياسين. ڪئمپن ۾ ڪير ورهاسين. سرڪار ڪان وڏوڻئن ڪي گهر ۾ مشينون وٺي ڏنوسين...“

ماءُ چيو هاڻي ڇئي نه وڃاءِ پٽ. ڇگلئي ليئن ڪجي جو هڪ هٿ ڏسي ٿمهئي ڪي خبر نه پوي...“

”ممي نريش اهو اڳيون نريش ڪونه اٿيئي جيڪو خود ور ور ڪري چوندو هو نيڪي ڪر درياءُ ۾ لوڙهه. ڪيڏن ماڻهن ڪي نوڪري وٺي ڏيندو هو. ۽ هاڻي؟“

ماءُ تڏهن ڪويتا جي ڪن ڪي مروٽو ڏيئي چيو ”تون ۽ پاءُ جي گلا تي اصل پاڙي ٻيني آهين. ٿي ڇا ويو اٿيئي؟ هاڻي ماڻهو سڀ ڏندين ڏاند آهن وڏي ڳالهه آزاديءَ ڪان پوءِ ملڪ رشوتخوري ايڏي وڌيل آهي جو ڪنهن جي مدد لاءِ ترسڻو ٿئي نٿو پوي ۽ بس پئسا ڦينڪ تماشا ديک.“

الا. توهان ٻنهي کي الاجي ڇا ٿي ويو آهي. اها تون هئينءَ نه ممي. جو چوندي هئي ڌرم جو رڳو آدرش ٻدليو آهي، ڌرم نه.“

”مطلب؟“ نريش نرڙ گهنجائي سوال ڪيو ”مطلب هي ته ممي چوندي هئي هڪ سال اڳ واٽ، سچو ڌرمي اهو ليکيو ويندو هو جيڪو پاڻ کي ڏيارام وانگر جج جي ڪرسيءَ تي ويٺي ٻه محسوس ڪري ته سندس ڪري سندس ناپيءُ ۾ رام جي ڏني پيئي هلي. مگر هاڻي سچو ڌرماتما اهو آهي جيڪو عوام ماڻهن جي سک سهنج لاءِ ڪم ڪري.“

ته هيل وٽ. تنهنجي ماڻهن جا سک ۽ سهنج. مان سمجهان ٿو. مون اها آزادي ماڻي جيڪا هن ديس ۾ ملڻي ئي نه هئي. هن ديش جا ماڻهو آهن جهڙو جيئڻ جو ٻئمانو تهڙو اٿن من جو ٻئمانو- لٽي چاني گلا غبيت- وقت وڃائون ڪلون آهن زالون چاهي مرد. ڪمائي ڪاءِ پيءُ اڏاءِ، سونهن ماڻ.... هاڻي اهو آهي منهنجو آدرش. اڙي چري ماڻي ته ڏس اهلٻنلٻنڌن آزادي سرگ آهي ڌرتيءَ تي سرگ ٻباقي To hell with every.

ڪويتا چپ چاپ پاءُ ڏي ڏسندي رهي.ٻاسي ٿيئي آهستي آهستي اٿڻ لڳي. سندس اک سچو وقت نريش تي هئي.

وايو منڊل ٻلڪل سانت هو ٻاهر هوا ۾ تيزي ايندي ٿي ويئي دريون ڪڙڪڻ لڳيون.

ڪلندي ماءُ چيو ”اوجهو ملي آهي اٽاسي آزادي هوا ڪي ٻه. اٿو ٻلا دريون ٻريون ٻند ڪريو نه ته شيشا سڀ ٽڪر هوندا.... ٽيئي اٺي دريون ٻند ڪري پنهنجن ڪمرن ڏانهن وڃڻ لڳا.

ڪويتا ڀاءُ جي ڪن وٽ مڙي چيو ”ي اهڙي آزادي اگر تنهنجي هيڊ مسٽريس جوءِ اتي

وٺڻ لڳي ته؟....“

اکيون ڇنڀي ڇنڀي نريش يڪٽڪ ڀيڻ طرف ڏسندو رهيو جا ٿوري چپ ڏيڪاري، اک

ڀڃي، پنهنجيءَ بيڊ روم ڏي هلي ويئي.

سڄو مان..... ايمان

سنڌوءَ جون وڏيون وڏيون اکيون چڻ ڪنهن ناٽڪ جلهه وڏا ڪليل رنگ منچ آهن. ناٽڪ جو سندس زندگيءِ ۾ هليو آهي. سوبس سندس ڪردارئي ڪري سگهيو آهي. سمجهه جو اٿاهه درياءُ ترندو پيو اچي هنن اکين ۾. پر زندگي سندسبلڪلئيبي سمجهيءَ جو شاهي منظر هئي هاڻ ته ليئن پيو لڳي هي سنڌوءَ جون اکڙيون اهي چوپٽ کليل نماٽا دروازا آهن جن جي اندران سپ ڪجهه ڪوئي چوريئي ويو آهي....

چوڻ لڳي- ديدي خبر ناهي کهڙو کيل کيليو آهي قدرت مون سان، هاڻي جڏهن پک ٿي ويئي اٿم، ته هن آپريشن مان مرڻ واريئي آهيان تڏهن اچي اجلئي آس لڳي اٿم ته منهنجو هڪوار ارون سان مڪاميلو ٿئي..."

مان چپ.

سندس اکين جيبن مهاساگرن ۾ اندوئين اوپار ڪان ڪلئي ڪيڏا فوٽ اوچي وير اٿي... هن چپن کي پيڙي ان وير جو مقبلو ڪيو.....

اکيون اگهي چيلئين- ديدي توهين پڪئي پک من ۾ مون تي ڪلندا هوندا.

سنڌوءَ جي ڳالهه تي کل ته اچڻ کپندي هئي، پلا جڏهن مرڻ واريئي هئي تڏهن ارون سان ملڻ مان فئدو؟ ارون ته پنهنجو گهر وسئي زندگيءَ جا اڳيان سيبلب پلائي، هڪ وڏو ماڻهو ٿيو وينو آهي....

ٽڙڦندي سنڌوءَ چيو، ”مان صرف ارون کان پڇڻ ٿي چاهيان تہ تو مون سان هيڏو پيار ڪري ڪري آخر ۾ چو اچي مون کي برباد ڪيو... ڪين شاديءَ جي ڏينهن واري عرصي ۾ لکي ٿو موڪلي ”توکي گاڏيون موٽرون کپنديون هيون توکي مون سان نہ. گاڏين موٽرن سان پيار آهي... هيءَ شادي نہ ٿي سگهندي...“

وري هڪ وڏو طوفان وڌندو نظر آيو سنڌوءَ جي وڏين سهڻين اکين اندر. اوچتو اداسي ڇانئجي ويئي منجهن. جڻ منڊپ ۾ ويٺل ڪنوار کي پڪڙي اچي زوريءَ ويڙهيءَ تان اٿاريو هجي ۽ چوڌاري تنگيل هار گل شاديءَ جا دلي دروازا سڀ ڊاهي وڌا هجن....

”تڏهن ان خط جو جواب چو نہ ڏنو؟“ مون آهستي چيو.

”دکي رکيو هوم اهو جواب. اجانبہ اهو مون وٽ موجود آهي انهيءَ اڌ لکيل خط جي صورت ۾... توهين ان وقت هتي هجو ها تہ هيءَ ڳالهہ بگڙيئي ڪين ها شايد....

”شايد...“ دل ۾ چيم منهنجي سياءُ تہ ڪڏهن مون سان سنڌوءَ جي رشتي جي ڳالهہ نہ ڪئي هئي. مون کي شادي ڪرڻ کي پرديس موڪلي ڏنئون تہ پنج سال وري سياءَ جي شڪلہ ڪانہ ڏسي سگهي هئس. سندس پيار جي قصن جا کهڙا کهڙا داستان اٿليا هئا مان تہ بس بي خبر پرديس ۾ هئس....

آس پري نهار ڪٽي سنڌوءَ چيو ”ديدي. ان وقت فقط ٽيويهن ورهين جي خوبصورت ڇوڪري هئس مان. اڄ تہ منهنجي ڪڪيءَ جو اٺوهين سال ۾ پير آهي...“

مون سندس 23 ورهين جي جوانيءَ واري شڪل ياد ڪئيبرابر ڪافي سندر هئي سنڌو، لمبتمبدن جي ڳوري ان وقتبہ هئي.

”ديدي. ارون سالن جا سال مون سان گڏ گهميو هو. پوءِبہ شاديءَ جي ڪين موقعي تي ٺڪين لکي موڪليڪين؟ ڇا هن منهنجي من کي پرکيوئي ڪين هو؟.... مون تہ ٺڪڻ جا لک ويڙ سهيبہ ڪيس ساٿ ڏيڻ جو پڪو واعدو ڪيو هو. پوءِبہ اڇي اڇي وڇ ساگر ۾ ونجهہ ڦٽا ڪري مون کيہبيڙيءَ سوڌو ساگر ۾ ڏڪيلي ڦٽو ڪيڪين....“

”پاڻبہ تہبيڙيءَ ۾ توسان گڏ هو....“

”پاڻ تارو نڪتو. تري پار ويو. مانبڏي ويسبڏيبہ اهڙو آهيان جو اندر ۾ ڪناٺار پاڻي پرجي ويو اٿم مگر ڪنهن اس ۾ اجان ٺڪين پيئي جيئڻ لاءِ ٺاقوڙا هڻا. هڪ وار صرف هڪ وار ارون مون کي اڇي چوي ”سنڌو مون توکيبرباد ڪري ڇڏيو. تنهنجو ڪوبہ ڏوهہ ڪين هو....“

مون ٺڏو ساهہ ڪنيو. من ۾ چيم ”پاڻ ڪيبي ڏوهي سمجهڻ جي ڪهڙي عجيب اڇا آهي انساني من اندر.

سنڌوءَ چيو. ”مون کي تہ سندس دوست جي جوءِ ليئن چيو تہ ارون شايد هاڻي خراب پاسي وڃڻ شروع ڪيو آهي. پر مون ڪيس چيو. هن جو ڏوهہ ناهي جوان آهي... پر آتما سندس مون سان آهي من تہ سندس مون وٽ آهي....“

”ڇو؟.... سنڌو تو ڇو اها پل ڪئي ته آتما کي سرير ڪونه کپندو آهي. ڇو ڪين ڪيسڀئي پاسي وجڻ کان روڪي ساڻس شادي ڪري وٺين؟“ مونڀنا ڪنهن ويچار ڇئي وڌو.

”مان ته تيرار هيس ديدي. رڳو ايترو چيومانس ته شاديءَ کان پوءِ منهنجي پيڻ مون سان ڪئي رهندي..ٻمبئيءَ واري گهر ۾ڪئي رهنداسين. تونڀه پنهنجي ماءُ پيڻ ۽ ننڍي ڀاءُ کي پلي اتي رهڻج“ سنڌ وانگر مان لڏي اچجو. تنهنجي نوڪريڀه تڀمبئيءَ جي شهر ۾ آهي...“

”پوءِ ڇا چيڪين؟“

”پهرين تڀگڙجي ويو ڇي مان گهر جڻڪي ڪونه ٿيندس پر ڏاڍو مشڪل سانڻئي سهين مگر قبول ڪيو هئڪين“

”۽ ڀاپيءَڀه اها ڳالهه مڃي هئي؟“

”پاپيءَ جو ته مون سان جگري پيار هو. سندس ڏنلڀه ساڙهيون اجانڀه مان ڏاڍيءَ دل سان پڪيندي آهيان. انهيءَ جي مڃڻ نه مڃڻ جو ڪڏهن سوالڪئي نه اٿيو هو....“

مان ڪجهه منٽن لاءِ سن ٿي ويس. پاپيءَ کان سال پري رهي آهيان پر پاپيءَ جو موهه سنڌو نگر جي پٽر پٽر ۾ ٻئجي چڪو آهي اهو ڏسڻ لاءِ فقط ڪي ڪلاڪئي ڪافي آهن ارون ۽ سنڌوءَ ڪيئن ويهي سوچيو هو ته پاپيڀس سندن چوڻ تيئي سنڌو نگر ڇڏي هلي هلندي.... مگر جيڪي ٿيو ٿي ڪين ان لاءِ وڏيڪ اپٽار ڪرڻ جو مون کي ڪوئي سبب ن ÑøØر ٿي آيو. سنڌو ڏاڍي اتساهه سان ماضيءَ جي ورقن کي اٿلائڻ ۾ رڌل هئي،

”ديدي نندي ڀيڻ جي جوابداري تہ مون تي ئي هئي، ماءُ پيءُ جو سويلئي گذاري وڃڻ ۽ مان ڪمائڻ لڳي هئس تہ ڀيڻ کي وڏو ڪري شادي ڪرائڻ منهنجو ئي فرض هو. ليڪن منهنجي وهي ڪجهہ چڙهي ئي چڪي هئي....“

”ڪاش“ مون ڪان نڪري ويو، ”ملڪ ۾ اهڙو راڄ هجي جو مائٽن يا ٻارن ڀينرن کي پالڻ لاءِ نياڻين جي وهي نہ قربان ڪرڻي پوي....“

”شايد عمر چڙهڻ جي ويچار سبب ئي مون جڻ ڊڪندڙ ريل جي زنجير ۾ ڪٽي ڇڏي هئي هٿ وڌا.... گاڏي تہ اسٽيشن تي بيٺي پر اهڙيءَ اسٽيشن تي جيڪا بلڪل ئي سنسان هئي. سچ تہ اها اسٽيشن نہ هئي. مان تہ فقط ڏاجي جي بدران ڪري پوڻ جو بهانو ڪري هن ويرانيءَ ۾ لهي پيئي هئس...

ارون تہ خط لکي شاديءَ جو ٺيڪر ڊاهي ڦٽو ڪيو هو اهڙي وقت مون ضمد ۾ اچي ظاهر ڪيو ”ڪهڙو بہ ڇوڪرو هجي لولو، لنگڙو، ڪاڻو مگر منهنجي ڀيڻ کي رهائڻ جي جوابداري کڻي تہ مان ان سان شادي ڪرڻ لاءِ تيار آهيان....“

مان ان سندر سنڌوءَ جي اهڙي طوفاني جذبات جو حال ٻڌي اکيون ڦاڙي کيس ڏسڻ لڳيس. منهنجي دل جي ڌڪ ڌڪ تيز ٿي ويئي. مون چيو ”پوءِ؟“

”پوءِ.... منهنجي ساهيڙيءَ جو بلڪل ئي ڪارو ڪلوٽو ڏير ميدان ۾ لهي آيو ۽ مون هڪدم ها ڪري ڇڏي....“

”واهه..... سنڌو تو ليئن ڪيئن ڪيو پيار ته تنهنجو منهنجي پيڪئي سان هو پوءِ شادي ويهيءَ ٻئي سان رچايئه؟ خبر ته ڪرين ها...“

”هڪ صبر ته ڪريان ها..... من توهين ڪنهن ڏينهن ولاءت مان موٽو ها.... مون ڪي سمجهايو ها پيڪئي کي سمجهايو ها شايد هي هيڏو حادثو جو منهنجي زندگيءَ سان ٿي گذريو اهو نه ٿئي ها. ڪاش ارون اهڙو نه ڪلي ها.... ديدي جوانيءَ ۾ ضمدبه ڪوبي حد گهٽو ٿو ٿئي. وري ناري هردي جا سنسڪار ڏس..... مان خود پنهنجي شاديءَ جو ڪارڊ ڪٽي ارون کي پهچڻ لاءِ سنڌو نگر ۾ پهتس پر سندس هڪ پاڙيسرڻ کي پڪڙي ڪارڊ ان جي هٿ ۾ ڏئي چيم. هي ڪارڊ هاڻي ارون جي گهر ۾ پهچائي اچ“.

پاڙيسرڻ پنهنجي ٻئي ڪمري جو پنيون دروازو کولي اشارو ڪيو ته اوجهو هو سامهون وڻ هيٺان وينو اٿئي ارون.... ”ڇا يادار وڻ جي هيٺان....“ چوندي چوندي سڏڪا اڀري آيا سنڌوءَ جي ڇاتيءَ ۾.....

ڪجهه دير رڪجي وري چيائين... ”ديدي“ ان نظاري کي ياد ڪندي منهنجا ڇيهه ڇڄيو پون.... وڻ هيٺ وينو هو منهنجو سڄڻ.... جيڪو نت نتانتر منهنجي من ۾ وسيل هو پوءِ ٻه مان ڊڪي وٺس ڪين ويس.... ڪين ليئن ڊنل ڦتل ڏسيءِ ٻه مان سندس ويجهو ڪين ويس.... ڪتان اهڙي ڪنورتا پرجي هئي مون ۾؟.......

ٻه ڏينهن اڳ منهنجا ماملٻئي وٺس ويا هئا. شادي ڦٽڪڻ جو ڪڪنس سبب پڇيڪون هن چيو. مان سبب ٻڌائڻ نٿو چاهيان.....“

نہ پرش جانيءَ جي اها داداگيري ڇا هن کي ڪنور نہ ڪندي؟.... مگر اڄ سوچان ٿي: ڪاش.
ان مهل ان وڻ هيٺ سندس پر ۾ وڃي ويهان ها. ڪيس چوان ها ڪرشن. راڌا پر ۾ اٿيئي،
ڪا اهڙيءَ ٻين وڃاءِ جو غرور ڪان وياڪل منهنجو من ٿي پوي ٿڌو... تنهنجي چنيءَ
سبب تنهنجي پيار ۾ شڪ اچي ويو آهي مون کي.... ڪيڏيءَ دلدل ۾ ڦاسجي ويئي
آهيان.... ان مهل شايد هو تيلي ٻاري منهنجي هٿ ۾ جهليل، منهنجي ڪوڙيءَ ۾ ٻي
ڊنگيءَ شاديءَ جا ڪارڊ، سڀ جلائي ڦٽا ڪري ها... چوي ها "سنڌو. جڏهن شوپارپتيءَ جي
مندر ۾ مورتين جا هار لاهي، لڪائي لڪائي هڪٻئي کي پيئي، خوب ڪليا هئاسين....
تڏهن ڇا شادي نہ ٿي هئي اسان جي."
سندس انهن لفظن منهنجي من ۾ هلچل تہ پيدا ڪئي مگر مان شانت ويٺي رهيس. "مگر
ديدي ان مهل مون ڪجهہ نہ ڪيو. هو وڻ هيٺ ويٺو رهيو مان پنهنجي نرادار جو دک
چيننديءَ هلي آيس.... ڏرمونءَ سان شادي ٿيڻ کان هڪ ڏينهن اڳ، ارون جا دوست منهنجي
گهر ۾ يا. چيائون ارون ٿتي پيو آهي سنڌو، اسين سندس دک ڏسي نٿا سگهون....
مون چيو، "پوءِ هاڻي ڇا ٿيندو."
توکي پڇائي ويندا سين شاديءَ جي منڊپ مانہ...."
غصو منهنجي ڪاپار ۾ چڙهي ويو. مون چيو، توهين ڇا سنڌو نگر ۾ رهندي اهو وساري
وينا آهيو تہ توهين سنڌي آهيو، غندا ناهيو... هاڻي انهيءَ غندا گرديءَ تي لهي آيا آهيو."
"تون ڪجهہ چئہ، اسين نہ ڇڏينداسين توکي...."

”چو پوليس کانهي ڇا هن ملڪ ۾؟...“ ”ديدي ليئن ڌمڪيون ڏيئي سندس دوستن کي هٽائي ڇڏيم.“

”سنڌو تو ليئن ڇو ڪيو. تنهنجي ارون جڏهن اتاهه دک پوڳيو هوندو تڏهن وچي سندس دوست ايڏو قدم کڻڻ لاءِ تيار ٿيا هوندا... اهو تو ڇو نه سوچيو.“

”مگر ديدي. مان بلڪل انڌي هئس. پنهنجو پاڻ سان ڪوڙي ٿي پيس. مون چيو، مان هڪ پيرو ارون منهنجي دل تان ڪريو سو ڪريو، هاڻ نه ٿي سگهندو ڪجهه..... ۽ مان جڻ روشنيءَ طرف اکيون بند ڪري پري ڪنهن اونداهي جهنگل طرف نڪري پيس. شاديءَ جي سهاڳ سيج ۾ منهنجن ڪنن ٻڌو- ڏس سنڌو تون اجايو شرم نه ڪر تون ته منهنجي زال آهين، مون پنهنجي پاڄائيءَ ڪيئي نه ڇڏيو سو توکي ڇا ڇڏي ڏيندس. آ.... آ.... ديدي جهڪ ناچڻي وچهي گل چنبڙايو ويو منهنجي سيني مٿان.... منهنجو ارون هو پوتر جل ۾ هي ڌرمون؟.... پوءِ ته ڌيرمونءَ جي اڌ رمي ويچارن جا کهڙا داستان ٻڌايان توهان کي. ڪيئن نياڳيون منهنجي شاديءَ کان اڳ ٻئي ساڻس کيل کنديون رهيون هيون....“

”وري اٿلي پيو آهي نه تنهنجو من. سنڌو. روءِ نه. جو ٿيت گئي سو ٿيت گئي.“

نه ديدي ڏاڍو گهڻو سوچيو اٿم، پر من هڪ ضد تي چڙهي ٻيٺو آهي. صرف هڪ پيرو مان مرڻ کان اڳ کيس ڏسان...“

ديديءَ چيو ”توکي فقط پريان سندس شکل ڏيکاريان ته ڪيئن؟“

”نہ ديدي“ سنڌوءَ ديديءَ جلبئي هٿ جهلي نيزاري ڪئي، ”پهرين سندس من تان مون لاءِ ميل لاهي ڏي. هو مون کيئي ڏوهي ٿو سمجهي. منهنجين ساهيڙين کي هميشہ ليئن‌ئي چوندو رهيو آهي تہ سنڌو کي موٽرون گاڏيون کپنديون هيون... مگر مان سچ ٿي چوان، مٽين اصل ڪين هو. هي فقط سندس ۽ منهنجي وچ ۾ ڪوڙي سڱو مان جو ٽڪر هو هن کي ايمان هو پنهنجي قلبت جو ۽ مون کي ايمان هو پنهنجي درجي جو. پنهنجو خريد ڪيل گهر، سٺي نوڪري سٺو فرنيچر شاندار مٽ مٽئت، پلي ماءُ پيءُ نہ هئم پر ڏاڏاڻا ناناڻا اميرب هئا تہ پچندلب هئا...“

ڊگهو ساهہ کنيو ديديءَ.

”هڪو ديدي توهان هيءَ آهہ شاد ان ڪري پري جو ايمان کي سومان سمجهي اسان پريت جو ناتو نہ نيايو...“

ديديءَ چيو، ”سنڌو، مگر پريت جو ناتو اڃب تجہ نٽي نيڪڻ چاهين“.

ديدي ليئن هجي تہ آخري گهريءَ ۾ ساڻس ملڻ لاءِ چو تڙقان ها“.

”سنڌو تو هن سان شادي نہ ڪئي ساهيڙي تہ رهئينءَ. هن شادي ڪئي، هيڏو سارو پٽ اٿس. هر سکي منهنجي جيوت گذاري رهيو آهي. تون کيس آخري پلن مهل ملي سندس من تان ايمان کي سومان سمجهڻ جو پردو هٽائي کيس پنهنجي پيار جو چنب اجلو ڪري ڏيکارڻ ٿي چاهين. نتيجو ڇا نڪرندو؟“

”ڪهڙو نڪرندو نتيجو ديدي. ماڻهن نہ هونديس تہ منهنجو ڇا رهندو, جو سندس سڪي جيوت ۾ رخنو وجهندو؟“

”مني تون نٿي سمجهين. ٿي سگهي ٿو هن پاونا پرڻي شخص کي تنهنجي سڪي پريم جي ياد تڙڦڻ شروع ڪري ڇڏي نہ.

”ديدي. تڏهن ڇا لاءِ ڀاري رکي هئم هيءَ آس جي لاٽ؟“

ديديءَ ڏنو سنڌوءَ ڪنڌ هڪ طرف لاڙي ڇڏيو هو. سندس اکين وٽ پاڻيءَ جا ڦڙا چمڪي رهيا هئا. ديدي اٿڻ لڳي تہ ڏٺائين سندس ساڙهيءَ جو پلئہ سنڌوءَ جي هٿن ۾ پڪڙيل هو.

روئي چيو سنڌوءَ, ”تڏهن ديدي هي غلط فهمي ماڻهن جهان ۾ پاڻ سان گڏ ڪٽي وجان“.

ديديءَ سنڌوءَ جي مٿي تي هٿ رکي چيو, ”هن غلط فهميءَ جي .... اگر سندس پنهنجي زال لاءِ ارون وجي هلي تہ؟ پٽ کي ڏ ڪارڻ لڳي تہ....؟“

”او نہ.... او نہ.... ڏرمونءَ هميشہ منهنجي پٽ کي ڏ ڪاريو. وري وري چوندو هوم هي پٽ منهنجو نہ ارون جو هوندو..... ديدي ڪهڙا آهن هي مرد. هئو مون کي تڏهن ارون جي غلط فهمي قبول آهي... مرڻي تہ هونئي آهيان ڪئنسر ڪنهن کي پيلا ڇڏيوبہ آهي.... تہ پڇوءِ سندس گهر ۾ ڦوٽ وجهان....“

ديديءَ ڏنو نيڪيءَ پرڻي پرڪاش سان سنڌوءَ جو منهنڀهڪي پيو هو. ديديءَ ذرا جهڪي سنڌوءَ جي نراڙي چمي ورتي ۽ اٿي ڏيري ڏيري هلي ويئي. هن پيري سنڌوءَ

سندس پلئہ کي هٿن مان خوشيءَ خوشيءَ گسڪڻ ڏنو ۽ گسڪي آيو سندس ڪنڌ۾ وهاڻي تان